

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

MARCELA NEVĚŘILOVÁ
IV. ročník – prezenční studium

Obor: český jazyk – anglický jazyk

**VYBRANÉ KOMPONENTY V UČEBNÍCÍCH ČESKÉHO
A ANGLICKÉHO JAZYKA SE ZAMĚŘENÍM NA 2. STUPEŇ
ZŠ**
Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Milan Polák, Ph.D.

OLOMOUC 2010

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 12. dubna 2010

.....

vlastnoruční podpis

Děkuji Mgr. Milanu Polákovi, Ph.D., a Doc. PhDr. Aleně Lenochové, CSc., za odborné vedení diplomové práce, poskytování rad a podkladů k práci, ale i učitelům a žákům ZŠ Jungmannova v Litovli, se kterými jsem spolupracovala.

OBSAH

ÚVOD.....	6
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 TEORIE UČEBNIC.....	8
1.1 Historický vývoj učebnice	8
1.2 Vymezení pojmu učebnice.....	9
1.3 Základní funkce učebnice	10
1.4 Strukturní komponenty učebnice	12
1.5 Měření didaktické vybavenosti učebnic.....	14
1.6 Učební úlohy a jejich tvorba	15
1.6.1 Taxonomie učebních úloh.....	16
1.6.2 Formulace učebních úloh.....	17
2 VÝZKUM UČEBNIC	19
2.1 Jak se učebnice zkoumají.....	19
2.2 Výzkum učebnic v České republice.....	20
2.3 Výzkum učebnic v zahraničí.....	21
3 UČEBNICE V REÁLNÉ ŠKOLNÍ EDUKACI.....	23
3.1 Učebnice a žáci	23
3.2 Učebnice a učitelé	24
3.2.1 Role učitele při výběru učebnic	25
3.2.2 Faktory ovlivňující výběr učebnic na školách	27
3.2.3 Potřeby a zájmy učitelů v souvislosti s výběrem učebnic.....	30
4 UČEBNICE ČESKÉHO JAZYKA	32
4.1 Struktura učebnic českého jazyka	32
4.1.1 Pomocné, doplňkové publikace	34
4.1.2 Metodické příručky	35
4.2 Nabídka učebnic českého jazyka pro 2. stupeň ZŠ	35
4.3 Nakladatelství FRAUS.....	36
5 UČEBNICE ANGLICKÉHO JAZYKA	38
5.1 Struktura učebnic cizího jazyka	40
5.1.1 Pomocné, doplňkové publikace	41
5.1.2 Metodické příručky	43
5.1.3 Jazykové portfolio.....	43
5.2 Nakladatelství Oxford University Press.....	44

II. PRAKTICKÁ ČÁST	46
6 SROVNÁNÍ UČEBNIC Z NAKLADATELSTVÍ FRAUS A OXFORD	
UNIVERSITY PRESS	46
6.1 Stručná charakteristika pozorovaných učebnic.....	46
6.2 Didaktická vybavenost pozorovaných učebnic.....	50
6.3 Výpočet taxonomie učebních úloh pozorovaných učebnic.....	54
6.4 Závěr vyplývající ze srovnání učebnic nakladatelství Fraus a Oxford University Press	57
7 VÝZKUMNÁ ČÁST	58
7.1 Realizace výzkumné sondy	58
7.2 Stavba a obsah dotazníku pro žáky	58
7.3 Názory žáků na učebnice českého jazyka	60
7.4 Názory žáků na učebnice anglického jazyka	73
7.5 Závěry vyplývající z výzkumné sondy	89
ZÁVĚR	91
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	93
SEZNAM TABULEK	99
SEZNAM PŘÍLOH	101

ÚVOD

„Pomocí knih se mnozí stávají učenými i mimo školu, bez knih pak nikdo nebývá učený ani ve škole. Jestliže tedy milujeme školy, milujeme i knihy, duši škol. Neboť nejsou-li školy ožívovány knihami, jsou mrtvy.“

Jan Amos Komenský

Dítě se setkává s první knihou již v předškolním věku. Avšak teprve v průběhu 1. třídy základní školy se s ní učí samostatně pracovat, využívat ji a pěstuje si k ní určitý vztah. V tomto období je učebnice pro dítě nejčtenější knihou, proto je velice důležité, aby ho zaujala. Žáci s touto nezbytnou didaktickou pomůckou budou pracovat rádi, pokud bude obsahovat zajímavé prvky (např. hodně ilustrací, fotografií) a vše bude zpracováno přehledně a na odpovídající úrovni.

Tento učební materiál je výbornou oporou pro žáky a rovněž velkým pomocníkem učitele. Učebnice pedagogům usnadňuje nejen přípravu na vyučování, ale zároveň dokáže být vhodnou podporou při realizaci výuky. Záleží pouze na schopnostech kantora, jak tyto možnosti využije.

Nabídka dostupných vzdělávacích materiálů je v dnešní době velice pestrá. Je však stále mnoho pedagogů, kteří učí podle jedné zaběhnuté učebnice a nemají dostatečný přehled o ostatních publikacích. Rozsáhlý trh s těmito pomůckami může být příčinou neschopnosti učitele orientovat se v tak široké nabídce. Každá je napsána jiným autorem či kolektivem autorů, pojímá učební látku rozdílným způsobem a přihlíží k různým specifikům učiva. I když mají učebnice doložku MŠMT, neznamená to, že je jejich úroveň stejná a budou dobře sloužit svému účelu.

Vzhledem k oboru, který studuji, jsem si pro svoji analýzu vybrala učebnice českého a anglického jazyka. V současnosti je vydáváno nepřeberné množství těchto materiálů pro jednotlivé ročníky ZŠ od různých nakladatelství. Předmětem našeho zkoumání jsou však pouze publikace z nakladatelství Fraus a Oxford University Press - *Český jazyk pro 6. ročník a primu víceletého gymnázia*, *Český jazyk 7 pro základní školy a víceletá gymnázia* a *Project: Student's Book 1, 2*. Nešlo o náhodný výběr, jde o učebnice, které

byly využívány žáky v paralelních třídách 6. a 7. ročníků v době, kdy probíhala výzkumná sonda pro tuto práci.

Diplomovou práci jsme rozdělili na část teoretickou a praktickou. V úvodu se zabýváme definicí samotného pojmu „učebnice“ a jejím historickým vývojem. Pokračujeme funkcí těchto materiálů, jejich didaktickou vybaveností, tvorbou učebních úloh a výzkumem v ČR i v zahraničí. Dále si přiblížíme roli této pomůcky v reálné školní edukaci a nastíníme vztahy mezi učebnicemi a jejich uživateli. Objasníme si, jaké další publikace jsou žákům dostupné spolu s učebnicemi a tvoří s nimi tzv. učební celek. V praktické části vycházíme z prostudované literatury. Nejprve se podrobně seznámíme s výše zmíněnými učebnicemi. Zhodnotíme jejich didaktickou vybavenost a vhodnost použitých učebních úloh. Poté vyhodnotíme dotazníky určené pro žáky 6. a 7. tříd ZŠ. Cílem této výzkumné sondy bylo zjistit, jak studenti hodnotí publikace, které během výuky v těchto dvou předmětech užívají, do jaké míry jim vyhovují a zda jsou s nimi dostatečně spokojeni.

Cílem mé práce není vybrat nejlepší učební pomůcku či nejlepší nakladatelství na českém trhu, ale přiblížit a seznámit se se způsobem zpracování různých komponentů v učebnici mateřského jazyka a jazyka cizího. Z pohledu žáků se jedná o dva naprosto rozdílné jazyky, a tudíž proces učení v obou případech probíhá zcela jinak. Tento fakt musí být v učebnicích zohledňován. Je nutné, aby i přes svoji odlišnost ve zpracování byly pro žáky, kteří s nimi budou pracovat, vhodné a plnily svoji funkci.

I. TEORETICKÁ ČÁST

V teoretické části jsme si stanovili následující cíle: definovat pojem učebnice, určit její základní funkce a strukturní komponenty. Seznámíme se s tvorbou a vhodnou formulací učebních úloh a budeme se zabývat výzkumem tohoto materiálu. Zaměříme se taktéž na neméně důležitou roli učebnice v reálném edukačním procesu. V závěru teoretické části popíšeme strukturu učebnic českého a anglického jazyka a představíme nakladatelství, ve kterých vycházejí pozorované učebnice.

1 TEORIE UČEBNIC

První kapitola této práce je zaměřena na učebnici z pohledu teoretického. Je zde nastíněna historie vývoje učebnic, její funkce a struktura. Hned v úvodu si přiblížíme problematiku definic této didaktické pomůcky.

1.1 Historický vývoj učebnice

Učebnice byly odjakživa považovány za neodmyslitelnou součást vyučování. Řadíme je k nejstarším produktům lidstva, protože se jejich používání datuje již před vynálezem knihtisku. První zmínky o učebnici nalezené v archeologických nálezech po národech starověké Asýrie, Babylonu, Egypta a Číny pocházejí z období několika tisíc let před Kristem. Byly vyrývány klínovým písmem do hliněných destiček a týkaly se většinou instrukcí pro náboženské rituály. Poskytovaly však také poučení o vznikajících vědních oborech – např. o geometrii, aritmetice, medicíně (Průcha, 2002, s. 269 - 306).

V antickém Řecku a Římě byly učebnice běžně používány ve školách. Památkou té doby je rozsáhlá učebnice Marka Fabia Quintiliana – *Institutionis oratoria libri XII* (v českém překladu *Základy rétoriky*, 1985). Nalezneme v ní svědectví o tom, že již v antickém Římě existovali specializovaní nakladatelé knih a učebnic (Sýkora, 1996).

Po vynálezu knihtisku Johannem Guttenbergem v 15. století dochází k významnému rozvoji školních učebnic. Jan Amos Komenský (1592 - 1670) byl také jedním ze zakladatelů teorie a tvorby moderních školních učebnic a zároveň teoretikem tohoto didaktického prostředku. Ve *Velké didaktice* (1657) zformuloval požadavky na vlastnosti textu, které jsou aktuální i v dnešní době. Před více než 300 lety vyjádřil

požadavky na komunikativní vlastnosti učebnice, které jí umožňují fungovat jako didaktické médium. V minulém století došlo ke vzniku výzkumu, který měl za pomoci analýz upozornit na případná pozitiva a negativa jednotlivých učebnic (Průcha, 2002).

1.2 Vymezení pojmu učebnice

V úvodu je nutno vysvětlit, co je obsahem výrazu „učebnice“. Jde o jev velice mnohotvárný a mnohostranný. Proto je velmi obtížné přesně formulovat, co vlastně učebnice jsou a čeho se týkají. Pomoci by nám k tomu měly definice předních pedagogů nejčastěji využívané v pedagogické literatuře.

Mezi nejčastěji uplatňované patří definice W. Wahla (1983, s. 12).

„Učebnice... vychází z obsahové normy učebních osnov, vymezuje a konkretizuje obsah a rozsah učiva daného vyučovacího předmětu v daném postupném ročníku.“

V odborné literatuře se podrobně zabýval vymezením tohoto pojmu J. Průcha. Zajímal se zejména o její strukturu a funkci.

„Učebnice – druh knižní publikace uzpůsobené k didaktické komunikaci svým obsahem a strukturou. Má řadu typů, z nichž nejrozšířenější je školní učebnice. Ta funguje:

- jako prvek kurikula, tzn. že prezentuje výsek plánovaného obsahu vzdělání;
- jako didaktický prostředek, je tedy informačním zdrojem pro učitele a žáky.

Analýza učebnic se zaměřuje na strukturu didaktického textu, jeho rozsah, obtížnost, didaktickou vybavenost aj.“ (Průcha; Walterová; Mareš, 2001, s. 258)

P. Hauser (1994, s. 36) nahlíží na učebnici jako pomůcku pro žáky. Učitel by dle jeho názoru měl využívat i jiné pomůcky. „Učebnice je kniha pro žáky. Pro učitele bývají vydány ke každé učebnici metodické příručky. V nich se naznačuje metodický postup, někdy se udává přímo řešení nejobtížnějších cvičení, doporučují se další pomůcky.“

Bohumír Kujal (1967, s. 310) považuje učebnici spíše za pomůcku učitele i žáka. „Učebnice – základní pomůcka pro žáka a opora práce učitele při vyučování. Učebnice slouží žákovi k procvičování a opakování učiva, k jeho spojování s dříve probraným učivem, k hlubšímu ujasnění a pochopení výkladu učitele, k upevnění učiva v paměti žáků. Slouží ke kontrole, jak si žák učivo osvojil.“

K. Svoboda (1977, s. 78) zastává názor, že učebnice nemůže vyhovovat každému žákovi, proto by ji měl učitel využívat jako doplněk při vyučování. „Učebnice nemůže ovšem stejně vyhovovat každému kraji, každé třídě, tím méně každému jednotlivému žáku, nemůže sama vyučovací proces individualizovat. To je úkolem učitele.“

Marie Čechová (1998, s. 81) považuje učebnici za velice důležitou pomůcku při výchově a vzdělávání žáků. Nejedná se pouze o děti na základních školách, ale myslí také na žáky na školách středních i univerzitách.

„Učebnice je komplexní, kombinovaný typ označovaný někdy jako učební kniha, spojující učebnici, cvičebnici a čítanku v jeden celek: kniha obsahuje výchozí texty (jazykový materiál pro vyvození pojmů a pouček), výklad učiva nebo alespoň poučení (ve formě pouček) a cvičení; některé učebnice obsahují rejstříky a slovníky pojmů, termínů.“

1.3 Základní funkce učebnice

U učebnice je velice důležitá její funkce. Průcha (1998, s. 19) ji vysvětluje jako roli a předpokládaný účel, který má didaktická pomůcka plnit v reálném edukačním procesu. V teorii učebnic se na ni nahlíží ve vztahu k subjektům, které tyto materiály využívají. Z tohoto hlediska lze rozlišit:

- **Funkce učebnic pro učitele:** Učebnice je pro ně pramenem, který využívají nejen k plánování obsahu učiva, ale také jako přímou prezentaci tohoto obsahu ve výuce a hodnocení vzdělávacích výsledků žáků.
- **Funkce učebnice pro žáky:** Učebnice je pro žáky pramenem, z něhož se učí, tzn. osvojují si nejen určité poznatky, ale také jiné složky vzdělávání (dovednosti, hodnoty, normy, postoje).

Existuje několik různých klasifikací. Jako ukázkou jsme si vybrali jednu z nejpodrobnějších a zároveň nejpréhlednějších taxonomií, kterou vypracoval ruský odborník Dmitrijev Dmitrijevič Zujev (1986, s. 59 - 88).

Didaktické funkce učebnice dělí na:

1. *Informační*: Spočívá v tom, že učebnice vymezuje obsah vzdělávání v určitém předmětu či oboru vzdělávání, a to i v případě, pokud jde o rozsah a dávkování informací určených k osvojování pro žáky.
2. *Transformační*: Je dána tím, že učebnice poskytuje přepracování (didaktickou transformaci) odborných informací z určitého vědního oboru, z určité technické či jiné oblasti tak, aby tyto transformované informace byly přístupné i žákům.
3. *Systematizační*: Učebnice rozčleňuje učivo podle určitého systému do jednotlivých ročníků či stupňů školy a vymezuje také posloupnost jednotlivých částí učiva.
4. *Zpevňovací a kontrolní*: Učebnice umožňuje žákům pod vedením učitele osvojovat si určité poznatky a dovednosti, procvičovat je (upevňovat) a eventuálně i kontrolovat (např. pomocí úkolů) jejich osvojení.
5. *Sebevzdělávací*: Učebnice stimuluje žáky k samostatné práci s učebnicí a vytváří u nich učební motivaci a potřeby uznání.
6. *Integrační*: Učebnice poskytuje základ pro chápání a integrování těch informací, které žáci získávají z různých jiných pramenů.
7. *Koordinační*: Učebnice zajišťuje koordinaci při využívání dalších didaktických prostředků, které na ni navazují.
8. *Rozvojově výchovná*: Učebnice přispívá k vytváření různých rysů „harmonicky rozvinuté osobnosti“ žáků (např. k formování estetického vkusu).

Klasifikace funkcí dalších autorů většinou obsahuje obdobné prvky jako systém Zujeva. Tyto funkce chápou odborníci jako komplex, který se v konkrétní učebnici může objevit v různé míře intenzity a v odlišném obsahu. Míra zastoupení jednotlivých funkcí může být velice odlišná – závisí na stupni školy, vyučovacím předmětu apod.

K jejich realizaci přispívají prostředky, které můžeme analyzovat, identifikovat a také různým způsobem do učebnic vkládat. Bez nich by tyto materiály své funkce plnit nemohly. Nositele těchto funkcí nazýváme *strukturní komponenty (složky)*. Učebnice plní své didaktické funkce ve vzdělávacím procesu do takové míry, v jaké

jsou v ní obsaženy tyto komponenty. V následující části se pokusíme o jejich charakteristiku.

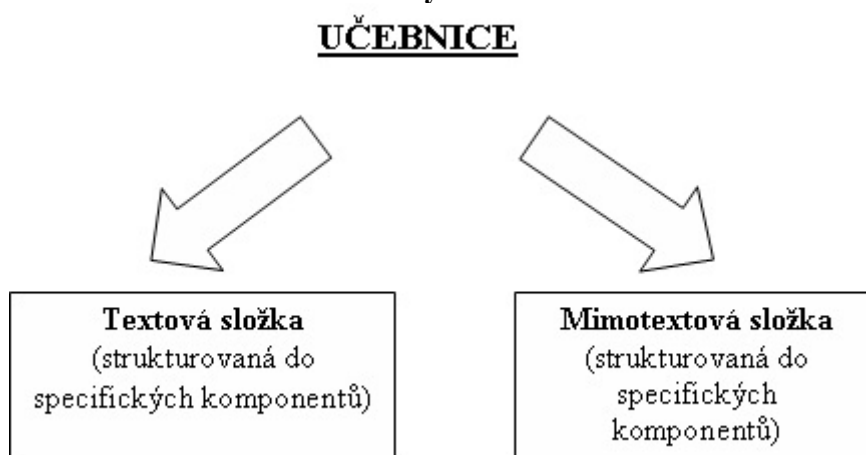
1.4 Strukturní komponenty učebnice

Pojem strukturní komponenty učebnice lze vysvětlit definicí D. D. Zujeva („tamtéž“, s. 95):

„Strukturním komponentem školní učebnice je určitý blok prvků, který je v těsném vztahu s jinými komponenty učebnice (s nimiž v souhrnu vytváří celistvý systém, má přesně vymezenou formu a své funkce realizuje pomocí svých vlastních prostředků).“

Obecný model struktury učebnice lze vyjádřit tímto schématem:¹

Obrázek 1. Model základní struktury učebnice

Text lze rozdělit na:

- 1) základní – tvoří jádro učebnice, základní studijní informace;
- 2) doplňující – slouží k upevnění a prohloubení didaktických informací a myšlenek;
- 3) vysvětlující – je zaměřen na pochopení a osvojení obsahu.

Společným cílem těchto částí je předat didaktické informace vycházející z obsahu učební látky.

¹ SIKOROVÁ, Z., *Hodnocení a výběr učebnic v praxi*, s. 17.

Mimotextové složky – neobsahují nové informace a zabezpečují osvojení informací obsažených v textu. Lze je seskupit do tří kategorií:

- 1) aparát organizace osvojování – např. vyznačení, otázky, tabulky, návody,
- 2) ilustrační materiál – např. obrázková složka,
- 3) orientační aparát – např. předmluva, obsah, nadpisy.

Propracovanější modely struktury učebnice vytvořili čeští autoři, např. A. Wahla (1983) pro učebnice zeměpisu nebo J. Průcha (1998, s. 141 - 142) pro učebnice univerzálně. Tyto modely již pracují s daleko jemnější taxonomií.

Model struktury učebnic, který vytvořil J. Průcha, zachycuje velice podrobně nejružnější strukturní prvky, které můžeme v učebnicích nalézt. Rozlišuje celkem 36 komponentů, z nichž každý plní svoji didaktickou funkci. Je na něm založena jedna z metod hodnocení učebnic – *zjišťování didaktické vybavenosti učebnice*, která je součástí schvalování učebnic Ministerstvem školství.

Strukturní komponenty učebnice¹

I. Aparát prezentace učiva (14 komponentů)

- A. verbální komponenty (9)
- B. obrazové komponenty (5)

II. Aparát řídicí učení (18 komponentů)

- A. verbální komponenty (14)
- B. obrazové komponenty (4)

III. Aparát orientační (4 komponenty)

- A. verbální komponenty (4)

¹ Seznam všech komponentů je uveden v příloze č. 1. Zde uvádíme pouze celkový přehled.

1.5 Měření didaktické vybavenosti učebnic

Podle toho, jak je učebnice zkonstruována, lze posuzovat její didaktickou vybavenost. Míra vybavenosti je založena na vyhodnocování rozsahu využití strukturních komponentů¹ (verbálních a obrazových). Vyhodnocování je vyjadřováno pomocí kvantitativních koeficientů.

Výše uvedený autor postupuje následujícím způsobem:

1. V konkrétní učebnici zjišťujeme výskyt jednotlivých komponentů. Zaznamenává se pouze v případě, když se v dané učebnici nachází, bez ohledu na četnost jeho užití.
2. Na základě zjištěných faktů se vypočítávají koeficienty, které charakterizují didaktickou vybavenost konkrétní učebnice.

A) dílčí koeficienty:

- koeficient využití aparátu prezentace učiva (**E I**),
- koeficient využití aparátu řídicího učení (**E II**),
- koeficient využití aparátu orientačního (**E III**),
- koeficient využití verbálních komponentů (**E v**),
- koeficient využití obrazových komponentů (**E o**).

B) celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice (**E**).

3. Všechny z výše uvedených koeficientů se vypočítávají jako procentuální podíl počtu skutečně využitých komponentů z počtu možných komponentů. Koeficienty nabývají hodnot v mezích 0 - 100 %. Pro lepší ilustraci jsme si tento výpočet ukázali na konkrétní učebnici z praxe (viz praktická část práce).

Jak můžeme vidět, struktura učebnice může dosti závažným způsobem ovlivnit její kvalitu. Další věc, na kterou se její uživatelé před používáním zaměří, je formulace a tvorba učebních úloh.

¹ Týká se vypracovaného modelu J. Průchy – uveden v příloze č. 1.

1.6 Učební úlohy a jejich tvorba

K problematice učebních úloh se dá přistupovat z mnoha hledisek. Nabízí se zde přístup pedagogický, psychologický nebo např. metodický. Podle Kalhouse (2000, s. 99 - 100) je zřejmé, že učební úlohy plní ve výuce všestranné funkce. Jsou to v podstatě jakákoli učební zadání, které učitel ve své každodenní práci užívá a zadává.

Při řešení učebních úloh by měli žáci získávat nové vědomosti a dovednosti a zároveň opakovat a procvičovat dosud probrané učivo. Měly by u žáků rozvíjet schopnosti týmové spolupráce, volby vhodné metody práce, cílevědomosti, systematičnosti, dovednosti pracovat s literaturou, osvojovat si myšlenkové operace potřebné k řešení problémů, soustředit se na potřebnou práci, svědomitosti, pomoci druhým atd.

Ve výše citované publikaci je prezentována definice učebních úloh podle D. Holoušové. Jde o širokou škálu všech zadání, a to od nejjednodušších úkolů vyžadujících pouze pamětní reprodukci poznatků, až po složité úkoly vyžadující tvořivé myšlení. Měly by být podřízeny výukovému cíli, vycházet z něho a v závěru vyučovací jednotky by měly sloužit jako jeden z hlavních zpětnovazebních prostředků. Holoušová zde spolu s dalšími autory upozorňuje na roli učebních úloh ve výuce:

- Úlohy by měly postupovat celým vyučovacím procesem. Neměly by být situovány jen na začátek a konec vyučovací hodiny, ale i ve výkladové části vyučování.
- Neměly by být podávány izolovaně, ale v celých souborech, vždy se vzrůstající náročností. Neměly by být monotónní a měly by v žácích vyvolávat různé poznávací aktivity.
- Při jejich tvorbě se může improvizovat, nikdy by však neměly být vytvářeny bezděky. Soubory by měly být dostatečně velké a otevřené, aby je vyučující mohl přizpůsobovat konkrétní situaci ve výuce.
- Základní podmínkou pro jejich tvorbu je správné a konkrétní stanovení výukových cílů, aby účinně pomohly plnit stanovené cíle.
- Tvorba učebních úloh je projevem profesionálního mistrovství učitele.

Učitel by měl během přípravy na vyučování dobře promyslet volbu vhodných učebních úloh. Je to nezbytné zejména pro to, aby do výuky neustále nezařazoval cvičení stejného typu, což by způsobilo jednotvárnost práce žáků.

Problematika učebních úloh je velice mnohotvárná a široká. Způsob jejich třídění je prezentován v následující podkapitole.

1.6.1 Taxonomie učebních úloh

D. Tollingerová je podle Valenty (1997, s. 20) jedna z prvních autorek u nás, která se začala zabývat teorií učebních úloh. Dospěla k názoru, že je vhodné vycházet např. z obecných třídění, která neuvádějí konkrétní učební úlohy, ale jejich typy, a je nutné dbát, kromě plánovaných cílů, na činnosti, které vedou k požadovaným cílům.

Tollingerová vycházela z Bloomovy taxonomie učebních cílů, která má gradující charakter, tzn. že každý následující typ úlohy vyžaduje složitější myšlenkovou operaci než typ předcházející. Pro svoji taxonomii si vybrala poznávací cíle a rozdělila je podle operací, které jsou vyžadovány pro jejich řešení, do pěti kategorií obsahujících 27 typů učebních úloh.

Přehled kategorií učebních úloh prezentuje ve své práci Z. Kalous (2002, s. 331 - 332):

1. *úlohy vyžadující pamětní reprodukci poznatků* – vyhledávání v paměti, vybavování z paměti, reprodukce vybavených fakt,
2. *úlohy vyžadující jednoduché myšlenkové operace a poznatky* – analýza, syntéza, komparace, kategorizace a další,
3. *úlohy vyžadující složité myšlenkové operace a poznatky* – indukce, dedukce, interpretace, transformace, verifikace apod.,
4. *úlohy vyžadující sdělení poznatků* – interpretace výsledků řešení,
5. *úlohy vyžadující tvořivé myšlení* – tvořivý přístup a řešení na základě znalostí předchozích operací.

Kompletní znění učebních úloh D. Tollingerové je uvedeno v příloze č. 2.

V praxi se postupuje tak, že se úlohy podřadí pod některou kategorii a označí se příslušným číslem desetinného třídění. S tímto tříděním souvisí taktéž druhá metoda,

kteřou Tollingerová nazvala výpočtem *indexu variability* a je prezentována v Didaktice sekundárního vzdělání O. Obsta (2006, s. 60).

Výpočet indexu variability

$$I_v = \frac{\text{počet různých typů úloh}}{\text{celkový počet úloh v souboru}}$$

Index, který konverguje k jedné, je vysoký. Jde o poměrně různorodý soubor učebních úloh, kde se střídají různé poznávací operace. Nebezpečí monotónnosti zadávaných úloh je zde nízké.

V téže publikaci Obst uvádí také další metodu sloužící cílevědomému tvoření učebních úloh. Nazývá se *zjišťování operační hodnoty souboru*. Jde o tabelární záznam, který informuje o tom, ve které kategorii se vyskytuje nejvíce úloh.

Pro lepší orientaci v této problematice si tyto výpočty ukážeme v praktické části práce na učebnici Českého jazyka pro 6. ročník z nakladatelství Fraus (oddíl *Podstatná jména*).

1.6.2 Formulace učebních úloh

Otázce formulace učebních úloh se věnuje Valenta (1997, s. 25). Ve své práci zmiňuje hned několik osobností, které se zabývaly technikou kladení otázek. Za zmínku stojí např. shrnující práce Hargieho¹ a Galla,² u nás pak Mareše,³ Hrdiny⁴ a Zeliny.⁵ Prezentuje zde taktéž obecná pravidla pro formulování otázek, které mají v praxi význam nejen pro učitele, ale i žáky.

- Otázka musí být jasná.
- Pokud možno má vzbuzovat představivost.
- Musí odpovídat schopnostem žáků.
- Měla by vyprovokovat k aktivitě, k dalším otázkám.
- Měla by vést ke kritickému myšlení.

¹ HARGIE, O.D.W., The Importance of Teaching Questions in the Classroom, s. 99 - 102.

² GALL, M.D., The Use of Questioning in Teaching, s. 707 – 721.

³ MAREŠ, J., Pedagogovy otázky a žakovy odpovědi, s. 172 – 173.

⁴ HRDINA, L.Č., Dialog v pedagogické komunikaci, s. 102 – 119.

⁵ ZELINA, M., *Rozhovor vo výchove, poradenství a vo vyučovaní*.

Efektivita otázky se podle něj projeví v tom, do jaké míry je schopna vyvolávat odpovědi v souladu s cílem vyučovací hodiny. Zvyšuje ji správné řazení otázek (myšleno v rámci vyučovací jednotky, kapitoly) do logicko-hierarchické struktury. Dále upozorňuje, že nevhodná technika kladení otázek je taková, která vede žáky k jednoslovným odpovědím, nebo vyžaduje jen doplnění věty vyřčené učitelem. Nevhodné jsou také otázky hádankového typu, otázky příliš faktografické nebo kombinace otázek různého charakteru.

2 VÝZKUM UČEBNIC

V této kapitole se pozastavíme nad výzkumem učebnic. Uvedeme zde několik evropských zemí a institucí, kde se výzkum učebnic provádí a seznámíme se s prameny, které lze k němu využívat.

„V současné české pedagogické vědě nepatří výzkum učebnic (a didaktických textů vůbec) k hlavním prioritám. U nás dnes nevyvíjí činnost žádné pracoviště či tým se soustavným zaměřením na analýzy a evaluace školních učebnic. V zahraničí je situace odlišná – výzkum učebnic se rozvinul ve všech vyspělých zemích a má svou mohutnou institucionální, informační a publikační základnu.“ (Průcha, 1998, s. 31)

2.1 Jak se učebnice zkoumají

Metody zkoumání učebnic jsou různé povahy. Jak uváděl Zujev (1986), je evidováno přes 300 výzkumných metod. Mezi ně patří podle Průchy (1998) např.:

- *metody kvantitativní*

Při analýzách vlastností učebnic využívají různé statistické procedury. Jejich pomocí se zjišťuje a porovnává výskyt a četnost nějakých měřitelných jednotek v učebnici.

- *metody obsahové analýzy*

Jde o zjišťování a vyhodnocování kvalitativních jednotek učebnic (především obsahu učebnic).

- *metody dotazovací*

Pomocí těchto metod jsou shromažďovány a vyhodnocovány výpovědi o různých vlastnostech učebnic a jejich fungování ve vzdělávacím procesu. Nejčastěji jsou získávány prostřednictvím dotazníků zadávaných skupinám expertů nebo uživatelům učebnic (učitelům, žákům).

- *metody observační*

Jde o různé typy pozorování, které jsou zaměřeny na využívání těchto materiálů v reálné školní edukaci (např. činnosti učitelů s učebnicemi). Tyto metody však nejsou příliš často uplatňovány.

- *metody testovací*

Metody zaměřené na aplikaci speciálních testů pro určité soubory žáků zjišťující výsledky, které vyvolávají určité učebnice v kognitivních výsledcích učení u žáků. Testem se například ověřuje, co se z dané učebnice naučili.

- *metody experimentální*

Zjišťují, jaké efekty vyvolávají řízené změny provedené v určitých učebnicích ve srovnání s těmi, u kterých žádné změny provedeny nebyly.

- *metody komparativní*

Slouží k porovnávání dvou nebo více učebnic z určitého hlediska (rozsah nebo např. sekvence témat). Takto porovnávány mohou být učebnice různých ročníků, ale téhož předmětu, dále např. učebnice různých předmětů téhož ročníku nebo učebnice různých stupňů či druhů škol.

2.2 Výzkum učebnic v České republice

Česká pedagogika se zabývala výzkumem již v 20. a 30. letech minulého století. Souvisel zejména s rozvojem kvantitativních metod, které se používaly pro evaluaci různých jevů, s vytvářením nových učebnic a didaktických testů.

V 80. letech nastal velký rozvoj teorie a výzkumu. Při SPN (Státní pedagogické nakladatelství) v Praze bylo zřízeno *Středisko pro teorii tvorby učebnic*. S tímto střediskem spolupracoval taktéž J. Průcha, který organizoval celostátní semináře, jejichž výsledky byly publikovány.¹ Tyto sborníky obsahují i dnes cenné poznatky k fungování a k některým vlastnostem učebnic. V této době vznikaly taktéž teoretické práce o učebnicích v rámci některých předmětových didaktik (např. dějepis, zeměpis, chemie, fyzika, český jazyk a mnoho dalších). Důležitým faktorem bylo, že se o výzkumné

¹ Např. Seminář o teorii a výzkumu školní učebnice, Sborník 6 a 7 (1987 a 1988).

práce začalo zajímat Ministerstvo školství a SPN. Některé výzkumné poznatky začaly být užívány pro schvalování a hodnocení rukopisů tehdejších učebnic.

Po roce 1990 se zájem českých pedagogů o výzkum výrazně snížil. Došlo k nahrazování učebnic pro základní školy novými publikacemi a vytvořil se rozsáhlý trh učebnic. I přesto se však pedagogickým výzkumem nikdo nezabývá. V dnešní době neexistuje v naší republice žádné výzkumné pracoviště či tým, který by se podobně jako v zahraničí zaměřoval na teorii a výzkum těchto pomůcek. Teoretické práce u nás vznikají pouze ojediněle.

2.3 Výzkum učebnic v zahraničí

V mnoha evropských zemích má výzkum učebnic opravdu silnou pozici. Je to zejména z důvodu zájmu pedagogů o didaktickou problematiku.

- V Německu probíhá výzkum na vysoké úrovni hned v několika speciálních pracovištích. Významné je centrum *Georg-Eckert-Institut für internationale Schulbuchforschung*,¹ což je speciální ústav pro mezinárodní komparativní analýzy učebnic. Organizuje mezinárodní semináře expertů a vlastní rozsáhlou knihovnu. Dalšími významnými německými centry jsou *Zentrum für Schulbuchforschung (am Wolfgang-Ratke-Institut)* a *Deutsches Institut für Fernstudien*.
- Výzkumný ústav v Rakousku se zabývá zejména analýzami komunikační kvality učebnic a jejich vhodností pro žáky různých věkových úrovní.
- Ve Finsku je výzkum prováděn zvláště na pedagogických fakultách místních univerzit. Zabývají se vývojem čtenářských dovedností žáků a jejich dispozic k učení.
- Pozoruhodné výzkumné metody jsou prováděny v Rusku. V 70. a 80. letech minulého století bylo vytvořeno speciální centrum pro teorii a analýzu učebnic.
- Zájem o učebnice a jejich kvalitu ve Francii² souvisí s relativně centralizovaným školským systémem v této zemi. Působí zde speciální centrum pro informace o školních učebnicích *Société pour l'Information sur les Manuels Scolaires*. V největším francouzském ústavu pro pedagogický výzkum je od roku 1980

¹ Publikuje řadu důležitých publikací – např. časopis *Internationale Schulbuchforschung – International Textbook Research* a dále je to knižní edice *Studien zur Internationalen Schulbuchforschung*.

² Školní učebnice se ve Francii považují za kulturní dědictví národa.

realizován rozsáhlý projekt *Emmanuelle*. Je to databáze, která obsahuje údaje o všech francouzských učebnicích publikovaných od roku 1979 do současnosti.

- V USA probíhá opravdu rozsáhlý a mnohostranný výzkum školních učebnic. Především jde o empirické analýzy, které měří různé vlastnosti textů.
- Japonsko je země s jedním z nejproduktivnějších školství na světě. O tom svědčí také péče o tvorbu a hodnocení učebnic. Japonské výzkumné centrum *Japan Textbook Research Center* je největším pracovištěm pro výzkum učebnic na celém světě.

Výzkum učebnic však není prováděn v jednotlivých zemích izolovaně. Existuje mezinárodní koordinační a informační základna. Vše je zajišťováno především prostřednictvím IARTEM (*International Association for Research on Textbooks and Educational Media - Mezinárodní asociace pro výzkum učebnic a edukačních médií*). Byla založena roku 1991 a sdružuje odborníky z různých zemí světa. Každý druhý rok pořádá mezinárodní konference.

Důležitou informační roli má organizace UNESCO (*International Textbook Research Network - mezinárodní síť UNESCO pro výzkum učebnic*). Podporuje výměnu informací o výzkumu učebnic, plánovaných projektech a publikacích či institucích.

Učebnice jsou důležitou součástí vzdělávacího procesu, která ovlivňuje jeho fungování, a proto se jim ve výzkumech věnuje taková pozornost. Jsou jim věnovány rozsáhlé projekty realizované v zemích EU a OECD, jejichž smyslem je popsat různé stránky vzdělávacích systémů těchto států. Velký zájem o ně taktéž vyvíjí evaluační výzkumy IEA (*International Association for the Evaluation and Achievement – Mezinárodní asociace pro evaluaci vzdělávacích výsledků*). Tyto výzkumy pokrývají velký počet zemí včetně České republiky.

3 UČEBNICE V REÁLNÉ ŠKOLNÍ EDUKACI

Každá dobře vytvořená učebnice by se však měla dostat do rukou uživatelů. V tomto případě máme na mysli učitele a jejich žáky. Podle Průchy (1998, s. 108) je k dispozici pouze velmi malé množství poznatků o fungování učebnic v reálném školním prostředí. „Tvorbě učebnic je věnováno tak obrovské úsilí – ale jakmile je učebnice ‘v provozu’, zájem o ni se jaksí ztrácí.“

3.1 Učebnice a žáci

Učebnice jsou primárně vytvářeny pro žáky. Z předchozích kapitol naší práce jsme se dozvěděli, co nás při jejich tvorbě musí zajímat. Je důležité, k jakým typům činností budou využívány, co vlastně s nimi budou žáci dělat a jaké postoje k jednotlivým učebnicím zaujímají.

Některé poznatky o činnostech žáků s učebnicemi byly u nás zjištěny a vytvořeny v 80. letech minulého století. Zajímavý výzkum provedla E. Hájková.¹ Dle jejího názoru je důležité přesně vědět, kdy a jak přichází žák s učebnicí do styku. Provedla šetření použitím dotazníku, na který odpovídala anonymně skupina žáků 5. – 8. ročníku základních škol.

Z výsledků výzkumu jsme vybrali několik zjištění:

- Žáci ZŠ nejčastěji používají učebnice ke studiu nové látky a k doplnění poznámek z učitelova výkladu.
- Z hlediska předmětů se žáci doma učí nejčastěji z učebnic češtiny a zeměpisu.²
- Oblíbenost učebnic u žáků je určována hlavně srozumitelností výkladu a zajímavostí prezentace obsahu (vizuální informace).³

Po výzkumu autorka konstatovala, že výsledky jednoznačně dokládají práci žáků s těmito pomůckami (i když ne vždycky tak, jak by si to učitelé představovali) a že učebnicové texty na žáky různými způsoby působí.

¹ HÁJKOVÁ, E., Učebnice jako komunikátor, s. 139 - 161.

² + ³ - podobná fakta jsme zjišťovali také naší výzkumnou sondou – viz praktická část.

Jak a k čemu používají učebnice dnešní čeští žáci, bohužel nevíme, protože o této záležitosti nemáme v české pedagogice téměř žádné informace. Průcha (1998) sice uvádí, že jsou občas v médiích zveřejňovány určité postřehy o nových učebnicích, ale ty bohužel příliš nevypovídají o jejich faktickém využívání a nemají vědecký charakter.

3.2 Učebnice a učitelé

V minulosti se udržovala představa, že jsou učebnice tvořeny pouze pro žáky. Teprve v poslední době se do popředí dostává názor, že hrají také velkou roli pro ty, co řídí a realizují výuku. Jednou z jejich funkcí je (jak jsme se mohli dozvědět v 1. kapitole naší práce) role učebnice jako informačního zdroje jak pro plánování, tak i pro realizaci vyučovacích činností učitelů.

Učebnice jsou důležité pro potřeby učitelů zejména proto, že

- jsou informačním zdrojem k orientaci v obsahu učiva k příslušnému předmětu;
- jsou východiskem pro plánování realizace učiva ve výuce.

Dnes jsou podle Průchy (1998) prováděny různé výzkumy týkající se ve vztahu učitel – učebnice zejména tři oblastí:

1. účely, ke kterým učitelé učebnice využívají;
2. činnosti, které s učebnicí učitelé dělají;
3. postoje a hodnocení, která učitelé k učebnicím zaujímají.

Tyto analýzy jsou však prováděny vesměs v zahraničí. U nás se výzkumy prováděly v dřívějších letech, dnes už jen zřídka. Výsledky jsou následující:

V jednom z výzkumů bylo zjišťováno, které druhy informačních zdrojů používají vyučující nejčastěji pro plánování výuky. Výzkumu se zúčastnilo 101 učitelů z pražských i mimopražských škol. Ukázalo se, že soustavně byly pro přípravy výuky využívány následující zdroje:

Tab. 1. Informační zdroje využívané pro plánování výuky (Průcha, 1998, s. 112)¹

Zdroj informací	Výsledek
učebnice	89 % učitelů
metodické příručky	50 % učitelů
učební osnovy	41 % učitelů
metodické časopisy	8 % učitelů

- *Jak prezentují učivo učitelé ve srovnání s prezentací v učebnicích?*

Řada výzkumů prokázala, že mezi prezentací určitého učiva žákům učitelem a prezentací téhož učiva prostřednictvím textu učebnice jsou rozdíly. Hlavní příčinou je to, že texty v učebnicích jsou v mnoha případech nepřiměřené schopnostem a věku žáků. Učitelé pak musí tyto nedostatky svým výkladem kompenzovat. Je tedy více než logické, že někteří žáci dávají přednost výkladu učitele před výkladem nového učiva v učebnici (viz také sonda v praktické části práce – otázka č. 14). Tyto a mnoho dalších výzkumů (převážně v zahraničí) dokládají to, že učitelé fungují jako druh komunikačního zařízení, které na jedné straně čerpá z učebnic informace a na druhé straně je v přizpůsobené a mnohem jednodušší podobě předává žákům.

3.2.1 Role učitele při výběru učebnic

Rozhodnutí o výběru učebnice by mělo být prováděno hlavně na základě potřeb uživatelů, tj. žáků. Z toho vyplývá, že role učitele má v této situaci nezastupitelnou úlohu. Jedině on zná konkrétní požadavky a podmínky, ve kterých bude tento didaktický prostředek fungovat jako součást výuky. To ovšem neznamená, že má úplnou svobodu volby. Je omezován mnoha faktory, kterými mohou být např. finanční situace školy, vliv školských úředníků a rodičů, dostupnost informací apod.

Co se týče České republiky, máme k dispozici výsledky výzkumu Z. Sikorové (2004),² který sledoval stav výběru učebnic na 1. a 2. stupni ZŠ v Moravskoslezském kraji. Jednalo se o výzkum formou dotazníků, kterého se zúčastnilo 784 učitelů.

¹ Viz také naše výzkumná sonda – otázka č. 4.

² SIKOROVÁ, Z., *Výběr učebnic na základních a středních školách*.

Odpovědi na otázku, „*Kdo na vaší škole rozhoduje o tom, které učebnice se vyberou pro žáky?*“, jsou zachyceny v tabulce.

Tab. 2. Způsob rozhodování o volbě učebnice na 2. stupni ZŠ (Sikorová, 2004, s. 76)

Způsob rozhodování	%
společně	85,2
ředitel, zástupce ředitele	27,5
předseda PK ¹	20,3
každý učitel individuálně	9,3
jiná odpověď	2,8
nevím	1,7

Tab. 3. Způsob výběru učebnic ČJ a AJ, se kterou učitel ve výuce pracuje (Sikorová, 2004, s. 53)

Způsob výběru	ČJ	AJ
	%	%
dohoda s kolegy	33,3	28
rozhodnutí ředitele	17,2	26
vlastní výběr	29,9	38
jiná odpověď	19,5	8

Z údajů prezentovaných v tabulce č. 3 je zřejmé, že se způsob výběru učebnice liší v závislosti na vyučovacím předmětu. Položka *jiná odpověď* obsahuje odpovědi jako např.: *nemohla jsem ovlivnit výběr, učebnice již na škole byla nebo nevím, kdy a jak se vybírala.*

Spokojenost učitele s učebnicí souvisí samozřejmě s možností podílu na jejím výběru. Výzkumem se jednoznačně prokázalo, že vyučující byli daleko více spokojeni

¹ PK = předmětová komise

s materiály, které si mohli sami vybrat a jejichž volbu mohli nějakým způsobem ovlivnit. Ke stejnému závěru se došlo i výzkumem, jehož cílem bylo ověřit souvislost mezi těmito dvěma faktory.¹

3.2.2 Faktory ovlivňující výběr učebnic na školách

Výběr učebnice mohou ovlivnit 2 typy faktorů:

1. vnitřní – tj. vlastnosti, charakteristiky a rysy samotné učebnice,
2. vnější – souvisejí s ekonomickými, sociálními a jinými okolnostmi.

Problematikou vnějších činitelů se zabývala taktéž Z. Sikorová (2004). Učitelé měli za úkol hodnotit vliv jednotlivých faktorů na výběr učebnic pomocí 5-stupňové škály. Stupeň 1 znamenal nejmenší vliv na výběr a stupeň 5 vliv největší. Výsledky jsou následující:

Tab. 4. Přehled faktorů majících vliv na výběr učebnic na 1. a 2. stupni ZŠ (Sikorová, 2007, s. 28)

1. stupeň ZŠ	x	2. stupeň ZŠ	x
Finance školy	4,0	Schvalovací doložka	4,1
Schvalovací doložka	3,9	Finance školy	3,9
Dostupnost informací	3,5	Dostupnost informací	3,5
Písemné nabídky	3,3	Písemné podmínky	3,1
Ochota rodičů	2,6	Ochota rodičů	2,5
Ekonomická situace rodin	2,4	Ekonomická situace rodin	2,3
Názor žáků	2,0	Názor žáků	2,1
Prodej učebnic dále	1,6	Prodej učebnic dále	1,5

x = aritmetický průměr: nejmenší vliv 1, největší vliv 5

Z pořadí v tabulce je patrné, že nejvýznamnějším faktorem, který ovlivňuje výběr učebnic, je *schvalovací doložka Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR*. V případě základních škol to je pochopitelné, protože pouze učebnice se schvalovací

¹ Výsledky výzkumu viz příloha č. 3. - Tab. 32. *Spokojenost s učebnicí ve vztahu k možnosti podílet se na výběru.*

doložkou ministerstva jsou žákům hrazeny. Dá se tedy předpokládat, že tato doložka je pro učitele něco jako garance kvality učebnice.¹

Velice zajímavé je, že předposlední místo v tabulce obsadil faktor *názor žáků na učebnici*. Uživatelé, pro které jsou učebnice tvořeny, nemají téměř žádný vliv na výběr učebnice, se kterou budou celý rok pracovat.² Z odborné literatury není známo, že by v některé zemi hrál názor žáků jakoukoli úlohu. Názory žáků se v tomto případě vůbec neberou v potaz. Situace je taková i přesto, že učitelé z většiny považují názor žáků za důležitý, jak je vidět z následující tabulky.

Tab. 5. Názory učitelů na žáky jako recenzenty učebnic (Sikorová, 2007, s. 56)

Varianta	1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Ano, názor žáků by se měl brát vážně v úvahu	2	3
Ano, ale jen orientačně	6	8
Spíše ne	3	2

Nyní se opět vrátíme k problematice udělování schvalovací doložky. Ve výše uvedeném výzkumu byl tento faktor považován za velice významný. Že je to opravdu neustále řešené a hlavně nejasné téma nás přesvědčí pohled do Učitelských novin.

UN 26/2004³ řeší problém standardního a nadstandardního vybavení žáků základních škol. Rodiče se na ně obrátili s otázkou, jestli je možné, aby jim učitelé mohli nařídit, že musí zakoupit svým dětem určité učebnice a pracovní sešity. Zajímalo je, zda na to mají vůbec právo, když se všude říká, že učebnice jsou na základních školách žákům zapůjčovány zdarma. Na tyto dotazy v článku odpovídal Karel Toman následujícím způsobem:

Základní školy učebnice opravdu poskytují svým žákům zdarma, ale jde pouze o ty učebnice, které mají schvalovací doložku ministerstva.⁴ Pokud ji mají, škola ji zakoupí z přidělených účelově vázaných finančních prostředků a rodiče to nic nestojí. Pokud doložku učebnice nemá, mělo by dojít k nějaké dohodě. Učitelé však nic takového rodičům nařídit samozřejmě nesmějí. Pokud jde o učebnice, které mají pouze obohatit výuku, mají charakter nadstandardu a rodič není povinen do tohoto materiálu jakýmkoli způsobem investovat. Vyučující by měli zakoupení takové knihy prodiskutovat s rodiči,

¹ Zda byla schvalovací doložka MŠMT ČR rozhodujícím faktorem při výběru učebnic, kterými se zabýváme v naší výzkumné sondě, zjistíme v praktické části práce – otázka č. 1.

² viz také sonda v praktické části – otázka č. 2

³ HRADECKÝ, V., Standard a nadstandard učebnic a školních potřeb, s. 6.

⁴ Texty schvalovacích doložek učebnic a ucelených řad učebnic jsou uvedeny v příloze č. 4.

vysvětlit jim důvod zakoupení a zeptat se, zda jsou ochotni ji zaplatit. Pokud ano, obvykle zorganizují hromadný nákup, který bývá na školu dodán se zajímavou množstevní slevou. V případě, že by rodiče chtěli učebnici žákovi koupit, ale nemohou si to dovolit, začne se situace řešit prostřednictvím zvláštního fondu pro sociální případy hrazený z prostředků zřizovatele.

Nesmíme si tuhle problematiku ovšem plést s nákupem sešitů a dalších školních potřeb. To je už zcela jiná věc. Sešity a ostatní školní potřeby dostávají zdarma pouze prvňáčci. Pro rodiče ostatních žáků je povinností své děti včas, v odpovídající kvalitě a množství vybavit školními potřebami. Školy v tomto případě vycházejí rodičům vstříc a organizují taktéž hromadné nákupy s různými množstevními slevami, čímž zbaví rodiče pracného shánění školních potřeb pro své ratolesti.

V poskytování učebnic žákům se řadíme mezi země, kde jsou tyto pomůcky půjčovány pouze v rámci povinné školní docházky (Belgie, Francie, Norsko, Finsko). V průběhu dalšího studia jsou studenti nuceni si je sami nakoupit. V některých postkomunistických zemích (Polsko, Maďarsko, Slovinsko) si žáci musejí kupovat učebnice již od primární školy. Existují však také státy, které půjčují tyto materiály v rámci primárních i sekundárních škol. To je ovšem spojeno s větší mírou kontroly ze strany státu – např. v Řecku a na Slovensku se učebnice vybírají na úrovni státu a v Německu vybírají povinně ze seznamu.¹

Výrazným trendem ve vyspělých zemích je v posledních letech upouštění od mechanismů schvalování. Např. v roce 1991 bylo publikování seznamu schválených učebnic zrušeno ve Švédsku, o něco později ve Finsku. Seznamem schválených učebnic je stejně jako ČR též ovlivněno Rakousko, Španělsko, Francie, Maďarsko ad.²

V UN 14/2003³ nacházíme článek, v němž Petra Buzková hovoří o procesu udělování doložek. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy se od 1. září 2003 rozhodlo změnit postup při jejich udělování. Jako hlavní cíl uvedlo zpřesnění a zefektivnění schvalovacího procesu, dosažení lepší kvality učebnic a orientace na trhu. Změny se týkaly např. faktu, že místo dvou recenzentů jsou nyní učebnice posuzovány

¹ Více o poskytování učebnic žákům v různých zemích viz tabulka v příloze č. 3. - *Tab. 33. Poskytování učebnic žákům v různých zemích.*

² Kompletní seznam schválených učebnic českého a anglického jazyka pro školní rok 2009/2010 je uveden v přílohách č. 5 a 6.

³ Nová cesta k doložkám pro učebnice (Materiál MŠMT), s. 16.

třemi recenzenty. S tím souvisí i větší důraz na výběr recenzentů a spolupráci s odbornými a vědeckými společnostmi. Učebnice jsou posuzovány podle nových kritérií, které se týkají zejména odborné správnosti jejich obsahu, přiměřenosti věku žáků a metodického a didaktického zpracování. Změna se týká i skutečnosti, že kontakt s recenzenty a finanční náklady s tím spojené zajišťuje Ministerstvo školství. Pracovní sešity získají schvalovací doložku pouze v případě, že jsou předloženy současně s učebnicí, se kterou tvoří ucelený soubor. Vyjádření Ministerstva školství o udělení doložky nesmí přesáhnout 60 dnů od data podání žádosti ke schválení.

Závěrem lze říci, že délka tohoto řízení se odráží především od kvality předkládané učebnice, výběru recenzenta a jeho možností, na množství a rychlosti zpracování připomínek nakladatelem apod.

3.2.3 Potřeby a zájmy učitelů v souvislosti s výběrem učebnic

Nyní si nastíníme, jaké potřeby vlastně učitelé v souvislosti s výběrem učebnic mají. To v praxi znamená:

- Zda mají o učebnicích dostatečné informace a odkud je získávají;
- Zda by uvítali nějakou pomoc při jejich výběru a co by jim konkrétně mohlo pomoci.

Pro zodpovězení těchto otázek opět využijeme výsledků výzkumu Z. Sikorové (2004):

- Učitelé se považovali za dobře informované, 67 % si myslí, že má dostatek požadovaných informací a 17 % bylo velice dobře informováno. Otázkou ovšem je, jakého druhu jsou informace dostupné učitelům. Měli by mít zprávy o vydaných učebnicích pro předměty a ročníky, ve kterých se účastní vyučovacího procesu. Sikorová (2007) je toho názoru, že vyučující nemají možnost vyzkoušet učebnice ve vlastní výuce a nemají dostatek času na analýzu paralelních materiálů, které jsou dostupné na trhu.
- Vyučující získávají informace o učebnicích především z letáků a nabídek nakladatelství, která budou však stěží uvádět taktéž jejich nedostatky. Konkurence

na českém trhu je podle Průchy (1998) značná,¹ a proto se vydavatelé snaží vyrábět školní učebnice v pokud možno co nejatraktivnější podobě. Mají pestrobarevné obálky, jsou plné obrázků a fotografií, zkrátka všeho, co by mohlo přilákat pozornost konzumentů, tj. škol, a dosáhnout toho, že si jejich publikace zakoupí. Je však pochopitelné, že učitelé se snaží získat jakékoli informace, které by jim mohly usnadnit volbu.

- Velmi cenným zdrojem informací² o vlastnostech učebnic mohou být podle Sikorové (2007, s. 30) jiní učitelé, kteří s nimi již pracovali, nebo nějakým způsobem přišli do styku. Mohou upozornit na jejich přednosti či případné nedostatky, které bychom se z jiným zdrojů nemuseli dozvědět.
- Dále se domnívá, že pedagogický výzkum by měl učitelům poskytovat určité druhy informací o učebnicích dostupných na českém trhu. Systematické recenze se u nás totiž neprovádějí, přesto je občas můžeme najít v odborných pedagogických časopisech, které uvedlo jako zdroj přibližně 40 % respondentů ze ZŠ. Bohužel ještě daleko méně se v těchto situacích lze spoléhat na profesní organizace a instituce (jako např. služba škole, pedagogické centrum).
- Z výsledků také vyplývá, že většina kantorů (61,2 %) by při hodnocení a výběru učebnic pro svoji výuku nějakou pomoc s radostí uvítala, kdežto 32,7 % dotázaných pomoc nepotřebuje. V této věci je velice důležitá schopnost a dovednost hodnotit a vybírat vhodné učební materiály a samozřejmě také zkušenost. Autorka je však toho názoru, že každý učitel určitou pomoc potřebuje. Nemusí mít totiž vždy k dispozici přehled opravdu všech dostupných učebnic. Ve výzkumu učitelé taktéž označovali nejvýznamnější zdroje, které by jim mohly pomoci při hodnocení a výběru.³

¹ Postupně se vytvořila dvě soutěžící seskupení. Na jedné straně FORTUNA (propojená s SPN), která vytváří asi 65 % učebnicové produkce v ČR a na druhé straně všechna ostatní nakladatelství (zhruba 10).

² Více o zdrojích informací potřebných při výběru vhodné učebnice viz tabulka v příloze č. 3. - *Tab. 34. Zdroje informací o učebnicích na 2. stupni ZŠ.*

³ Výsledky výzkumu viz tabulka v příloze č. 3. - *Tab. 35. Pořadí zdrojů pomoci při výběru učebnic na 2. stupni ZŠ.*

4 UČEBNICE ČESKÉHO JAZYKA

Vztah k učebnicím si vytvářejí žáci zpravidla na základních školách. Proto je důležité, aby pro ně byly cenným zdrojem informací a mohly být využívány pro domácí i společnou práci. Měly by být zajímavé, estetický působivé, měly by podněcovat touhu k dalšímu vzdělávání a vyvolávat v uživatelích pozitivní pocity. Je více než jasné, že taktéž ovlivňují žákovy postoje ke vzdělávání v dalším životě.

4.1 Struktura učebnic českého jazyka

Struktura učebnic českého jazyka se rozděluje na dvě složky:¹

- jazykovou složku,
- slohovou složku.

Každá složka je členěna na různá témata (tvarosloví, pravopis, skladba), která se skládají z lekcí. Lekce se nemusí krýt s vyučovací hodinou, často bývá učivo určeno pro více hodin. Způsob jejich probírání závisí zcela na učiteli a druhu hodiny (zda jde o výkladovou, procvičovací či smíšenou hodinu).

Tradiční učebnice češtiny se nejčastěji používají ve výkladové části hodiny, která je především zaměřena na prezentaci nového učiva. Výklad bývá stručný a je omezen jen na vysvětlení základních informací probíraného učiva. Učitel by jej pak měl doplnit o další a nové příklady.

Se strukturou učebnic souvisí taktéž didaktické texty (učebnice, pracovní sešity, metodické příručky), se kterými tvoří tzv. didaktický textový komplex. Liší se pouze počtem komponentů, které jsou různého charakteru:²

Učebnice + metodická příručka pro učitele = 2 komponenty

(např. Český jazyk pro 2. – 9. ročník ZŠ, Styblík a kol., nakl. SPN)³

Učebnice + pracovní sešit + metodická příručka pro učitele = 3 komponenty

(např. Český jazyk pro 6. – 9. ročník ZŠ, Uličný a kol., nakl. Jinan)¹

¹ ČECHOVÁ, M.; STYBLÍK, V., *Didaktika češtiny*, s. 69.

² POLÁK, M., *Učitel českého jazyka a současná základní škola*, s. 74.

³ Např. STYBLÍK, V., *Český jazyk: pro 7. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletých gymnázií*.

Učebnice A, B + pracovní sešit + metodická příručka pro učitele = 4 komponenty

(např. Český jazyk pro 6. – 9. ročník ZŠ, Havlová a kol., nakl. Jinan)²

Jednotlivé kapitoly učebnic českého jazyka a slohu obsahují:³

- *Úvod, výchozí text* – jazykový materiál k zvládnutí konkrétního učiva a k vyvození pouček a pojmů,
- *Výklad nového učiva* – poučky, pravidla, odborné definice,
- *Grafy, tabulky, schémata* – k upevňování znalostí, opakování učiva,
- *Mluvnická a slohová cvičení* – členíme podle několika kritérií:⁴
 - podle obsahu (podle jazykových rovin) – např. syntaktické cvičení,
 - podle formy zpracování – ústní a písemné,
 - podle místa zpracování – domácí a školní,
 - podle převažujících myšlenkových operací – zobecňování a srovnávání, analytická, syntetická, třídící,
 - podle funkce – opakovací, kontrolní, orientační, procvičovací,
 - podle způsobu jejich zpracování – doplňovací, opisovací, obměňovací a přeměňovací, vyhledávací a určovací, konstrukční, rozborová, diktát,
- *Texty a úkoly k opakování učiva* – k prověření znalostí,
- *Ilustrace* – výtvarný doprovod k textu.

V minulých letech byl pracovní sešit jen málokdy součástí učebnice českého jazyka. Je však pro žáky velice důležitou součástí výuky. Napomáhá jim důkladně procvičit probrané učivo a obsahuje tradiční i netradiční druhy cvičení. Metodické příručky jsou zase důležitou pomůckou učitele.

S učebnicí by měl učitel umět správně pracovat a vhodně a všestranně ji využívat. Je to zásobárna jazykového materiálu a může mu také přinést řadu možností, jak látku vysvětlit.

¹ ULIČNÝ, O., *Český jazyk: pro 7. ročník*.

² HAVLOVÁ, I.; HÁJKOVÁ, E.; MARKOVÁ, M., *Čeština pro 7. ročník základní školy: Část A*.

³ PALENČÁROVÁ, J., *Vybrané kapitoly z didaktiky českého jazyka a literatury*.

⁴ Viz Palenčárová, doplněno o třídění podle Přemysla Hausera – HAUSER, P., *Didaktika českého jazyka pro 2. stupeň ZŠ*, s. 28 - 32.

V současnosti mají učitelé možnost vybírat si z velkého množství titulů. Právě volba správné učebnice je velice nesnadná. Kantor může volit z učebnic, které se liší metodami a formami práce a integrací jednotlivých složek českého jazyka. Neměl by přitom hlavně zapomínat na svůj styl práce a soulad obsahu vybraného materiálu se vzdělávacími a výchovnými cíli konkrétního předmětu. Velice důležitá je také jeho přiměřenost věku a možnostem žáků.

4.1.1 Pomocné, doplňkové publikace¹

K základnímu vybavení správného učitele českého jazyka nemohou v žádném případě patřit pouze učebnice. Pomocnými, doplňkovými knihami může zaručeně zvyšovat kvalitu a zajímavost výuky. Učitel by měl taktéž postupně seznamovat žáky s těmito publikacemi, aby měli přehled o tom, kde sehnat případné doplňující informace. K těmto publikacím patří např.:

- *Pravidla českého pravopisu (školní vydání)*² – Jsou potřebná zejména při psaní mluvnických i slohových cvičení. Měli by být obeznámeni s jejich obecnou částí.
- *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*³ – Potřebné je seznámení se zkratkami. Poté mohou žáci slovník plně a efektivně využívat např. při objasňování významu slov v různých textech.
- *Stručná mluvnice česká*⁴ – Zde jsou seřazeny všechny jevy v úplnosti a souvislosti. Měli by ji využívat k opakování učiva.
- *Základní mluvnice českého jazyka*⁵
- *Průvodce literárním dílem*⁶
- *Malý labyrint literatury*⁷
- *Příruční slovník české literatury*⁸
- *Různé cvičebnice*¹

¹ O doplňkových publikacích a jejich využití v hodinách ČJ viz výzkumná sonda v praktické části – otázka č. 15 a 16.

² Např. HLAVSA, Z., *Pravidla českého pravopisu (s dodatkem ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR)*.

³ Např. KROUPOVÁ, L. a kol., *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem MŠMT ČR*.

⁴ Např. HAVRÁNEK, B.; JEDLIČKA A., *Stručná mluvnice česká*.

⁵ Např. STYBLÍK, V., *Základní mluvnice českého jazyka*.

⁶ Např. LEDERBUCHOVÁ, L., *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*.

⁷ Např. KARPATSKÝ, D., *Malý labyrint literatury*.

⁸ Např. CHALOUPKA, O., *Příruční slovník české literatury: od počátků do současnosti*.

4.1.2 Metodické příručky

Učebnice jsou pro potřeby vyučujících doplňovány o metodické příručky, se kterými tvoří učební celek. Nabízejí vhodné metodické postupy, seznamují s řešením některých úkolů a komentují učivo zařazené v učebnici. Využívání těchto příruček není pro učitele povinné. Je pouze na nich, zda využijí zajímavé náměty k práci v hodině, či se nechají ovlivnit zajímavými doporučeními. Maňák (2007, s. 51) je však zásadně proti jakémukoli použití těchto publikací. Podle něj by mělo schopného kantora její použití dokonce urážet. Odmítá fakt, že by učitel měl příručka nalinkovat, jak má kterou stránku v učebnici učit. Pracovat podle návodu v metodické příručce a očekávat, že dobré výsledky výuky jsou automaticky zaručeny, může být velice nevhodné. V tomhle případě totiž učitel rozhodně nedělá maximum, které by mohl pro žáka udělat.

4.2 Nabídka učebnic českého jazyka pro 2. stupeň ZŠ

Česká republika patří mezi země, které centrálně neomezují vydávání učebnic (mezi státy s centrálním rozhodováním patří např. Slovinsko a Norsko). Do 90. let minulého století existovala pro mluvnickou pouze jedna řada učebnic od autorů V. Styblíka a M. Čechové.² Situaci po roce 1989 nám přibližuje Polák (2002, s. 72). Po roce 1989 se začaly objevovat první částečně inovované staré učebnice. V této době se zviditelňují nová nakladatelství, která se začala orientovat na vydávání nových a modernějších publikací. Následně po jejich vzniku se nové tituly začaly dostávat do rukou vyučujících, kteří museli čelit dosud nepoznanému problému. Jak vybrat z tak velkého množství dostupných učebnic tu nejlepší pro jejich žáky?

Následovalo vydávání publikací, které obsahovaly diktáty a jazykové rozborů.³ Ty umožňovaly žákům lepší přípravu na přijímací zkoušky na střední a vysoké školy. Začaly se taktéž objevovat stručné přehledy učiva českého jazyka na základní škole.⁴ V pozdější době začaly vznikat i nové učebnice českého jazyka.

¹ Např. BARONE, H., *Cvičebnice českého jazyka, aneb, Co byste měli znát ze základní školy.*

² Např. STYBLÍK, V., *Český jazyk pro 6. ročník základní školy.*

³ Např. JIRKOVÁ, Z., *Zvládneš přijímací zkoušku z českého jazyka?*

⁴ Např. BLAŽEK, S., *Český jazyk: přehled učiva základní školy.*

Nové učebnice českého jazyka lze rozdělit podle jejich koncepce do dvou skupin:

1. Učebnice určené pro příslušný ročník daného stupně ZŠ. Jejich obsah vychází z učebních osnov, což významně ulehčuje učitelů práci, protože nemusí danou látku vyhledávat. Nevýhodou takto koncipovaných učebnic však může být právě jejich svázanost s osnovami. Jako příklad zástupce této skupiny učebnic uvádíme publikace z nakladatelství Jinan.¹
2. Do druhé skupiny můžeme zařadit ty učebnice, které jsou koncipovány tematicky. Zabývají se např. tvaroslovím, podstatnými jmény, skladbou a obsahují učivo celé základní školy. Při užívání takové učebnice si učitel musí potřebné učivo pro daný ročník vyhledat. Výhodou je, že nejsou závislé na učebních osnovách jako předešlá skupina. Tyto publikace vydává např. nakladatelství Tobiáš.²

Jak je vidět, nakladatelství, která nám zprostředkovávají učebnice vhodné pro výuku, je opravdu velké množství. Nyní se však budeme zabývat pouze těmi, která vydávají námi pozorované učebnice – v této kapitole to bude nakladatelství Fraus a v následující, která hodnotí učebnice anglického jazyka, nakladatelství Oxford University Press.

4.3 Nakladatelství FRAUS³

Nakladatelství bylo založeno roku 1991 panem Ing. Jiřím Frausem. Sídlo společnosti je v Plzni, ale setkat se s ním můžeme rovněž v Praze, Brně, Českých Budějovicích, Hradci Králové nebo v Ústí nad Labem. V dnešní době jde o jedno z největších nakladatelství zaměřených na vydávání vzdělávací literatury v České republice. Vydá ročně přes 100 novinek - nejvíce ze všech učebnicových nakladatelství. V jejich širokém sortimentu jsou nejen tištěné produkty, ale rovněž audiokazety, audio CD, videokazety a CD-ROMy.

Má nejdelší tradici ve vydávání učebnic pro výuku cizích jazyků. Jeho podíl na českém trhu činí přes 50 % u učebnic němčiny, francouzštiny, španělštiny a ruštiny.

¹ Např. BRABCOVÁ, R.; POKORNÁ, H., *Čeština pro 6. ročník [část B]*.

² Např. TOPIL, Z.; BIČÍKOVÁ, V., *Český jazyk s Tobiášem, Skladba, věta jednoduchá I.*

³ <http://www.fraus.cz/o-nas/>.

Učebnice pro výuku cizích jazyků začali jako první u nás vydávat na základě principů *Společného evropského referenčního rámce pro jazyky*, tzv. SERR.

Od roku 2003 nabízí učebnice i pro další předměty. Vzniká tak systematická nabídka výukových materiálů a profesionálních služeb pro školy I. až III. stupně našeho vzdělávacího systému. Učebnice jsou zpracovány podle osnov Standardu základního vzdělání s přihlédnutím k současným trendům ve výuce a celkovou koncepcí odpovídají požadavkům schváleného Rámcově vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Podporují vytváření a rozvoj potřebných klíčových kompetencí žáků. Od roku 2005 je nakladatelství Fraus taktéž členem Evropské asociace nakladatelství učebnic - *European Educational Publishers Group*.¹ V roce 2007 prodali přes 1 milion kusů publikací a ostatních nosičů a zařadili se tak mezi největší nakladatelství v ČR. V minulém roce taktéž zavedli zcela nový pojem v českém školství, kterým jsou INTERAKTIVNÍ UČEBNICE, tzv. iUČEBNICE®. Vyvinuli unikátní spojení klasických učebnic s jejich multimediální podobou. Jedná se o mimořádný projekt v ČR i v evropském kontextu. Učitelům také nabízí doplňky pro interaktivní výuku. Jde o různá interaktivní cvičení, elektronickou sadu učitele (elektronická podoba učebnice, pracovního sešitu a příručky učitele) a software *Teacher's Manager*.

Od roku 2009 vydává rovněž učební materiály pro střední školy. Školám dále nabízí řadu doplňujících služeb (např. možnost prezentace učebnic přímo na školách, metodické semináře, bezplatné zapůjčení vzorků, získání statusu *Partnerská škola*, online podporu k výukovým materiálům, předplatné časopisu *Cizí jazyky* a mnoho dalších).

Jde rovněž o přední tuzemské lexikografické nakladatelství. Vyvíjí vlastní projekt školních, studijních slovníků a odborných slovníků pro profesionály. Jejich učebnice a slovníky patří mezi nejlepší v České republice i v Evropě. O tom svědčí řada ocenění a nominací, například ceny *Evropské asociace nakladatelství učebnic (EEPG)*, *Medaile MŠMT 1. stupně*, cena *Křišťálový disk za nejlepší software veletrhu INVEX* a další.

¹ Každá členská země může mít v této organizaci pouze jediného zástupce.

5 UČEBNICE ANGLICKÉHO JAZYKA

Znalost a schopnost mluvit cizím jazykem patří v dnešní době k podstatným rysům vzdělanosti. Příčina takového zájmu a potřeby cizích jazyků tkví zejména v rozmachu mezinárodních styků, ale i v rychlém rozvoji vědy a techniky. Jde vlastně o odraz prudkého vývoje, kterým prochází lidstvo ve všech sférách své činnosti. Zatímco v dřívějších dobách byla znalost cizích jazyků výsadou pouze vyšších tříd, v dnešní době je to umožněno téměř všem. Na člověka jsou kladeny stále vyšší a vyšší požadavky a jedním z důležitých faktorů je jeho celková připravenost na život a plnění úkolů.

Učebnice, jako základní knižní učební pomůcka, zaujímá podle Choděry (1999, s. 88) ústřední místo mezi materiálními didaktickými prostředky. Jejich tvorba je spjata s rozsáhlým komplexem vztahů. Mezi ně můžeme zařadit např. vztah učebnice k jiným pomůckám (všechny učební pomůcky by měly tvořit vyvážený celek), její lokace během procesu vyučování (třída, laboratoř, dům – důležitý faktor fyzické přítomnosti či nepřítomnosti učitele) a taktéž fáze vyučování – učení (prezentace, fixace nebo automatizace).

Tvorba učebnic je velice zodpovědná a důležitá věc. Dá se říci, že významně rozhoduje o výsledku vyučování, protože učitel se při své práci opírá především o učebnici. Její výběr je tedy zodpovědností příslušného kantora. Maroušková¹ se ve své stati snaží tuto odpovědnost usnadnit a popisuje kritéria, kterým by učitelé při volbě učebnice měli věnovat pozornost. Řadí mezi ně např.:

- Všeobecné údaje – schvalovací doložka, autor, náklad, cena a možnosti dodání,
- Věk dětí, jazyk učebnice, přítomnost učitele x samouk, roditelý mluvčí x cizinec, základní pomůcka x doplněk,
- Výstavba a členění – grafika, slovník, CD, obrazový materiál (video, filmy),
- Jaké cíle sleduje – cvičení, slovní zásoba, autentičnost, výklad gramatiky, výstavba jednotlivých lekcí, propojení, jazyková úroveň učebnice, komunikativnost,

¹ MAROŠKOVÁ, M., Kritéria pro volbu učebnice, s. 113 - 114.

Další možná kritéria pro volbu vhodné učebnice viz CUNNINGSWORTH, A., *Choosing your coursebook*, s. 3 - 4.

- Didakticko-metodická koncepce – zvládnutelnost při vybavení školy, možnost učivo smysluplně rozvrhnout při dané hodinové dotaci ve škole apod.

Pohledy na roli a funkce těchto didaktických prostředků při vyučování se v dnešní době mění. Maňák (2007, s. 55) odkazuje na výzkum, který byl proveden již v sedmdesátých letech minulého století se záměrem zjistit podrobnosti o používání učebnic v cizojazyčné výuce. Pomocí tohoto výzkumu se došlo k závěru, že práce s učebnicí pokrývá zhruba 82 % vyučovacích hodin cizího jazyka.¹ Dále zmiňuje výzkumy Ivy Pýchové (1993 - 1994, s. 104), které dokazují, že se postavení těchto didaktických prostředků ve výuce v dnešní době nijak zásadně nemění. Autorka tvrdí: „Přes rozdíly a rozmary nejrůznějších koncepcí výuky cizím jazykům zůstává učebnice nadále základním vyučovacím i studijním materiálem,² konkretizací učebních osnov a ztělesněním teoretických a empirických poznatků z didaktiky cizích jazyků i věd příbuzných.“

Když vyučujícímu a žákovi položíme otázku, jak by podle něj měla vypadat ideální učebnice, obdržíme kromě několika shod řadu rozdílných představ a přání, které závisí na věku, zájmech, motivaci a mnoha dalších faktorech. Veškeré požadavky však nelze nikdy zabudovat do jednoho učebnicového souboru. Každá dobrá učebnice by měla vzbuzovat zvědavost a motivovat žáky nejen k poznání něčeho nového, ale také k učení.

Jiří Vacek v UN 31/2008³ řeší vhodnost učebnic cizích jazyků, podle kterých se žáci v naší zemi učí. Podle něj nejsou obecně špatné, ale pro naše žáky jsou nevhodné. Dále tvrdí, že používané učebnice zahraničních autorů jsou určeny pro zcela odlišné skupiny žáků, než jsou žáci našich základních škol. Je to zejména proto, že zahraniční publikace předpokládají práci v heterogenních skupinách. Společná je mezi nimi pouze neznalost vyučovacého jazyka. Žáci jsou různého věku, barvy pleti, různých dosavadních znalostí, zkušeností, dovedností a pocházejí z různého sociokulturního prostředí. Základní chybou podle Vacka je, že čeští žáci nemohou využívat češtiny jako pomůcky pro vytváření slovní zásoby, vysvětlování a chápání gramatických jevů, skladby atd.

¹ viz také naše výzkumná sonda v praktické části – otázka č. 4

² O výhodách a nevýhodách užití učebnice ve výuce viz UR, P., *A Course in language teaching*, s. 184 - 185.

³ VACEK, J., Brána jazyků otevřena aneb zamyšlení prarodiče nad učebnicemi, s. 17 – 18.

Nedokonalosti se podle něj týkají také obrazové části. Učebnice dle jeho názoru „přetékají“ obrázky a ilustracemi v pestrých barvách, ale většina z nich nemá žádnou didaktickou hodnotu. Nad správným obrázkem by bylo možno dlouze a dobře konverzovat, měl by přímo nutit žáky ke slovnímu projevu. Většina grafických projevů ve školních učebnicích toto nečiní. Nad barevností obrazových částí se taktéž zamýšlí Pýchová (1993 - 1994, s. 104). V učebnicích je podle ní možné nalézt znázornění i toho, co by si měl žák bez jakýchkoli obtíží představit sám. Poukazuje na možný vliv mnohobarevných obrázků na roztěkanost pozornosti žáků.

Vacek se dále pozastavuje nad vytvářením slovní zásoby cizího jazyka. V učebních materiálech od zahraničních autorů se setkáváme se slovní zásobou, tématy konverzace i náměty reálií, které jsou často vzdáleny světu, zájmům i potřebám žáků, kteří je používají. S tímto názorem souhlasí ve své stati také Pýchová. V učebnicích jsou dle jejího názoru prezentovány neobvyklé náměty (strašidla, noční můry, nebezpečí), které v běžném komunikaci žáci nijak neuplatní. Zato čeští autoři hledají slova co nejfrekventovanější ve světě adresátů. Taktéž využívají podobnosti s češtinou a volí slova, která se lépe zapamatují.

Podle autora článku nejsou učebnice, které se pyšní místem vydání jako např. Cambridge a Oxford, pro naše školy nejvhodnější. Jako nápravu této situace navrhuje používání publikací od českých autorů. Pýchová doporučuje posuzovat knihu podle zpracování, uplatňování didaktických zásad či praktičnosti a nikoli podle místa jejího vzniku, což bývá mnohdy velkým lákadlem.

5.1 Struktura učebnic cizího jazyka

Dnešní učebnice cizích jazyků se obvykle člení na tematické okruhy a lekce. Jejich podrobnější strukturou se zabývá Hendrich (1988, s. 397). Témata zahrnují učivo, které spolu lexikálně souvisí. Mohou být rozvržena i do několika lekcí.

- Lekce jsou celek, jehož části tvoří výchozí text, slovní zásoba, mluvnické jevy, soustava cvičení, aktivizační materiály a doplňkové texty. Opakovací lekce slouží k upevnování znalosti učiva. Toto uspořádání se však může v různých učebnicích lišit.
- Jak uvedl Beneš (1970, s. 161), výchozí texty jsou určeny k tomu, aby sloužily k souborné prezentaci nových jazykových prostředků každé lekce. Nejsou zdaleka určeny jen k četbě. Mají v lekci klíčové postavení. Prostřednictvím těchto textů se

uskutečňuje rozvoj slovní zásoby a gramatických struktur. Bývají často monologické i dialogické. Hendrich (1988, s. 398) dodává, že oba tyto typy by měly být v učebnicích vyvážené. Učitelé potřebují souvislý text pro nácvik čtení, reprodukce textu, otázek a následných odpovědí. Dialog má mít komunikativní hodnotu, slouží k dramatizaci a užívání cizího jazyka v běžných situacích. Oproti tomu texty doplňkové nepřinášejí nový jazykový materiál, ale opakuji materiál žákům již známý.

- Soustava cvičení představuje spojovací článek mezi prezentací nového učiva a ověřením úspěšnosti. Jejím cílem je upevňovat vědomosti či dovednosti a zautomatizovat návyky. Podle Choděry (1999, s. 83) je její prvotní funkcí ovlivňování a druhotnou funkcí funkce kontrolní.

Na konci učebnice bývá obsažen překladový slovník utříděný buď abecedně, nebo podle lekcí a obsahuje slovní zásobu, která je obsažena v textech. Je zde také často zařazován stručný přehled mluvnického učiva, které bylo probráno.

5.1.1 Pomocné, doplňkové publikace

Učebnice jsou základním učebním materiálem, nikoli však jediným prostředkem výuky. Mezi pomocné publikace řadíme např.:

- *Slovník*¹ – Je nepostradatelnou jazykovou příručkou jak pro učitele, tak i pro žáka. Pomáhá upevňovat a rozvíjet slovní zásobu, je potřebný při čtení s porozuměním i při samostatném písemném projevu. Dovednost hledat ve slovníku si žáci postupně osvojují. Různé typy slovníků mají odpovídat stupni pokročilosti žáků. Ve školách většinou používáme překladové slovníky, u pokročilejších žáků je možné použít slovníky výkladové. Počet slovníků by měl být dostatečný, aby všichni žáci ve skupině mohli pracovat na svém úkolu. Jejich používání vede uživatele k samostatnosti, přispívá k prohlubování jejich znalostí v oblasti jazyka a hledání souvislostí.

¹ Např. COLLYAH, B., *Anglicko-český, česko-anglický slovník*.

- *Mluvnice cizího jazyka*¹ – Materiál sloužící jako norma cizího jazyka. Co se týče vysvětlování mluvnických jevů i úpravy, měla by být stručná, jasná a srozumitelná. Definice jsou zde formulovány v mateřském jazyce žáka a bývají podloženy řadou příkladů, které jsou opatřeny českým překladem pro větší srozumitelnost. Žáci tak mohou srovnat cizí jazyk se svým jazykem mateřským a sledovat odlišnosti. Mluvnice slouží k systematizaci a utřídění jednotlivých mluvnických jevů, k opakování učiva a k ověřování správnosti mluvnických struktur.
- *Konverzační příručka*² – Obsahuje materiál vhodný ke konverzaci v cizím jazyce. Základní požadavky kladené na takovou příručku jsou komunikativnost textů, motivační podněty ke konverzaci a přitažlivost zpracování. Slovní zásoba by v ní měla být utříděna z lexikálních hledisek; abecední překladový slovník na konci příručky by měl být doprovázen tematicky utříděným slovníkem a frazeologií. Při výběru témat pro konverzaci se uplatňuje zejména hledisko výchovné, hledisko frekvence, aktuálnost a také zájmy žáků.
- *Cizojazyčné časopisy*³ – Jejich funkce je pro žáky významná. Přinášejí zajímavé články, materiály a informace, které mohou být silně motivační a aktivizující, protože poskytují žákům možnost uplatnit své získané cizojazyčné znalosti k účelům poznávacím. Jejich obsah bývá přitažlivý a vhodný pro všechny stupně pokročilosti i různé věkové skupiny. Texty jsou doprovázeny překladem obtížných výrazů a frází. Časopisy jsou oživeny písněmi, anekdotami, hádankami, jazykovými hrami nebo různými křížovkami.

Mezi doplňky výuky můžeme zařadit např. i doplňkové a podpůrné materiály k učebnicím, klíče a nahrávky k pracovním sešitům, přepisy nahrávek k učebnicím, karty k procvičování slovíček, materiály k výuce na interaktivních tabulích a mnoho dalších.⁴

Zvukové materiály jsou dnes nedílnou součástí učebnic a jsou využívány ve vyučování velice často. Odráží se v nich technický pokrok dnešní doby. Při pohledu do aktuální nabídky učebnic je možné vidět, že každý učební soubor je vybaven přinejmenším CD ROMem s poslechovými texty či soubory cvičení, softwarem

¹ Např. STRNADOVÁ, Z., *Mluvnice angličtiny*.

² Např. REJTHAROVÁ, V., *Anglická konverzace*.

³ Např. R&R, Bridge, Friendship ad.

⁴ Doplňkové materiály nabízí například nakladatelství Oxford University Press <http://www.oup.com/elt/catalogue/?cc=cz>.

s různým zaměřením nebo videokazetami. Nová technologie tak nabízí atraktivní obsah a formy učení a předpokládá vyšší stupeň počítačové gramotnosti.

5.1.2 Metodické příručky

V dnešní době může k souboru cizojazyčných učebnic patřit také metodická příručka. Poskytuje učiteli cenné informace o koncepci učebnice a vzdělávacím záměru autora učebního souboru. Problematice příruček se věnuje Hendrich (1988, s. 399). Podle něj rozvádějí celou strukturu učebnic a jejich jednotlivých lekcí, podrobně je analyzují a doporučují vhodné didaktické postupy i prostředky. Počet lekcí v publikacích nebývá shodný s počtem vyučovacích hodin stanovených učebním plánem, a proto příručka obsahuje rovněž návrhy pro rozdělení lekcí do příslušného počtu vyučovacích hodin. Zahrnuje také poznámky ke slovní zásobě, k různým pravopisným, gramatickým a fonetickým jevům. Nabízí různá doplňovací cvičení a pokyny potřebné k řízení výuky. Velice užitečný může být pro učitele klíč ke cvičením. Jak už víme, nejde o návod k práci, ale může učiteli pomoci ve volbě efektivních metod a didaktických postupů.

5.1.3 Jazykové portfolio

Jazykové portfolio je v jazyce laiků „knížička“, která podle jasných, srozumitelných a evropsky uznávaných pravidel žákům řekne, na jaké úrovni ovládají určitý jazyk. Více o tomto tématu článek z Učitelských novin,¹ kde Jaroslava Delišová (pracovnice odboru základního školství MŠMT) hovoří o tom, co toto portfolio přinese žákům a co bude znamenat pro učitele.

Evropské jazykové portfolio pro žáky ve věku 11 - 15 let je pro dnešní žáky nutnost, je to něco jako doložka při případném ucházení se o práci v zahraničí.² Jde o pracovní sešit, který žáky za pomoci učitele naučí popisovat jejich jazykové dovednosti. Mělo by provázet každé dítě od 6. - 9. ročníku základní školy.

Obsahuje 3 stěžejní části:

¹ ŠTEFFLOVÁ, J., Evropské jazykové portfolio vstupuje do škol, s. 15.

² V ČR byla vydána tato portfolia: pro žáky do 11 let, pro žáky ve věku 11 - 15 let, 15 - 19 let a pro dospělé. Více na <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/evropske-jazykove-portfolio>.

- *jazykový pas (Language Passport)* – Obsahuje data o žákovi a jeho schopnostech.
- *jazykový životopis (Language Biography)* – Žák si do něj postupně, na základě daných otázek, zaznamenává své jazykové pokroky.
- *sbírka prací a dokladů (Dossier)* – Místo, kam je možné uložit písemné práce a testy.

Žák má tedy neustále u sebe vše, co se týká jeho učení a znalostí jazyka.

Toto portfolio žáky motivuje a dodává jim další chuť k učení. Neupozorňuje na chyby, ale žáci si do něj zapisují jen to, co už skutečně umějí. Tím povzbuzuje i ty slabší a nenutí je srovnávat se s nejúspěšnějšími žáky ve třídě. Mohou si sami zvolit individuální tempo. Každý tak ví, kam spěje a co by pro to měl udělat.

Portfolio není v žádném případě vázáno na učebnici. Jde jen o popisování jazykových dovedností, jak je žáci postupem času získávají. Tato knížečka je pojata jako pracovní sešit ke všem učebnicím cizích jazyků. Součástí jazykového pasu je velice srozumitelně popsaná hodnotící tabulka se žebříčkem označeným A1, A2, B1, B2, C1 a C2. Jednotlivé stupně vycházejí ze Společného evropského referenčního rámce schváleného odborníky Rady Evropy. Žáci prvního stupně ZŠ začínají na A1, ti, kteří školu v 9. třídě opouštějí, by měli dosáhnout úrovně A2, žáci zvláště talentovaní až B1. Úroveň B1 je shodná se základní maturitou, B2 s maturitou státní. C1 zahrnuje všeobecnou jazykovou zkoušku a C2 zkoušku speciální, odbornou. Každý dostane zároveň s portfoliem také metodickou příručku, o kterou se v případě nesrozumitelností může opřít.

5.2 Nakladatelství Oxford University Press¹

Roku 1476, nedlouho po tom, co v roce 1450 vynalezl Johann Guttenberg knihtisk, spustil William Caxton první tiskařský lis v Anglii. Tato technologie se začala rychle šířit i do Evropy. O dva roky později byla v Oxfordu vytištěna první kniha. Když ji vědci dlouho poté objevili, způsobila rozruch svým špatně vytištěným datem vydání. Byl zde vytištěn rok 1468, což poukazovalo na dobu ještě před Caxtonem. Nicméně datum jejího tisku se přibližně spojuje s dobou vydání první knihy v Oxfordu. Od té doby se zde po dobu dalších sta let tiskly všechny knihy, které tato univerzita vydala.

¹ http://www.oup.cz/oup_history.php.
http://www.oup.cz/oup_cz.php.

V roce 1586 vydal soudní dvůr dekret jednomu z oxfordských tiskařů, který byl u univerzity velice oblíben. Získal od Karla IV., spřízněnce univerzity, licenci na tisk, kterou do té doby vlastnili pouze tiskaři v Londýně. Bylo mu tak uděleno právo tisknout všechny druhy knih a rozšířil její nezávislost a rozsah.

Nakladatelství Oxford University Press působí v České republice již od roku 1993. Jeho aktivity a působnost se začaly postupně rozšiřovat a v současnosti je v naší republice zastoupeno celkem šesti oblastními centry, s hlavním sídlem v Praze (dalšími sídly jsou Olomouc, Brno, Moravská Ostrava, Plzeň a Strakonice). Jejich hlavním úkolem je informovat učitele, studenty a taktéž širokou veřejnost o novinkách, poskytovat jim odbornou pomoc a radu při výběru vhodných výukových materiálů. Podávají informace o pořádání autorských a vzdělávacích seminářů pro učitele angličtiny. V každé z kanceláří máme možnost nahlédnout do různých druhů publikací tohoto nakladatelství jako jsou např. učebnice pro všechny typy a stupně škol, doplňková četba, metodické příručky pro učitele, slovníky, videa a DVD, multimédia a další.

V České republice jsou prostřednictvím těchto center poskytovány také další služby (například návštěvy zástupců ve školách, organizování seminářů nebo setkání s autory publikací Oxford University Press). Dále zajišťují bezplatné dodávání novinek z Oxfordu a různých informací o speciálních nabídkách, soutěžích nebo bezplatné zaslání doplňkových podpůrných materiálů a pracovních listů k titulům z tohoto nakladatelství.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části této práce provedeme stručnou charakteristiku pozorovaných učebnic. Budeme se zabývat jejich didaktickou vybaveností a ukážeme si, zda tyto pomůcky obsahují vhodně zvolené učební úlohy. V závěru pomocí dotazníkového šetření zjistíme, jak jsou se svými učebnicemi (z nakladatelství Fraus pro jazyk český a nakladatelství Oxford University Press pro jazyk anglický) spokojeni sami žáci. Důvodem pro realizaci této sondy je zjištění, že názory žáků na materiály používané během hodin jsou předmětem výzkumů velice zřídka. Přitom považujeme za velice důležité, zda jim užívané didaktické prostředky vyhovují.

6 SROVNÁNÍ UČEBNIC Z NAKLADATELSTVÍ FRAUS A OXFORD UNIVERSITY PRESS (DÁLE JEN OUP)

6.1 Stručná charakteristika pozorovaných učebnic

- **Nakladatelství Fraus**

Učebnice českého jazyka pro 6. ročník podporuje vytváření a rozvoj klíčových kompetencí žáků, které jsou vymezeny Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání. Věnuje pozornost propojování a systematizaci jednotlivých poznatků. Jsou zde zavedeny prvky integrované výuky a podporuje samostatné získávání informací z různých typů zdrojů (např. z rejstříku dostupném v závěru učebnice, internetu či odborných publikací). Obsahuje velké množství cvičení orientovaných na rozvoj logického uvažování žáků, porovnání jednotlivých jevů nebo řešení problémů.

Tato učebnice má jednotnou strukturu. Tvoří ji *základní část*, která slouží jako hlavní strana textu. Obsahuje přehledný vždy tabulkově zpracovaný výklad příslušné gramatiky, práci s texty a s nimi spojená cvičení. Nalezneme zde také náměty pro skupinovou či samostatnou práci. Další částí učebnice je *tzv. lišta*, která má pro žáky motivační charakter. Jejím záměrem je prohlubovat komunikativní schopnosti. Je orientována na propojení obsahu učiva jednotlivých složek českého jazyka s jazykem

cizím, kterému se žáci v té době učí. Za jednotlivými tematickými celky nalezneme speciální část nazvanou *Hledání souvislostí*, která má posilovat schopnost hledání a propojování vztahů a práci s informacemi.

Grafická úprava a její systematické uspořádání usnadňuje práci nejen učitelům, ale i žákům. Využívá kombinace barevných fotografií a ilustrací. Počítá s možnou variabilitou vzdělávacích postupů a individuálních rozdílů mezi žáky. Orientaci v učebnici nám usnadňují grafické piktogramy nebo věcný a jmenný rejstřík. Je tištěna na kvalitním lesklém papíru, což jí dodává na atraktivnosti a prodlužuje její životnost.

Ke každé učebnici z nakladatelství Fraus je dostupný pracovní sešit¹ a metodická příručka.² Pracovní sešit umožňuje hlubší procvičení učiva. Obsahuje cvičení různých typů včetně oddílu *Pro chytré hlavy*. Jeho součástí je i souhrnný *Přehled učiva* daného ročníku, který je doplněn o slovníček základních literárněvědných pojmů s příklady. Příručka pro učitele je vybavena klíčem ke všem cvičením a úkolům v učebnici a pracovním sešitě. Její součástí jsou i stručně formulované cíle, upozornění na problémová místa výkladu, další náměty pro práci v hodině i doma, prověřovací testy a úkoly, jazykové rozbory, diktáty a pravopisná cvičení. Dalšími výhodnými doplňky jsou kopírovatelné předlohy pro doplňovací cvičení a testy (pro více cvičení mohou také využít online podporu³ pro příslušnou učebnici), odkazy na užitečné www stránky a knižní publikace, místo pro případné poznámky učitele a jednoduchý návod pro práci s internetovými stránkami nakladatelství. Z těchto webových stránek si mohou vyučující taktéž stáhnout obsahy, časově tematické plány a přehledy očekávaných výstupů a kompetencí pro jednotlivé ročníky.⁴ Komplet pro každý ročník uzavírá audionahrávka na CD nebo audiokazetě, která umožňuje pracovat i s mluvenou podobou jazyka.

¹ Např. KRAUSOVÁ, Z.; TERČOVÁ, R., *Český jazyk 6 učebnice pro 6. ročník ZŠ a primu víceletých gymnázií: pracovní sešit*.

² Např. KRAUSOVÁ, Z.; TERČOVÁ, R., *Český jazyk 6 učebnice pro 6. ročník ZŠ a primu víceletých gymnázií: příručka pro učitele*.

³ <http://ucebnice.fraus.cz/rozsireni/on-line-podpora-cesky-jazyk/>

⁴ Plány a výstupy jsou k dispozici zde: <http://ucebnice.fraus.cz/rozsireni/cesky-jazyk-2-stupen-zs/>

Učebnice pro 6. ročník (primu)

obsahuje oddíly:

- tvarosloví
- skladba
- zvuková stránka jazyka
- rozvrstvení národního jazyka
- jazykověda a její složky
- komunikace a sloh

Učebnice pro 7. ročník obsahuje

oddíly:

- nauka o významu slov
- nauka o tvoření slov
- tvarosloví
- skladba
- pravopis
- komunikace a sloh

• Nakladatelství Oxford University Press

Soubor učebnic z tohoto nakladatelství dokonale vyhovuje výuce na ZŠ a je jedním z nejoblíbenějších v ČR. Je na vyšší jazykové úrovni, která se díl od dílu zvyšuje (celkem 5 dílů – Project I je určen pro úplné začátečníky).

Svým obsahem je zaměřena na rozvoj všech jazykových dovedností. Obsahuje všechny mluvnické jevy, které mají být podle osnov probrány na základních školách. Dobrá orientace v učebnici je umožněna díky přehlednému grafickému uspořádání. Každá kapitola je zaměřena na určité téma, se kterým žáci během hodin pracují, motivuje žáky k poznání života kolem sebe a vede je k aktivnímu používání tohoto cizího jazyka. Jde vždy o reálné situace ze života, které jsou žákům velice blízké a učí se tak jazyk správně a vhodně v daných situacích používat. Snaží se také studenty vést k samostatné činnosti.

Učebnice se skládá ze 6 lekcí a je vybavena dostatečným množstvím cvičení, zaměřených na procvičení a upevnění slovní zásoby, výslovnosti, řečových dovedností a gramatiky. Po každých dvou probraných lekcích následuje tzv. *lekce opakovací (Revision)*, kde mají žáci možnost si vyzkoušet, jak učivo těchto lekcí zvládli. Oddíl *Progress Diary* oznamuje, s čím novým se žáci setkali a co je nutné si projít pro zvládnutí těchto *Revisions*. Na konci každé lekce je pro žáky připraven projekt, na kterém mohou pracovat buď samostatně, nebo ve skupinách. Rozvíjí tak schopnost spolupráce a její organizace. Důležitým faktem je, že v rámci témat jsou v učebnici nastíněny i reálie anglicky mluvících zemí a dítě tak získává důležité a hodnotné informace o okolním světě (tzv. *Culture pages*).

K některým učebnicím¹ z tohoto nakladatelství je dostupný pracovní sešit,² učitelská příručka,³ audio kazety a audio CD, interaktivní CD-ROM k pracovnímu sešitu (obsahující další cvičení na procvičení gramatiky, dialogů, poslechu a tematickou slovní zásobu), doplňkové aktivity na CD (tzv. *Project Culture and Cross-Curriculum Activities Teacher's Resource CD*), které žákům napoví více o kultuře Velké Británie a představí učitelům činnosti usnadňující začlenění mezipředmětových vztahů do hodin cizího jazyka. Dále mohou vyučující využít *Project Language Log* (pomůcka pro učitele, která umožňuje zaznamenávat studium cizího jazyka dle požadavků Evropského jazykového portfolia), *Culture DVD* (obsahuje autentické rozhovory a mnoho zajímavých zpráv z anglicky mluvících zemí, naleznete zde také kopírovatelné pracovní listy ke každé lekci), produkty pro interaktivní tabuli tzv. *iTools* (zahrnující hry, interaktivní příběhy, karaoke a Culture DVD). Na webových stránkách OUP jsou žákům⁴ i jejich učitelům⁵ k dispozici stránky obsahující různé hry, cvičení na procvičení gramatiky, slovíčka, materiály ke stažení atd.

Pracovní sešit obsahuje velké množství cvičení, která mají postupně vzrůstající obtížnost. Na konci každé lekce se nachází část *Progress Check*, kde si mohou žáci zopakovat jak učivo nové, tak učivo z předchozích kapitol. Tento oddíl je důležitým prvkem zejména proto, že umožňuje žákům sledovat jejich vlastní pokrok a má taktéž vazbu na Společný evropský referenční rámec. Je vybaven přehledem mluvnice, kde jsou všechny jevy vysvětleny v českém jazyce, anglicko-českým slovníčkem s potřebnou výslovností a nakonec i seznamem pokynů ke cvičením, která jsou pro slabší žáky přeložena do českého jazyka, což jim velice zjednodušuje práci s těmito didaktickými pomůckami.

Příručka pro učitele radí, jak správně pracovat s učebnicí, popisuje její strukturu a podává návrhy na řízení práce ve třídě a různé techniky. Obsahuje kompletní přípravy na vyučovací hodiny s přepisem všech poslechnů, se kterými mohou učitelé během vyučování dále pracovat. Uvádí taktéž několik nápadů a tipů na zajímavé aktivity. Pro usnadnění práce zde nalezneme klíč ke všem cvičením z učebnice i pracovního sešitu,

¹ Např. HUTCHINSON, T., *Project I: The Third Edition Student's book*. = nejnovější vydání obsahující všechny výše zmíněné komponenty. Učebnice Project I (1999) a II (1999) využívané pro výzkumnou sondu tvoří ucelenou řadu spolu s pracovním sešitem, metodickou příručkou a audiokazetou.

² Např. HUTCHINSON, T., *Project: Workbook 1*.

³ Např. HUTCHINSON, T., *Project: Teacher's book 1*.

⁴ <http://www.oup.com/elt/global/products/project/>

⁵ <http://www.oup.com/elt/catalogue/teachersites/project/?cc=cz>

můžeme využít připravené testy, které svým obsahem souhlasí s lekcemi v učebnici. Klíče k těmto testům nalezneme taktéž v příručce.

Tuto ucelenou řadu¹ uzavírá *Project Plus*,² což je opakovací učebnice. Dá se říci, že jde o nejvhodnější pomůcku k opakování jakéhokoli učiva na ZŠ. Dále toto nakladatelství může nabídnout přehled mluvnice a mluvnických cvičení *Project Grammar*.³ Najdeme v ní všechnu gramatiku z učebnic Project. Je vhodná pro samostudium i pro použití ve škole.

Učebnice Project I obsahuje

následující oddíly:

- Hello
- Unit 1 – Getting Started
- Unit 2 – Communication
- Revision 1
- Unit 3 – My World
- Unit 4 – Time
- Revision 2
- Unit 5 – Places
- Unit 6 – People
- Revision 3
- Culture pages (U 1 - 6)

Učebnice Project II obsahuje

následující oddíly:

- Introduction
- Unit 1 – My Life
- Unit 2 – Animals
- Revision 1
- Unit 3 – Doctor, Doctor
- Unit 4 – Food
- Revision 2
- Unit 5 – Do you know?
- Unit 6 – Entertainment
- Revision 3
- Culture pages (U 1 - 6)

6.2 Didaktická vybavenost pozorovaných učebnic

Didaktickou vybaveností učebnic jsme se zabývali již v teoretické části naší práce. Nyní si tento výpočet ukážeme pro lepší ilustraci na konkrétních učebnicích z praxe. Jak se dozvíme v závěru této kapitoly, učebnice AJ jsou zcela jinak strukturované, a jsou tak přizpůsobené zcela odlišnému způsobu učení se cizímu jazyku. Většinu poznatků na ně tedy nebudeme moci aplikovat. Za český jazyk jsme zvolili učebnici **Český jazyk**

¹ Tzv. Textbook Package

² HUTCHINSON, T., *Project Plus: Student's book*.

³ BARACLOUGH, C., *Project Grammar*.

pro 6. ročník¹ (nakladatelství Fraus). Pro lepší orientaci ve výpočtech si celý postup znovu popíšeme.

Kroky výpočtu:

1. V konkrétní učebnici zjistíme výskyt jednotlivých komponentů (příloha č. 1). Zaznamenáváme je pouze tehdy, pokud se určitý komponent v dané učebnici skutečně nachází.
2. Na základě zjištěných dat vypočítáme koeficienty, které nám vypoví něco o didaktické vybavenosti učebnice.

$$E = \frac{\text{skutečný počet zjištěných komponent}}{\text{ideální počet komponent}} * 100$$

$$E = \frac{12}{14} * 100 = 85,7 \%$$

12 – zjištěno v učebnici

14 – ideální počet podle přehledu komponentů

Dílčí koeficienty:

- koeficient využití aparátu prezentace učiva (**E I**),
- koeficient využití aparátu řídicího učení (**E II**),
- koeficient využití aparátu orientačního (**E III**),
- koeficient využití verbálních komponentů (**E v**),
- koeficient využití obrazových komponentů (**E o**).

Pod jednotlivými výpočty též uvedeme pár poznámek o využití jednotlivých komponentů v učebnicích anglického jazyka Project I a II (nakladatelství Fraus).

¹ KRAUSOVÁ, Z.; TERŠOVÁ, R., *Český jazyk pro 6. ročník a primu víceletého gymnázia*.

➤ *koeficient využití aparátu prezentace učiva*

$$E_{(I)} = \frac{10}{14} * 100 = 71,42 \%$$

Vzájemným podílem počtu v učebnici skutečně využitých komponentů aparátu prezentace učiva s počtem možných komponentů jsme získali koeficient $E_1 = 71,42 \%$. Nalezli jsme zde 10 komponentů, z nichž zmíníme např. *výkladový text zřehledněný, poznámky a vysvětlivky, naukovou ilustraci či mnoho fotografií a barevných ilustrací*. Učebnice AJ není založena pouze na psaném slovu. Žáci mají k dispozici taktéž slovo mluvené zprostředkované nahrávkami, díky nimž si mohou bez problémů osvojit všechny složky výslovnosti. Používají je např. k procvičení poslechu s porozuměním, napodobení fluentního projevu či k získání povědomí o různých variantách tohoto jazyka.

➤ *koeficient využití aparátu řídicího učení*

$$E_{(II)} = \frac{12}{18} * 100 = 66,6 \%$$

Aparát řídicí učení dopadl v našich výpočtech nejhůře. Z celkových 18 komponentů je v učebnici obsaženo pouze 12 (např. *návod k práci s učebnicí, otázky a úkoly za lekcí, odkazy na jiné zdroje či náměty pro mimoškolní činnost*). Učebnice angličtiny obsahuje tzv. *Revisions*, což jsou opakovací oddíly po každých 2 lekcích, které slouží k zopakování dosud probraného učiva. Součástí každé lekce jsou *projekty*, které žáky podporují v tvořivé a samostatné práci.

➤ *koeficient využití aparátu orientačního*

$$E_{(III)} = \frac{4}{4} * 100 = 100\%$$

Co se týče aparátu orientačního (E_{III}) je hodnota koeficientu nejvyšší, tedy 100 %. Učebnice obsahuje všechny ze 4 komponentů. Je vybavena *obsahem učebnice, rejstříkem, margináliemi a je členěna na tematické celky*. Učebnice Project jsou hned v úvodu vybaveny orientační mapou, která nám blíže přiblíží strukturu této pomůcky a specifikuje její rozdělení do lekcí. Po stránce organizační je velice dobře uspořádána, jednotlivé lekce jsou zde rozděleny podle aspektů jazyka, kterým jsou pro lepší přehlednost přiřazeny barvy (slovní zásoba a výslovnost - růžová, gramatika - zelená apod.).

➤ *koeficient využití obrazových komponentů*

$$E_{(o)} = \frac{7}{9} * 100 = 77,8\%$$

V dalším výpočtu se zabýváme obrazovými komponenty. Z celkového množství 9 obrazových komponentů jsme jich v učebnici našli 7. Výsledek 77,8 % může být pro uživatele této učebnice velice uspokojivý. Učebnice cizího jazyka se liší zejména svoji bohatostí na ilustrace, z nichž každá má svoji funkci. Můžeme zde nalézt fotky (v sekci Culture pages), obrázky komiksového typu, malované obrázky (nová slovíčka) a neméně důležitá je taktéž ikonka počítače (Reginald - prezentace a shrnutí učiva).

➤ *koeficient využití verbálních komponentů*

$$E_{(V)} = \frac{19}{27} * 100 = 70,4\%$$

Výsledkem poměru dostupných verbálních komponentů s jejich ideálním počtem je 70,4 %. Jen pro představu, nejvíce dostupných komponentů bylo obsaženo v sekci aparát řídicí učení (E_{II}). Co se týče uspořádání textového materiálu v cizojazyčných

učebnicích je na první pohled zřejmé, v čem se liší. Jednotlivé texty a cvičení jsou řazeny na stránce do sloupců, tzn. že nejsou uspořádány pod sebou, jak tomu je v učebnicích českého jazyka, ale mohou být i vedle sebe, což může žáky v počátcích trochu mást a musí si na toto rozložení zvyknout.

➤ *celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice*

$$E = \frac{26}{36} * 100 = 72,2\%$$

Poslední koeficient nám podává informaci o celkové didaktické vybavenosti učebnice. Po celkovém zvážení jsme došli k názoru, že tento materiál je po didaktické stránce zpracován na velice dobré úrovni a je vyhovující jak pro žáky, tak pro jejich učitele.

Z výše uvedených výsledků týkajících se zastoupení jednotlivých strukturních komponentů vyplývá, že nejlépe dopadl koeficient E_{III} , který dosáhl hodnocení 100 %. Je zřejmé, že nejkvalitnější je zpracování po stránce orientační. Největší nedostatky učebnice českého jazyka z nakladatelství Fraus jsme shledali v oblasti shrnutí učiva (ať už se to týká shrnutí k celému ročníku, k tématům či předchozím ročníkům). Musíme ale brát v úvahu, že součástí této učebnice je rovněž pracovní sešit, po jehož prolistování jsme zjistili, že určité komponenty týkající se prezentace učiva obsahuje.

6.3 Výpočet taxonomie učebních úloh pozorovaných učebnic

Pro lepší orientaci v této problematice, která byla rovněž nastíněna v teoretické části práce, si určení taxonomie učebních úloh ukážeme na opět učebnici **Českého jazyka pro 6. ročník** z nakladatelství Fraus. Pro taxonomii jsme vybrali cvičení z oddílu *Podstatná jména*. Pro snadnější chápání postupujeme krok po kroku.

Postup:

1. *Taxace = zjišťování kvality úloh* (úlohy se podřadí pod některou kategorií a označí se příslušným desetinným číslem)¹

Tab. 6. Taxace učebních úloh v učebnici Český jazyk pro 6. ročník (Fraus)

Kategorie úloh, které se vyskytují v učebnici	Celkový počet zastoupených úloh
1,2	1
1,3	5
2,2	7
2,4	7
2,5	3
2,6	22
3,2	1
3,4	1
3,6	1

2. Výpočet indexu variability (I_v)

$$I_v = \frac{\text{počet různých typů úloh}}{\text{celkový počet úloh v souboru}}$$

$$I_v = \frac{9}{48} = 0,1875$$

Index variability této učebnice vyšel 0,19.² Z výsledku vyplývá, že oddíl námi vybrané učebnice obsahuje poměrně stejnorodý soubor pracovních úloh. Myšlenkové operace, které se zde střídají, se často opakují a může dojít k návykovému řešení úloh. Z tohoto důvodu je možné nebezpečí demotivace žáků vlivem monotónnosti cvičení používaných v učebnici.

¹ Kategorie dle D. Tollingerové – viz příloha č. 2.

² Index, který konverguje k jedné, je vysoký a jde o různorodý soubor úloh.

3. Zjišťování operační hodnoty učebních úloh

- Při zjišťování operační hodnoty učebních úloh se pomocí záznamů do tabulky zjišťuje, ve které kategorii¹ se vyskytuje nejvíce úloh.

Tab. 7. Zjišťování operační hodnoty učebních úloh v učebnici Český jazyk pro 6. ročník

Kategorie	Počet učebních úloh
1,0	6
2,0	39
3,0	3
4,0	0
5,0	0

Z výsledků je zřejmé, že učební úlohy v daném oddílu učebnice vyžadují převážně jednoduché myšlenkové operace (39 úloh). Částečně jsou zastoupeny úlohy, které vyžadují pouze paměťovou reprodukci získaných poznatků (6 úloh). Dále se zde v malé míře vyskytují taktéž úlohy vyžadující složité myšlenkové operace. Úlohy spojené se sdělením poznatků a produktivním myšlením nejsou v této sekci obsaženy vůbec.

Pro zjištění opravdové didaktické hodnoty učebních úloh je třeba zjištěné parametry úloh porovnat s didaktickým cílem, který se souborem cvičení sleduje. Pokud autor usiloval o to, aby se kognitivní náročnost úloh pohybovala na úrovni jednoduchých myšlenkových operací se získanými poznatky, pak se mu jeho pedagogický záměr opravdu zdařil. Pokud ovšem měl v úmyslu zjistit, zda je žák schopen pracovat s nabytými poznatky na úrovni složitých myšlenkových operací, byl jeho záměr proveden už méně zdařileji. Odpovídají mu pouze 3 učební úlohy z celého souboru. Pokud chtěl autor jen ověřit pamětní reprodukci poznatků, měl by zařadit více úloh, které spadají do kategorie 1,0.

¹ Kategorie dle D. Tollingerové – viz příloha č. 2.

6.4 Závěr vyplývající ze srovnání učebnic nakladatelství Fraus a Oxford University Press

Po celou dobu jsme se zabývali většinou pouze učebnicemi ČJ. Je to proto, že výše uvedené výpočty na učebnicích AJ uplatnit nemůžeme. Tyto dvě pomůcky jsou svojí stavbou totiž zcela odlišné. V případě českého, tedy mateřského jazyka, žák již před otevřením učebnice umí podvědomě použít celý gramatický systém na své úrovni vyjadřování. Tento systém však už bezpečně zvládá, má utvořeno jisté povědomí o různých vztazích a umí jej využít. Tomu všemu se každé dítě naučí bez teoretických zdůvodňování. V případě cizího jazyka je tomu zcela jinak. Zde se zahajuje výuka nejprve hravým způsobem bez učebnice. Jde o osvojování jazyka v přirozených situacích, kdy reagují na to, co slyší a nenásilným způsobem se tak setkávají s prvními slovíčky a jednoduchými slovními spojeními. V době použití první učebnice (Chit Chat, Chatterbox) si žáci již usouvztažňují to, co umí, a své vědomosti si rozšiřují.

S výukou prvního cizího jazyka se začíná od třetího ročníku školní docházky, což může být pro žáka, který nežije ve vícejazyčném nebo multikulturním prostředí, prvním bližším setkáním s cizím jazykem a jeho odlišnou kulturou. Ze začátku je veden k tomu, aby porozuměl cizímu jazyku, aniž by si překládal jednotlivá slova a mluvnicki chápe díky zautomatizování gramatických cvičení. Postupně získává potřebné základní informace a do jisté míry si rozvíjí i jazykové povědomí. Nejprve se seznamuje se zvukovou podobou jazyka, posléze i s podobou psanou. Velkým počátečním problémem může být pravopis. Žák při pohledu do textu zjišťuje, že se každé slovo jinak čte a jinak píše. V ČJ jsou zvyklí psát to, co slyší, ale v tomto jazyce to neplatí. Cizojazyčná výuka je založena na vhodném pořadí užití gramatických jevů. Uživatelé musí mít pro pochopení daného jevu dostatečnou zásobu daného slovního druhu a povědomí o fungování určitých zákonitostí. Vše nové čemu se učí, musí být přiměřené jejich věku, kontextu a situaci a hlavně se musí dát okamžitě použít v praxi. Ve spojení s praktickou každodenní situací, může žák vyjádřit to, co potřebuje říci.

Jak sami vidíte, proces osvojování u obou jazyků probíhá v naprosto odlišném věku a zcela jiným způsobem. Zatímco učebnice ČJ jsou vytvářeny pro žáky, kteří mateřský jazyk prakticky ovládají a jejichž úkolem je naučit se kultivovanému a vhodnému použití jazyka, učebnice AJ jsou uzpůsobeny tak, aby se žáci učili jazyku a zároveň i o jazyku. Z těchto důvodů nelze tyto dvě pomůcky jakýmkoli způsobem srovnávat.

7 VÝZKUMNÁ ČÁST

7.1 Realizace výzkumné sondy

Oslovili jsme 2 třídy šestých a sedmých ročníků Základní školy Jungmannova v Litovli. Do výzkumu se zapojilo celkem 43 žáků anglického a českého jazyka. Dotazovaní byli chlapci i dívky. Jejich věkový průměr se pohyboval okolo 13 let. Vyplnění dotazníků bylo dobrovolné, anonymní (uvedli zde pouze svůj věk, pohlaví a třídu) a respondentům nedělalo žádné problémy. Pro usnadnění práce s dotazníky měli před sebou pokaždé příslušné učebnice.

7.2 Stavba a obsah dotazníku pro žáky

Respondentům bylo položeno celkem 16 otázek, které se týkaly především problematiky užívání učebnic v hodinách AJ a ČJ.¹ V dotazníku jsme použili otázky *uzavřené*, *polozavřené* (nabízí respondentovi více variant odpovědí, ponechávají tedy možnost volby vlastní varianty) a taktéž otázky *otevřené*, kde se mohou respondenti plně vyjádřit k položené otázce. Některé položky obsahují také výběrové škály. Po respondentech se v takovém případě požaduje, aby vyjádřili stupeň svého souhlasu/nesouhlasu.

Před samotným výzkumem jsme se u jednotlivých vyučujících informovali o učebnicích, které v hodinách českého a anglického jazyka využívají.

Otázky podle zaměření

- Výsledek položky č. 1 nás informoval, jestli byla dané učebnici udělena schvalovací doložka MŠMT, a je tedy poskytována respondentům zdarma, či si ji museli zaplatit sami.
- Znění položky č. 2 nám umožnilo zjistit, zda se žáci nějakým způsobem podílejí na výběru učebnic, které budou v jednotlivých předmětech používat, nebo jim jsou učebnice předloženy bez jakékoli možnosti výběru.

¹ Kompletní znění dotazníku viz příloha č. 7. Znění otázek bylo pro oba předměty zcela shodné.

- Úkolem otázky č. 3 bylo podat informace o tom, zda si žáci jsou schopni představit výuku jednotlivého předmětu bez použití učebnic, nebo jsou přesvědčeni o tom, že použití učebnice do výuky neodmyslitelně patří.
- Znění položky č. 4 nám umožnilo zjistit, jak často žáci pracují v jednotlivých hodinách se zkoumanými učebnicemi.
- Vyhodnocením otázky č. 5 jsme získali přehled o tom, jestli respondenti používají zkoumané učebnice také pro domácí přípravu do příslušných předmětů.
- Šestou položkou jsme se zaměřili na přednosti a nedostatky daných učebnic. Žáci vybírali z několika možností. U této otázky měli možnost výběru více odpovědí a vlastního zdůvodnění.
- Položka č. 7 se zabývala grafickou úpravou učebnic. Zajímalo nás, jak žáci hodnotí způsob rozlišení teorie od cvičení, ilustrace, typ a velikost zvoleného písma a nakonec i barevné rozlišení. Pro tuto otázku jsme zvolili škály s čísly 1 až 5 (krajní body: 1 – líbí maximálně, 5 – nelíbí vůbec).
- Dichotomická otázka č. 8 se vztahovala k problematice srozumitelnosti zadání úloh v pozorovaných učebnicích. Chtěli jsme vědět, zda v případě, že jsou knihy vybírány jen učiteli, vyhovují svojí náročností alespoň většině žáků ve třídě a pochopení zadání jim nedělá problémy.
- Úkolem otázek č. 9, 10, 11 a 12 bylo podat informace o tom, jaká cvičení se žákům líbí a která naopak nemají rádi. Dále nás informovaly o tom, jaké úlohy z používaných učebnic připadají žákům příliš složité a také jednoduché. Pro lepší identifikaci mohli žáci uvést i stranu v učebnici a číslo cvičení.
- Položka č. 13 se rovněž týká cvičení. Žáci měli vybrat ty úlohy, kterým dávají přednost a více jim vyhovují. Měli na výběr ze dvou možností. Svoji odpověď mohli odůvodnit.
- U otázky č. 14 měli respondenti zvolit způsob prezentace nového učiva, který upřednostňují. Měli rozhodnout, zda jim více vyhovuje výklad učitele během vyučování či samostudium z učebnice. I zde své odpovědi mohli zdůvodnit.
- Uzavřenou otázkou č. 15 jsme zjišťovali, jestli žáci během vyučování jednotlivých předmětů používají i jiné publikace než tradiční učebnice.
- V závěru dotazníku jsme se snažili odhalit, jak často tyto tituly během vyučování používají.

7.3 Názory žáků na učebnice českého jazyka

Žáci, kteří se účastnili vyplňování tohoto dotazníku, používají následující učebnice:

- KRAUSOVÁ, Z.; TERŠOVÁ, R. *Český jazyk pro 6. ročník a primu víceletého gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2003. 136 s. ISBN 80-7238-206-3.
- KRAUSOVÁ, Z.; TERŠOVÁ, R. *Český jazyk 7 pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2004. 136 s. ISBN 80-7238-320-5.

Otázka č. 1

Učebnice do hodin českého jazyka ti zdarma poskytla škola, nebo je museli zaplatit tvoji rodiče?

Předpoklad: Učebnice poskytla zdarma škola.

Zjištění: Všichni žáci takto skutečně odpověděli. Jimi používaná učebnice je tedy na seznamu schválených pomůcek MŠMT a nemusela být hrazena jejich rodiči. Po rozhovoru s vyučující vyšlo najevo, že škola učebnice českého jazyka bez schvalovací doložky téměř nevyužívá.

Otázka č. 2

Podílel/a jsi se nějakým způsobem na výběru učebnice do hodin českého jazyka?

Předpoklad: Z teoretické části již víme, že názor žáků na učebnici, kterou budou v průběhu školního roku používat, má na její výběr velice malý, dalo by se říci, téměř žádný vliv. Mínění žáků nebývá totiž vůbec bráno v potaz. Proto nás zajímalo, jak je tomu na této škole. Předpokládáme, že učebnice, kterou žáci při vyučování používají, jsou vybírány jejich učiteli a žáci se na jejím výběru vůbec nepodílí.

Zjištění: Z dotazníků vyplývá, že názory žáků při výběru učebnice nejsou na této škole v žádném případě důležitým faktorem. Musí pracovat s materiálem, který jim předloží učitelé.

Otázka č. 3

Dokázal/a by sis představit výuku českého jazyka bez použití učebnic? Proč?

Předpoklad: Výzkum, který v 80. letech minulého století provedla E. Hájková, prokázal, že žáci na ZŠ používají učebnice ke studiu nové látky a k doplnění poznámek učitelova

výkladu. Přestože neexistují žádné novější výsledky v této oblasti, očekáváme, že přístup žáků se nijak nezměnil a jsou si vědomi nutnosti tyto didaktické prostředky používat. Žáci by si jinak museli informace obstarávat sami, proto je pro ně daleko jednodušší využívat učebnice daného předmětu.

Tab. 8. Výuka českého jazyka bez učebnic z pohledu žáků

	Počet žáků celkem (43)	6. ročník (20)	%	7. třída (23)	%
Ne	30	15	75	15	65
Ano	13	5	25	8	35

Zjištění: Z výsledků sondy lze vyčíst, že si skutečně většina žáků nedokáže výuku bez použití učebnice představit. Svoje odpovědi odůvodňovali následovně: *usnadňuje jim studium, poskytuje jim možnost doplnění učitelova výkladu a samostatného procvičování v podobě různých cvičení, o která se v případě jakýchkoli nesrozumitelností mohou opřít.*

Našli se ale i tací žáci, kteří dle našeho názoru nemají používané publikace příliš v oblibě a myslí si, že jim postačí pouze výklad učitele. Učebnice považují za zcela nepotřebné.

Otázka č. 4

Jak často pracujete s učebnicí v hodinách mluvnice českého jazyka?

Předpoklad: Tato otázka je rovněž inspirovaná výzkumem zmíněným v teoretické části (Sikorová), podle něhož 89 % učitelů využívá při plánování své výuky učebnice, což je nejvíce ze všech možných zdrojů pro plánování výuky. Vycházíme tedy z toho, že se i na základní škole bude většina učitelů inspirovat učebnicí a následně ji co nejvíce využívat ve výuce. Nejčastější odpovědi žáků by tedy měly být – *každou hodinu* nebo *několikrát týdně*.

Tab. 9. Jak často žáci pracují s učebnicí v hodinách mluvnice ČJ

	Počet žáků celkem (43)	6. třída (20)	%	7. třída (23)	%
Několikrát týdně	23	11	55	12	52
Každou hodinu	15	7	35	8	35
Jednou týdně	5	2	10	3	13

Zjištění: Po rozhovoru s vyučující jsme se dozvěděli, že skutečně používají učebnice téměř každou hodinu. Výjimkami jsou pouze opakovací hodiny a hodiny, kdy využívají doplňující materiály. Tomu odpovídají také výsledky naší sondy. Mezi nejčastějšími odpověďmi byly – *každou hodinu a několikrát týdně*. U několika žáků se však vyskytla odpověď *jednou týdně*, což se podle kantora příslušného předmětu nestává příliš často. Snaží se učebnice využívat nejvíce, jak je to jen možné.

Otázka č. 5

Používáš učebnice mluvnice českého jazyka i doma pro přípravu na hodinu?

Předpoklad: V tomto případě očekáváme vyvážené odpovědi. Ne všichni žáci mají stejné požadavky. Někomu učebnice vyhovuje a běžně ji využívá, pro někoho může být naopak nesrozumitelná a nezábavná a nemusí s ní umět pracovat. Zadání mohou být pro žáky nejasná a jejich porozumění jim může dělat problémy. Jak už bylo řečeno, respondenti výběr učebnice neovlivní. Jediné, co se dá v tomto případě dělat, je hledat jiný zdroj informací pro domácí přípravu.

Tab. 10. Používání učebnic ČJ pro domácí přípravu

	Počet žáků celkem (43)	6. ročník (20)	%	7. ročník (23)	%
Ne	30	17	85	13	57
Ano	13	3	15	10	43

Zjištění: Výsledky sondy jsou pro nás mírně překvapivé. Převládala totiž odpověď NE. Předpokládáme tedy, že se žáci učí ze svých sešitů, které mají pro předmět zavedeny, z pracovních sešitů, nebo si informace podle potřeby vyhledávají prostřednictvím jiných zdrojů.

Otázka č. 6

Jaké jsou přednosti a nedostatky učebnice mluvnice českého jazyka, kterou používáte? Je možné zaškrtnout více možností.

Předpoklad: Zde můžeme pravděpodobně vysledovat širokou škálu různorodých odpovědí. Žáci mají jistě odlišné představy o ideální učebnici. Záleží na jejich individuálních požadavcích a na tom, co každému vyhovuje a čemu dávají přednost.

Tab. 11. Přednosti užívané učebnice ČJ podle žáků

	Počet odpovědí	6. ročník (20)	%	7. ročník (23)	%
Přehlednost	24	6	21	18	31,6
Hodně cvičení	19	10	36	9	15,8
Pěkné ilustrace	19	6	21	13	22,8
Dobře se s ní pracuje	12	3	11	9	16
Zajímavá témata	11	3	11	8	14

Zjištění 1: Respondenti si nejvíce na učebnicích z nakladatelství Fraus cení jejich přehlednosti. Oceňují taktéž vydařené ilustrace, které učivo doprovázejí a velké množství cvičení, díky kterým si mohou opakovat a procvičovat látku.

Tab. 12. Nedostatky užívané učebnice ČJ podle žáků

	Počet odpovědí	6. ročník (20)	%	7. ročník	% (23)
Nudná	14	7	41	7	33
Hodně teorie	12	0	0	12	57
Nepřehlednost	6	6	35	0	0
Bez ilustrací	3	3	18	0	0
Málo cvičení	3	1	6	2	10

Zjištění 2: Někteří si naopak stěžují na velké množství teorie obsažené v učebnicích. Další respondenti zhodnotili tuto pomůcku jako nudnou, což může být zapříčiněno např. stereotypní strukturou cvičení. Jejich zadání se často opakuje a žáci tak nenalézají nic nového a pro ně originálního (k těmto faktům jsme došli na základě výpočtu indexu variability učebních úloh v kapitole 6.3 praktické části).

Otázka č. 7

Jak se ti líbí grafická úprava učebnice mluvnice ČJ?

Žáci měli pomocí pětibodové škály (stupnice oblíbenosti 1 – líbí maximálně až 5 – nelíbí vůbec) odpovídat na následující otázky týkající se jednotlivých částí grafického zpracování.

1. otázka – *Jak se ti líbí rozlišení teorie od cvičení?*
2. otázka – *Jak se ti líbí ilustrace?*
3. otázka – *Jak se ti líbí typ a velikost užitého písma?*
4. otázka – *Jak se ti líbí barevné rozlišení učebnice?*

Předpoklad: U této otázky jsme očekávali různorodé odpovědi. Z praxe je jasné, že nikomu nemůže učebnice vyhovovat na 100 %, což se také jistě odrazí na výsledcích. Každý má na grafické zpracování jiné nároky.

Zjištění: Výsledky prokázaly, že grafické zpracování učebnice žákům vyhovuje. Odpovědi se pohybovaly v rozmezí stupňů 1 – 3.

Tab. 13. Grafická úprava učebnic ČJ v názorech žáků (6. + 7. ročník)

	Stupnice oblíbenosti					Průměr
	1	2	3	4	5	
Typ a velikost písma	15	17	9	1	1	1,98
Ilustrace	15	14	8	4	2	2,16
Rozlišení teorie od cvičení	13	12	15	3	0	2,22
Barevné rozlišení	10	19	11	2	1	2,22

Nejvíce se žákům na učebnicích líbí typ a velikost písma (průměr 1,98). Druhé místo v žebříčku oblíbenosti obsadily použité ilustrace (průměr 2,16), které jsou pro žáky velice důležité. Nejhůře ohodnotili žáci barevné rozlišení (průměr 2,22) a rozlišení teorie od cvičení (průměr 2,22).

Vzhledem k tomu, že se výzkumné sondy účastnili žáci dvou ročníků a používali dvě různé učebnice (i když od stejného autora i nakladatelství), rozhodli jsme se vyhodnotit každý ročník zvlášť.

Tab. 14. Grafická úprava učebnic ČJ v názorech žáků 6. tříd (20 žáků)

	Stupnice oblíbenosti					Průměr
	1	2	3	4	5	
Typ a velikost písma	5	9	4	1	1	2,20
Rozlišení teorie od cvičení	3	6	9	2	0	2,50
Ilustrace	5	6	3	4	2	2,60
Barevné rozlišení	3	4	10	2	1	2,70

Žákům 6. ročníku se nejvíce líbí typ a velikost písma (průměr 2,2). O něco hůře si vede rozlišení teorie od cvičení (průměr 2,5) a použité ilustrace (průměr 2,6). Na posledním místě se umístilo barevné rozlišení (průměr 2,7). Z výsledků a průměrů, které jednotlivé položky získaly, lze vyčíst, že jim učebnice po grafické stránce vyhovuje.

Tab. 15. Grafická úprava učebnic ČJ v názorech žáků 7. tříd (23 žáků)

	Stupnice oblíbenosti					Průměr
	1	2	3	4	5	
Barevné rozlišení	7	15	1	0	0	1,74
Typ a velikost písma	10	8	5	0	0	1,78
Ilustrace	10	8	5	0	0	1,78
Rozlišení teorie od cvičení	10	6	6	1	0	1,91

Žáci 7. tříd odpovídali poměrně rozdílně. Velice kladně zhodnotili barevné rozlišení učebnice (průměr 1,74). Druhé místo v žebříčku oblíbenosti obsadili ilustrace a typ a velikost zvoleného písma (průměr 1,78). Nejméně oblíbené bylo u 7. ročníků rozlišení teorie od cvičení (průměr 1,91).

Z výsledků je patrné, že žáci 7. ročníku zhodnotili svoji učebnici o hodně pozitivněji než žáci 6. tříd. Nejlepší průměr u 6. ročníku se pohyboval okolo 2,2, zatímco v sedmém ročníku to bylo 1,74.

Otázka č. 8

Je pro tebe učebnice mluvnice složitá?

Předpoklad: Touto otázkou chceme vysledovat, zda je dobré, že učitelé vybírají učebnice bez jakéhokoli názoru žáků, jak rozdílné jsou individuální zvláštnosti respondentů a jestli jsou používané učební materiály vyhovující. Předpokládáme, že se najdou žáci, kterým učebnice po této stránce vyhovovat nebude, ale věříme, že žáků, kteří jsou s touto pomůckou spokojeni, bude většina. Učitelé by totiž při jejím výběru měli mít alespoň částečný přehled o schopnostech svých svěřenců a přihlédnout k nim.

Tab. 16. Složitost učebnice mluvnice ČJ podle žáků

	Počet žáků celkem (43)	6. ročník (20)	%	7. ročník (23)	%
Ne	35	19	95	16	70
Ano	6	0	0	6	26
Občas	2	1	5	1	4

Zjištění: Výsledky ukazují, že většina žáků se složitostí učebnice a jejím porozuměním problémy nemá. Myslíme si, že je to pro kantory velice potěšující zpráva. Zejména z toho důvodu, že žáci se na jejím výběru nepodílí, a přesto jim vyhovuje.

Otázka č. 9

Jaká mluvnická cvičení z učebnice se ti líbí? (můžeš uvést i přesnou stranu a číslo cvičení v učebnici)

Předpoklad: Odpovědi na otázky číslo 9 - 12 budou velice rozdílné. Může to být způsobeno hned několika faktory: mírou připravenosti žáka na hodinu, fází výuky, ve které je cvičení použito (např. opakovací, procvičovací, orientační), formou zpracování, kterou respondent preferuje, srozumitelností zadání, oblíbeností tématu, dokonce i věkem žáka či jeho fyzickým a psychickým stavem.

Zjištění: Většina žáků se shodla na tom, že se jim líbí doplňovací cvičení, kde mohou doplňovat písmena nebo i části vět. Dále si oblíbili opravování chyb v textech. Dávají přednost cvičením se zajímavým tématem, grafickým zpracováním a uvádějí, že oblíbeným typem jsou obměňovací a přeměňovací úlohy. Líbí se jim, když se kombinují písemné úkoly s ústními. Hodina tak má podle nich ten správný spád a nemusejí celou hodinu jen psát.

Např.:¹

4 Do přísloví doplňte chybějící slovesa:

Kdo jinému jámu _____, sám do ní _____.

_____ čertu prst a _____ celou ruku.

Tak dlouho _____ se džbánem pro vodu, až se ucho _____.

Jak se do lesa _____, tak se z lesa _____.

S poctivostí nejdál _____.

_____ stříbro, _____ zlato.

Bez práce _____ koláče.

_____ zajíce v pytli.

Zdroj: KRAUSOVÁ, Z.; TERŠOVÁ, R., *Český jazyk 7 pro základní školy a víceletá gymnázia*, s. 45.

Otázka č. 10

Jaká mluvnická cvičení naopak nemáš rád? (můžeš uvést i přesnou stranu a číslo cvičení v učebnici)

Zjištění: Žáci nemají příliš v oblibě cvičení určovací (např. určování mluvnických kategorií) a vyhledávací (např. vyhledávání vět hlavních a vedlejších). Neoblíbenost úloh bývá často způsobena jejich rozsáhlostí, nezajímavým tématem nebo také tím, že jsou náročné na psaní. Respondenti se na 100 % shodli, že cvičení, která nemají rádi jsou vesměs ta, jejichž vypracování jim připadá složité, nevědí si s nimi rady a zadání je pro ně nesrozumitelné.

Např.:²

3 Vyhledejte přídavná jména, určete jejich druh a také pád, číslo a rod:

K narozeninám jsem dostal krásný dárek. Ve výletní restauraci jsme si dali kuřecí maso. Navštívila nás otcova sestra. V hradním příkopu měl výběh krotký medvěd. Jednou ze slavných pražských památek je Karlův most. Sestřin náramek byl z ryzího zlata. Kolem sousedovy zahrady se potuloval cizí pes. U České Skalice leží Babiččino údolí.

Zdroj: KRAUSOVÁ, Z.; TERŠOVÁ, R., *Český jazyk pro 6. ročník a primu víceletého gymnázia*, s. 30.

¹ + ² Další ukázky cvičení jsou uvedeny v příloze č. 8.

4 a) Zařadte odborné názvy do jednotlivých oborů:

ochranné zbarvení, chemická značka, zájmeno, vratič obecný, smeč, chrupavka, touš, přívlastek shodný, volejbal, stehenní sval, odrazový můstek, láčkovci, věta jednočlenná, spánková kost, předpona, síra, okresní přebor, kyseliny, vojtěška, chlorid, lebka, pipeta, skloňování, předpažení, popálenina, slon indický, ořešák, propan-butan, ledviny, budoucí čas, uhlovodíky, šerm, botanika, stabilizovaná poloha, slovní druhy

Zdroj: KRAUSOVÁ, Z.; TERŠOVÁ, R., *Český jazyk 7 pro základní školy a víceletá gymnázia*, s. 24.

Otázka č. 11

Jaká mluvnická cvičení se ti zdají příliš jednoduchá? (můžeš uvést i přesnou stranu a číslo cvičení v učebnici)

Zjištění: Za příliš jednoduchá respondenti považují jakákoli cvičení zařazená v opakovací fázi výuky. Žákům nedělají problém rovněž doplňovací cvičení. Mezi jednoduchá řadí taktéž ta, která obsahují názorné příklady. Po shrnutí všech odpovědí jsme došli k závěru, že jednoduchá cvičení jsou podle žáků všechna, která mají srozumitelné zadání, mají na jejich vypracování dostatek času a učivo, které je ve cvičení obsaženo, je už dostatečně procvičeno a nedělá jim problémy.

Např.:¹

2 Doplňte správné tvary přídavných jmen:

(podzimní, rybí, ptačí, okenní, lví, včelí, cizí, hmyzí, želví, ryzí, jestřábí, psí)

v _____ jazyce, _____ jikry,

s _____ křikem, _____ zlato,

v _____ polévce, _____ vytí,

s _____ větry, ve _____ úlech,

o _____ hřívě, bez _____ skla,

v _____ budce, _____ larva

Zdroj: KRAUSOVÁ, Z.; TERŠOVÁ, R., *Český jazyk pro 6. ročník a primu víceletého gymnázia*, s. 37.

¹ Další ukázky cvičení jsou uvedeny v příloze č. 8.

Otázka č. 12

Jaká mluvnická cvičení jsou pro tebe naopak složitá? (můžeš uvést i přesnou stranu a číslo cvičení v učebnici)

Zjištění: Dá se říci, že všechny úlohy, které jsou žáky považovány za složité, jsou zároveň jejich neoblíbené. Jak už bylo zmíněno v otázce č. 10, jedná se o cvičení určovací a vyhledávací, řadí sem i některá cvičení doplňovací (např. interpunkce) a cvičení zdouhavá, ničím nezajímavá a náročná na psaní. Někteří žáci uvádějí, že v případě složitého cvičení je nezbytné vysvětlení od vyučujícího a poté se cvičení začne často jevit jako daleko jednodušší. Všichni respondenti se však shodli na tom, že pokud nejsou dostatečně připraveni na hodinu a potřebnou látku neovládají, jsou pro ně složitá téměř všechna cvičení.

Např.:¹

1 a) Vyhledejte v prvních třech větných celcích textu všechny samohlásky:

Jaro na sebe nedalo dlouho čekat. Dny byly až nezvykle teplé a slunečné, příroda se tentokrát rychle probudila ze zimního spánku. Jen co trochu slezl sníh a minuly mrazíky, znovu se rozběhly práce na opevnění Hradu a během jarních měsíců vyrostla hradba na severní straně do pořádné výšky. Dělníci pracovali spolehlivě a Hanuš Behem denně obhlížel stavbu. Benedikt Rejt se teď na stavenišťe málokdy dostal. Přibyla mu nová práce, z které se radoval a již se věnoval s pečlivostí mu vlastní. Král Vladislav Jagellonský ho pověřil vypracováním plánů na královský palác na hradě Křivoklátě.

Podle knihy Jany Janusové Kameník krále Vladislava

Zdroj: KRAUSOVÁ, Z.; TERŠOVÁ, R., *Český jazyk pro 6. ročník a primu víceletého gymnázia*, s. 87.

¹ Další ukázky cvičení jsou uvedeny v příloze č. 8.

Otázka č. 13

Máš raději cvičení, kde pouze vybíráš či přiřazuješ odpověď, nebo cvičení, kde můžeš odpověď sám vytvořit a napsat? Proč?

Předpoklad: Odpovědi na tuto otázku se mohou různit. Záleží na individuálních potřebách a znalostech jedince. Každému žákovi vyhovují jiné typy úloh. Někdo má raději pouze výběr a následné přiřazování předem připravené odpovědi, jiní upřednostňují cvičení, kde se mohou sami vyjádřit a zformulovat vlastní myšlenku. Přesto po zkušenostech z praxe očekáváme, že žáci, kteří raději jen přiřazují, budou v převaze.

Zjištění: Výzkumná sonda prokázala, že se ve třídě většinou vyskytují žáci, kteří správnou odpověď raději vybírají. Je zde také pár respondentů, kteří dávají přednost úlohám, kde svoji odpověď mohou sami dle svého uvážení vytvořit a také ti, kterým na způsobu vytvoření odpovědi nezáleží. Žáci dávající přednost výběru či přiřazování svoje rozhodnutí odůvodňovali následovně: *výběr z předem připravených odpovědí je daleko jednodušší, méně pracný a je to daleko vhodnější varianta v případě, že si nejsme správnou odpovědí jisti, nebo ji dokonce nevíme, bojíme se chyby, či neumíme odpověď správně sestavit.* Žáci, kteří dávají přednost samostatnému tvoření odpovědi zastávají názor: *baví nás tvořit vlastní odpověď a považujeme za samozřejmé, pokud je po vyučující požaduje samostatné zamyšlení a formulaci myšlenky.* Žáci ze třetí skupiny (možné oba způsoby tvorby odpovědi) si ve většině případů myslí: *obě možnosti tvoření odpovědi jsou lehké a jsme schopni odpovědět jakoukoli formou.*

Tab. 17. Nejvhodnější způsob tvoření odpovědi v ČJ podle žáků

	Počet žáků celkem (43)	6. ročník (20)	%	7. ročník (23)	%
Výběr či přiřazování	30	13	65	17	74
Tvorba vlastní odpovědi	7	4	20	3	13
Oba způsoby	6	3	15	3	13

Otázka č. 14

Čemu bys dal/a přednost – výkladu učitele či samostatnému studiu teorie z učebnice. Proč?

Předpoklad: S přihlédnutím ke zkušenostem z předešlé praxe očekáváme, že většina žáků bude upřednostňovat zjednodušený výklad učitele před samostatným studiem občas rozsáhlých a pro ně často nesrozumitelných textů z učebnice či jiných doplňujících zdrojů. Žáci mají raději jistotu, když vědí, že se učí to, co po nich bude učitel skutečně vyžadovat. Je pro ně tedy jistější a daleko jednodušší učit se z jeho výkladu a zápisků.

Tab. 18. Způsob prezentace nového učiva preferovaný žáky ČJ

	Počet žáků celkem (43)	6. ročník (20)	%	7. ročník (23)	%
Učitelův výklad	35	15	75	20	87
Samostudium z učebnice	5	3	15	2	9
Kombinace obou způsobů	3	2	10	1	4

Zjištění: Naše domněnky se opět potvrdily. Většina respondentů dává přednost výkladu učitele. Důvody byly následující: *jeho výklad je daleko jednodušší, můžeme se během jeho výkladu v případě jakýchkoli nejasností okamžitě ptát, výklad může být podán i zábavnou formou, a to přispěje ke snadnějšímu zapamatování, občas nevíme, zda je náš vlastní zápis či samostudium z učebnice dostačující.* Někteří žáci však zvolili možnost samostatného studia teorie z učebnice. Těchto žáků je skutečně málo. Jako argumenty uvádějí, že *ke studiu obtížné látky potřebují občas klid a dostatečné množství času, kterého se jim během učitelova výkladu nedostává.* Pokud nestudují v těchto podmínkách nedochází podle nich k dostatečnému pochopení a propojení učiva. Někteřím žákům vyhovuje kombinace obou možností – učitelova výkladu a následného doplnění informací z učebnice či jiných zdrojů.

Otázka č. 15

Používáte v hodinách mluvnice češtiny i jiné publikace než běžné učebnice českého jazyka? Pokud ano, vzpomeneš si jaké?

Předpoklad: Po shlednutí několika hodin vedených vyučujícím daného předmětu je jasné, že se žáci v hodinách českého jazyka občas setkávají s různými publikacemi, které se dají v těchto hodinách vhodně využít a že učitel této možnosti pro zpestření a oživení hodiny využívá. Velice nás tedy zajímá, zda si tyto momenty vůbec žáci uvědomují, pamatují si na ně a jsou schopni nám některé z těchto publikací jmenovat. Předpokládáme, že více jak polovina dotazovaných uvede odpověď ANO. U následující podotázky, zda jsou schopni vyjmenovat, jaké doplňkové publikace používají, nebude podle našich zkušeností a taktéž zkušeností jejich vyučující většina žáků schopna přesně pojmenovat názvy publikací.

Tab. 19. Užívání jiných publikací v hodinách mluvnice ČJ

	Počet žáků celkem (43)	6. ročník (20)	%	7. ročník (23)	%
Ano	43	20	100	23	100
Ne	0	0	0	0	0

Zjištění: Po vyhodnocení výsledků musíme přiznat, že nás žáci velice překvapili. Všichni naprosto shodně odpověděli, že v hodinách používají i jiné publikace než běžné učebnice českého jazyka, což může být pro kantora skutečně dobrá zpráva. Žáci je tedy nepovažují za materiály využívané pouze pro zpestření či uvolnění hodiny, ale berou je na vědomí jako pomůcky ke zdokonalení učiva a zdroj možných informací. Odpovědi, kde jsou žádáni o to, aby přesně uvedli název používané publikace, již tak jisté nejsou. Jen 11 respondentů z celkového počtu dotazovaných bylo schopno nějakou publikaci pojmenovat – např. *Slovník cizích slov*¹ a *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Někteří žáci si vzpomněli, že používají různé přehledy učiva a slovníky, ale přesný název nám však neposkytli. Další uvedli jako odpověď různé pracovní listy a 10 žáků na tuto otázku neumělo odpovědět vůbec.

¹ KRAUS, J., *Nový akademický slovník cizích slov A - Ž*.

Otázka č. 16

Jak často je používáte?

Předpoklad: K této otázce neočekáváme jednotné odpovědi. Je jasné, že použití různých příruček v hodinách českého jazyka je ovlivněno zejména učivem obsaženým v jednotlivých ročnících, dostatkem času a mnoha dalšími faktory. Je jen na učiteli, jak často se rozhodne tyto publikace užívat. Při rozhovoru s vyučující nám bylo řečeno, že se těmito publikacemi snaží oživovat hodiny, jak je to jen možné. Usiluje o to, aby žáci byli s těmito příručkami dostatečně seznámeni a uměli v nich v případě potřeby hledat. To se jí podle následujících výsledků povedlo.

Tab. 20. Četnost používání jiných publikací v hodinách mluvnice ČJ

	Počet žáků celkem (43)	6. ročník (20)	%	7. ročník (23)	%
Jednou týdně	14	7	35	7	30
Každou hodinu	9	4	20	5	22
Jiná odpověď	9	5	25	4	17
Jednou za měsíc	7	2	10	5	22
Několikrát týdně	4	2	10	2	9

Zjištění: Většina žáků uvedla, že takové publikace používají *každou hodinu* nebo *jednou týdně*. Mezi odpověďmi jsme však mohli nalézt i položky *několikrát týdně* či *jednou za měsíc*. Všichni žáci mají přitom pravdu. Tyto publikace nelze užívat pravidelně, učitelé jsou omezeni učivem, časem a taktéž její vhodností.

7.4 Názory žáků na učebnice anglického jazyka

Žáci, kteří se účastnili vyplňování tohoto dotazníku, používají následující učebnice:

- HUTCHINSON, T. *Project: Student's Book 1*. 7. vyd. Oxford: OUP, 1999. 80 s. ISBN 0-19-436514-X.
- HUTCHINSON, T. *Project: Student's Book 2*. 2. vyd. Oxford: OUP, 1999. 80 s. ISBN 0-19-436523-9.

Otázka č. 1

Učebnice do hodin anglického jazyka ti zdarma poskytla škola, nebo je museli zaplatit tvoji rodiče?

Předpoklad: Stejně jako u učebnic českého jazyka jsme očekávali, že učebnice zdarma poskytla škola.

Zjištění: Náš předpoklad se opět potvrdil. Všichni žáci skutečně odpověděli, že jimi používaný učební materiál je placen z fondu školy. Vše jsme si poté ověřili u vyučující a po rozhovoru s ní jsme se dozvěděli, že škola možnost používání učebnic bez doložky MŠMT využívá jen zřídka.

Otázka č. 2

Podílel/a jsi se nějakým způsobem na výběru učebnice do hodin anglického jazyka?

Předpoklad: Zajímalo nás, zda se potvrdí, že názory žáků nebývají při její volbě brány v potaz. Opět tedy předpokládáme, že učebnice, kterou žáci při vyučování používají, jsou vybírány jejich učiteli a žáci se na jejím výběru vůbec nepodílí.

Zjištění: Z dotazníků vyplynulo, že jsou respondenti postaveni před „hotovou věc“ a jejich názory nejsou v žádném případě důležitým faktorem. Musí pracovat s již předem vybranou učebnicí, což pro ně nemusí být vždy dobré. Jestli jim i přes tuto skutečnost vyhovují se dozvíme v otázce č. 8.

Otázka č. 3

Dokázal/a by sis představit výuku anglického jazyka bez použití učebnic? Proč?

Předpoklad: Domníváme se, že žáci jsou velice úzce spjati s učebnicemi daného předmětu. Zvláště proto, že jde o jazyk cizí. Respondenti jsou na ně daleko více vázáni než v případě mateřského jazyka, kde obstarávání informací není tak složité. Proto je daleko jednodušší využívat tyto materiály, zvláště když jim je vybral jejich učitel a vědí tedy, co od nich přesně požaduje.

Tab. 21. Výuka anglického jazyka bez učebnic z pohledu žáků

	Počet žáků celkem (43)	6. ročník (17)	%	7. ročník (26)	%
Ne	37	13	76	24	92
Ano	5	3	18	2	8
Je mi to jedno	1	1	6	0	0

Zjištění: Z výsledků je patrné, že si většina žáků nedokáže výuku bez použití učebnice představit a je na ni plně vázaná. Argumenty, které respondenti uvedli, jsou podle nás opravdu pádné - *můžeme se z ní doma připravovat na hodinu, vyhledávat v ní potřebné informace, je zde mnoho cvičení k procvičování, slovník potřebných slovníček a zajímavé informace, které hodiny anglického jazyka oživují, vše je v ní logicky uspořádané a bez ní by to bylo chaotické*. I zde se však našli tací žáci, kteří si myslí, že jim úplně stačí výklad učitele a učebnice jsou pro ně *nepotřebné, nudné a hodiny by bez nich mohly být daleko zábavnější* a ne tak „svázané“. Takových žáků ale není mnoho.

Otázka č. 4

Jak často pracujete s učebnicí v hodinách anglického jazyka?

Předpoklad: Tato otázka je inspirovaná výzkumem Ivy Pýchové, podle něhož 82 % učitelů pracuje při plánování výuky s učebnicí. Vycházíme tedy z toho, že i na této škole jsou učebnice příslušného předmětu využívány téměř každou hodinu.

Tab. 22. Jak často žáci pracují s učebnicemi v hodinách AJ

	Počet žáků celkem (43)	6. ročník (17)	%	7. ročník (26)	%
Každou hodinu	36	13	76	23	88
Několikrát týdně	7	4	24	3	12

Zjištění: Výsledky sondy ukázaly, že náš předpoklad byl správný. Nejčastějšími odpověďmi byly – *každou hodinu a několikrát týdně*. Podle učitelky anglického jazyka jsou získané odpovědi naprosto v pořádku, protože nelze učebnice užívat každý týden každou hodinu. Vyučování je potřeba také čas od času ozvláštnit, aby si žáci k učebnici nevybudovali negativní postoj.

Otázka č. 5

Používáš učebnice anglického jazyka i doma pro přípravu na hodinu?

Předpoklad: Očekáváme, že většina žáků učebnice pro domácí přípravu skutečně používá. Anglický jazyk je pro ně mnohem složitější předmět, co se týče vyhledávání a třídění potřebných informací. Na druhé straně počítáme s tím, že se ve třídě vyskytují taktéž žáci, kterým bude příprava z cizojazyčné učebnice dělat problémy. Někomu učebnice vyhovuje a pro někoho může být naopak nesrozumitelná. Zadáání v cizím jazyce pro ně mohou být nejasná a nemusí jim při samostudiu dostatečně rozumět. Pokud se tak skutečně stane, mohou někoho požádat o pomoc při přípravě, nebo zvolit jiný zdroj informací (např. pracovní sešit, kde mají všechny pokyny ke cvičením a přehled mluvnice v českém jazyce).

Tab. 23. Používání učebnic AJ pro domácí přípravu

	Počet žáků celkem (43)	6. ročník (17)	%	7. ročník (26)	%
Ne	22	15	88	7	27
Ano	18	1	6	17	65
Někdy	3	1	6	2	8

Zjištění: Výsledky sondy jsou překvapivé. Převládá totiž odpověď NE. Předpokládáme tedy, že se žáci učí z jiných zdrojů, než jsou jejich učebnice pro anglický jazyk. Může to například znamenat, že buď jim učebnice nevyhovuje po stránce organizační, nebo jim stojí v cestě jazyková bariéra a nejsou schopni se v ní bez problémů orientovat.

Jelikož se výzkumu účastnili žáci 6. a 7. ročníku, podíváme se, jaké jsou výsledky v jednotlivých ročnících.

Z výsledků je patrné, že učebnice jsou k domácí přípravě využívány zejména žáky 7. tříd. Případá nám to i logické, zejména proto, že je učivo 7. třídy mnohem náročnější než učivo třídy šesté. Může to být způsobeno také tím, že znalosti žáků 6. ročníku nejsou na dostatečné úrovni a učebnici psané v angličtině příliš nerozumí, nebo jim nevyhovuje z jakéhokoli jiného důvodu, který jim brání ve studiu doma, kde není učitel, který by je vedl stejně jako v průběhu hodin.

Otázka č. 6

Jaké jsou přednosti a nedostatky učebnice anglického jazyka, kterou používáte? Je možné zaškrtnout více možností.

Předpoklad: Co se týče učebnic tohoto cizího jazyka, žáci mohou být ještě více náročnější. Tento předmět jim je přece jen vzdálenější než mateřský jazyk, a proto by jim měla maximálně vyhovovat po všech stránkách. Každý žák má jiné schopnosti a individuální požadavky jsou zde na prvním místě.

Tab. 24. Přednosti užívané učebnice AJ podle žáků

	Počet odpovědí	6. ročník (Project I) - 17 žáků	%	7. ročník (Project II) – 26 žáků	%
Přehlednost	29	10	26,3	19	23,75
Pěkné ilustrace	27	7	18,4	20	25
Dobře se s ní pracuje	25	7	18,4	18	22,75
Hodně cvičení	20	10	26,3	10	12,5
Zajímavá témata	17	4	10,6	13	16,25

Zjištění 1: Žáci si nejvíce na učebnicích z nakladatelství OUP cení jejich přehlednosti a barevných ilustrací, které žáky zaujmou hned na první pohled. Můžeme v nich nalézt různé fotky, mapky a obrázky doprovázející texty a novou slovní zásobu. Oceňují taktéž velkého množství cvičení, díky kterým si mohou opakovat a procvičovat látku i doma. Více než polovina respondentů odpověděla, že se jim s učebnicí velice dobře pracuje.

Tab. 25. Nedostatky užívané učebnice AJ podle žáků

	Počet odpovědí	6. ročník (Project I) – 17 žáků	%	7. ročník (Project II) – 26 žáků	%
Nudná témata	18	9	82	9	34,62
Málo cvičení	9	1	9	8	30,77
Hodně teorie	6	0	0	6	23,01
Bez ilustrací	2	0	0	2	7,69
Nepřehlednost	2	1	9	1	3,85

Zjištění 2: Někteří si naopak stěžují na nudná témata, která jsou podle nich v učebnicích obsažena. Ostatní považují za nedostatek málo cvičení a naopak hodně teorie. Podle nich je množství cvičení nedostačující a k procvičení jim nestačí.

Většina žáků využila možnosti komentáře a touto cestou nám sdělila, co dále se jim na učebnicích nelíbí. Většina žáků si stěžovala, že *učebnice je celá v anglickém jazyce a postrádají zde češtinu*, která by jim prý hodně pomohla s porozuměním zadání. (Zde je vidět, že buď je vyučující vůbec neupozornil na možnost využití pracovního sešitu, kde mají vše potřebné přeloženo do češtiny, nebo jej i přesto, že o něm vědí, nevyužívají, což považujeme za velkou chybu.) Další věc, která žákům vadí, jsou *občasné chyby*, které je podle nich pletou. I jejich vyučující na tento problém poukázala. Dále by uvítali *zvýraznění důležitých slovíček*, což jim v učebnici citelně chybí. Někteří chválí pěkné ilustrace, ale zároveň si stěžují, že jsou místa, na kterých je *obrázků až příliš* a při studiu to odvádí jejich pozornost a ruší je to. Žáci 7. tříd si postěžovali, že v jejich učebnici Project II *není už tolik her a písniček*, jak tomu bylo v Projectu I, který používali v 6. třídě.

Otázka č. 7

Jak se ti líbí grafická úprava učebnice?

Žáci měli pomocí pětibodové škály (stupnice oblíbenosti 1 – líbí maximálně až 5 – nelíbí vůbec) ohodnotit grafické zpracování. Snažili jsme se vypořádat, jaký mají žáci vztah k takto upravené učebnici.

1. otázka – *Jak se ti líbí rozlišení teorie od cvičení?*
2. otázka – *Jak se ti líbí ilustrace?*
3. otázka – *Jak se ti líbí typ a velikost užitého písma?*
4. otázka – *Jak se ti líbí barevné rozlišení učebnice?*

Předpoklad: Odpovědi na tuto otázku se budou lišit. Každý má o ideální učebnici jiné představy a zvláště požadavky žáků na tuto didaktickou pomůcku budou velice rozdílné. Učebnici dobře znají, pracují s ní velice často a měli tedy spoustu času na to, aby rozpoznali, jakou úpravu upřednostňují. Přesto se domníváme se, že tato učebnice nemá žádné hrubší nedostatky a respondentům po této stránce vyhovuje.

Zjištění: Výzkumná sonda prokázala, že publikace po této stránce žákům vyhovují. Téměř u všech podotázek převažovala odpověď *líbí* (stupeň 2).

Tab. 26. Grafická úprava učebnic AJ v názorech žáků

	Stupnice oblíbenosti					Průměr
	1	2	3	4	5	
Barevné rozlišení	16	19	7	0	1	1,86
Typ a velikost písma	14	20	8	0	1	1,93
Ilustrace	9	20	9	4	1	2,3
Rozlišení teorie od cvičení	1	18	21	2	1	2,63

Zjištění: Nejvíce se žákům líbí barevné rozlišení (průměr 1,86) a zvolený typ a velikost písma (průměr 1,93). Taktéž jsou spokojeni s užitými ilustracemi (průměr 2,3). Způsob rozlišení teorie od cvičení jim připadá rovněž velice zdařilý, na stupni oblíbenosti ho většina ohodnotila stupněm 3 (průměr 2,63).

Z důvodu odlišnosti používaných učebnic (Project I a II), jsme se rozhodli vyhodnotit každý ročník zvlášť.

Tab. 27. Grafická úprava učebnic AJ v názorech žáků 6. tříd (Project I)

	Stupnice oblíbenosti					Průměr
	1	2	3	4	5	
Barevné rozlišení	7	4	6	0	0	1,94
Typ a velikost písma	5	7	5	0	0	2,00
Ilustrace	3	6	5	3	0	2,47
Rozlišení teorie od cvičení	1	9	5	2	0	2,47

Žákům 6. ročníku se nejvíce na Projectu I líbí barevné rozlišení (průměr 1,94) a zvolený typ a velikost písma (průměr 2,00). Co se týče rozlišení teorie od cvičení a použitých ilustrací, získali od žáků shodné hodnocení a konečný průměr 2,47. Dá se říci, že v žebříčku oblíbenosti skončili „nejhůře“. Ze získaných výsledků můžeme vyčíst, že jim grafická úprava této učebnice vyhovuje.

Tab. 28. Grafická úprava učebnic AJ v názorech žáků 7. tříd (Project II)

	Stupnice oblíbenosti					Průměr
	1	2	3	4	5	
Barevné rozlišení	9	15	1	0	1	1,81
Typ a velikost písma	9	13	3	0	1	1,88
Ilustrace	6	14	4	1	1	2,12
Rozlišení teorie od cvičení	0	9	16	0	1	2,73

Žáci 7. ročníku odpovídali velice podobně. Nejlépe ohodnotili barevné rozlišení (průměr 1,81). Stejně jako žáci 6. tříd si vysoce cení užitých ilustrací (průměr 1,88) a líbí se jim i typ a velikost písma (průměr 2,12). Za méně vydařené považují rozlišení teorie od cvičení, které si podle nich zaslouží poslední 4. místo v žebříčku (průměr 2,73). I zde se však dá říci, že učebnici Project II hodnotí velice pozitivně.

Otázka č. 8

Je pro tebe učebnice složitá?

Předpoklad: Tuto otázku jsme žákům položili za účelem vysledovat, zda je dobré, že učitelé vybírají bez jakéhokoli názoru žáků i učebnice cizích jazyků. Individuální zvláštnosti žáků mohou být v tomto případě výrazně odlišné a používané učebnice

nemusí být pro žáky zcela vyhovující. Předpokládáme, že se najdou žáci, kterým bude učebnice po této stránce plně vyhovovat, ale obáváme se taktéž zjištění, že je pro ně naprosto nevhodná.

Tab. 29. Složitost učebnice AJ podle žáků

	Počet žáků celkem (43)	6. ročník (17)	%	7. ročník (26)	%
Ne	27	11	65	15	57
Ano	14	6	35	9	35
Občas	2	0	0	2	8

Zjištění: Z výsledků je patrné, že většině respondentů porozumění látce žádný větší problém nedělá, a učebnice je pro ně tudíž přiměřená a vhodně zvolená, což je pro vyučující velice potěšující zpráva. Sonda prokázala, že žáci obvykle zadání v učebnicích rozumí. Znamená to, že jim tedy nic nebrání v domácí přípravě a naše obavy z výsledků v otázce č. 5 byly zbytečné (prokázalo se, že většina žáků své učebnice k domácí přípravě nevyužívá). Žáci pravděpodobně volí jiné zdroje informací a není to z důvodu nesrozumitelnosti jejich běžné učebnice. Ti žáci, kteří uvedli, že problémy s porozuměním mají, uvedli jako argumenty následující tvrzení:

- *Bez učitele jsme v učebnici úplně ztraceni, nerozumíme zadání, protože je všechno v anglickém jazyce.*
- *Když jsme nemocní, je téměř nemožné se v učebnici orientovat a něco se naučit. Nevíme, jak nová slovíčka vyslovovat, některá ve slovníčku, který je součástí pracovního sešitu, nejsou, takže ani neznáme význam.*

Podle žáků to znamená, že pokud se v jejich blízkosti nevyskytuje někdo, kdo tento jazyk ovládá, jsou prakticky bez možnosti se jakkoli doma připravit a učivo si procvičit. To vše se může viditelně odrazit i na jejich prospěchu. My však víme, že pracovní sešit, je vybaven, jak už bylo řečeno, přehledem mluvnice v českém jazyce, překladem všech pokynů ke cvičením vyskytujících se v učebnici a hlavně anglicko-českým slovníčkem s výslovností. (I když je možné, že výslovnost jim skutečně může dělat problém, ve svém věku patrně neovládají fonetickou abecedu natolik, aby si některá neznámá slovíčka uměli správně přečíst.) Dle našeho názoru jde tedy pouze o vymlouvání a zakrývání skutečnosti, že v tomto jazyce z jakéhokoliv důvodu nevynikají. Pokud vědí o slovníčku, museli během studia narazit taktéž na seznam pokynů a přehled mluvnice.

Otázka č. 9

Jaká cvičení z učebnice se ti líbí? (můžeš uvést i přesnou stranu a číslo cvičení v učebnici)

Předpoklad: Touto a následujícími otázkami č. 10, 11 a 12 jsme chtěli vysledovat, jaká cvičení mají žáci rádi, jaká je zaujmou a naopak, kterým by se při hodinách nejraději vyhnuli a dělají jim potíže. Očekáváme širokou škálu odpovědi, zejména proto, že jsme v předchozích otázkách došli k závěru, že respondenti mají odlišné názory na složitost učebnice a různé nároky na její zpracování a úpravu. V případě cvičení tomu tedy nebude jinak.

Zjištění: Na otázku, jaká cvičení z učebnice se jim líbí, odpovídali žáci 6. a 7. tříd téměř shodně. Často zmiňovali stejné typy cvičení. Z nejčastějších uvádíme cvičení zaměřená na poslech a následné opakování textu po rodilém mluvčím (písničky, komiksy, cvičení zaměřená na procvičení výslovnosti jednotlivých hlásek ve slovech), cvičení doplňovací a taktéž cvičení zaměřená na čtení s porozuměním a cvičení přiřazovací, kdy je jejich úkolem přiřadit správné tvrzení k obrázku.

Např.:¹

C Write *this* or *these*.

- 1 sweatshirts are expensive.
- 2 mug is £3.60.
- 3 How much is T-shirt?
- 4 Are your books?
- 5 pens are £2.50 each.
- 6 Is your pen?

Zdroj: HUTCHINSON, T., *Project: Student's Book 1*, s. 29.

Otázka č. 10

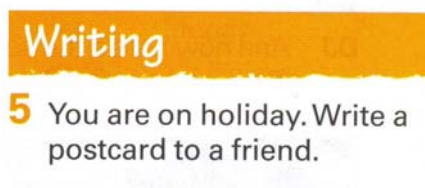
Jaká cvičení naopak nemáš rád? (můžeš uvést i přesnou stranu a číslo cvičení v učebnici)

Zjištění: Výzkum ukázal, že na tuto otázku zodpověděli žáci 6. i 7. tříd rovněž velice podobně. Mezi odpověďmi jsme našli podobné typy jako v otázce předchozí. Hodnotili je jako neoblíbené v případě, že jsou příliš složitá nebo naopak jednoduchá,

¹ Další ukázky cvičení jsou uvedeny v příloze č. 9.

nepřehledná, rozsáhlá, náročná na psaní nebo čtení (příliš mnoho textu a gramatiky naráz). Objevily se zde také úlohy zaměřené na tvoření vět, cvičení přiřazovací a poslechy, které mají podle žáků špatnou kvalitu a není jim příliš rozumět. (I přesto, že v předchozí otázce někteří zařadili poslechy mezi svá oblíbená cvičení. Rozhodujícím faktorem je zde patrně úroveň znalosti jazyka.)

Např.:¹

Zdroj: HUTCHINSON, T., *Project: Student's Book 1*, s. 19.

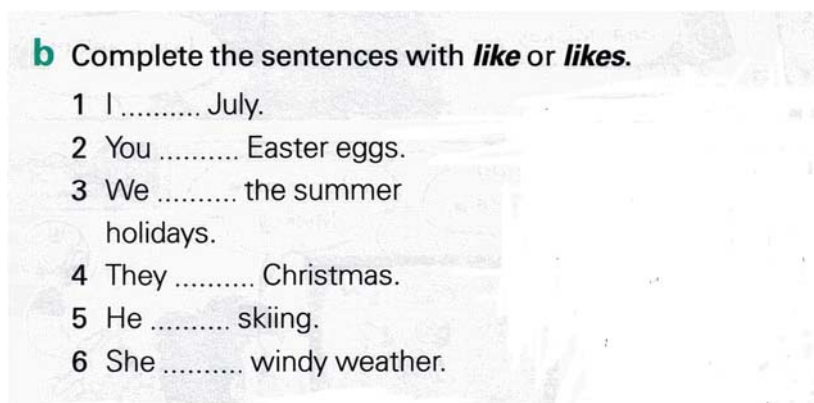
Otázka č. 11

Jaká cvičení se ti zdají příliš jednoduchá? (můžeš uvést i přesnou stranu a číslo cvičení v učebnici)

Zjištění: Ani tentokrát jsme nedospěli k žádným překvapujícím výsledkům. Žáci obou ročníků považují za jednoduchá jakákoli cvičení na procvičování nenáročného gramatického jevu (např. neustále se opakující jev), cvičení vyskytující se zejména v opakovacích hodinách (kdy žáci už mají problematiku plně zvládnutou – většinou ze sekce *Revision*), některá překladová cvičení (lehká slovíčka a již známá gramatika) nebo poslechová cvičení, kdy mohou mít poslouchaný text v učebnici před sebou a pouze jej sledují očima.

¹ Další ukázky cvičení jsou uvedeny v příloze č. 9.

Např.:¹

Zdroj: HUTCHINSON, T., *Project: Student's Book 2*, s. 13.

Otázka č. 12

Jaká cvičení jsou pro tebe naopak složitá? (můžeš uvést i přesnou stranu a číslo cvičení v učebnici)

Zjištění: I zde byly odpovědi žáků obou ročníků prakticky podobné. Oba ročníky považují za těžká všechna dosud zmíněná cvičení v odpovědích na otázky č. 9 - 11, (např. překlad, doplňovací cvičení, poslech, tvorba vět), a to v případě, když se jim zdají příliš složitá na vypracování. Obvykle to podle nich bývá z důvodu *nesrozumitelnosti zadání, obtížnosti slovíček či gramatiky*. Všichni se taktéž shodli na tom, že v případě absence, jsou po příchodu do školy složitá jakákoli cvičení z učebnice.

¹ Další ukázky cvičení jsou uvedeny v příloze č. 9.

Např.:¹

C Use the cues. Write the story in the past simple.

wait for / next bus not arrive / school / till you / late / say / teacher sorry / say Michael	Michael / sit down you / got / homework / ask / teacher Michael / look / in bag homework / not there I / not get up / late tomorrow / he think	run to the bathroom have / shower clean / teeth
grab / bag / coat run / bus stop miss / bus I / be late / he think	half past seven / Monday morning / Michael / in bed mother / call not / get up go / back to sleep again	not wake up / till you / miss bus / say / mother jump out of bed
		get dressed run downstairs not have / any breakfast not have / time

Zdroj: HUTCHINSON, T., *Project: Student's Book 2*, s. 50.

Otázka č. 13

Máš raději cvičení, kde pouze vybíráš či přiřazuješ odpověď, nebo cvičení, kde můžeš odpověď sám vytvořit a napsat? Proč?

Předpoklad: Odpovědi na tuto otázku se mohou různit. I zde záleží na individuálních potřebách a znalostech jedince. Každému žákovi vyhovují jiné typy úloh, někomu vyhovuje pouze výběr a následné přiřazování předem připravené odpovědi, jiní mají raději cvičení, kde se mohou sami vyjádřit a zformulovat vlastní myšlenku. Přesto očekáváme, že žáci, kteří se učí tento cizí jazyk, budou raději odpovědi přiřazovat.

Tab. 30. Nejvhodnější způsob tvoření odpovědí v AJ podle žáků

	Počet žáků celkem (43)	6. ročník (17)	%	7. ročník (26)	%
Výběr či přiřazování odpovědi	36	15	88	21	81
Vytvoření vlastní odpovědi	4	1	6	3	11
Oba způsoby	3	1	6	2	8

¹ Další ukázky cvičení jsou uvedeny v příloze č. 9.

Zjištění: Celkem 36 žáků potvrdilo, že odpovědi nejradyji vybírají z předem připravených možností. Jako důvod nejčastěji uvádějí: *tento způsob odpovědi je pro nás jednodušší a jistější zejména proto, že víme, že v uvedených možnostech je vždy jedna odpověď správná*. Mají tedy pocit, že v případě, že nevědí odpověď, mohou ji alespoň správně tipnout. Pouze 4 žáci se k otázce nejradyji vyjadřují pomocí vlastní formulace a 3 žáci tvrdí, že jsou schopni bez jakýchkoli problémů odpovědět oběma způsoby. Své odpovědi odůvodnili tvrzeními: *když můžeme odpovědi psát sami, procvičíme si různé gramatické jevy a formulace*. Tento způsob odpovědi některým připadá dokonce zábavnější.

Otázka č. 14

Čemu bys dal/a přednost – výkladu učitele či samostatnému studiu teorie z učebnice? Proč?

Předpoklad: S přihlédnutím ke složitosti učebnic anglického jazyka a jejich odlišnosti od učebnic mateřštiny očekáváme, že většina žáků bude dávat přednost zjednodušenému výkladu učitele před samostatným studiem teorie tohoto jazyka z učebnice či jiných zdrojů. Je to pro ně jakási jistota, když vědí, že se učí skutečně to, co po nich bude v budoucnosti požadováno. Dle našeho názoru je pro žáky daleko jednodušší učit se z učitelova výkladu a zápisků pořízených během hodiny.

Tab. 31. Způsob prezentace nového učiva preferovaný žáky AJ

	Počet odpovědí celkem (43)	6. ročník (17)	%	7. ročník (26)	%
Učitelův výklad	22	13	76	9	35
Samostudium z učebnice	20	3	18	17	65
Kombinace obou způsobů	1	1	6	0	0

Zjištění: K našemu překvapení vyplývá z výsledků sondy něco zcela jiného. Více než polovina dotazovaných dává přednost studiu z učebnice a jako důvod uvádí, že si vše mohou zpracovat vlastním stylem, mají na to dostatek času a je to pro ně daleko přehlednější. Tímto způsobem se toho prý daleko více naučí než v případě, kdy je jim vše nadiktováno a vysvětleno tempem, které jim velice často nevyhovuje. 20 žáků dává přednost výkladu učitele. Velmi častým argumentem je, že *tento způsob je pro ně*

daleko jednodušší, rychlejší k pochopení, učitel může v tomto případě během výkladu zodpovídat otázky, ví, na co upozornit a co zdůraznit a taktéž může pro žáky nudnou teorii podat zábavnou formou, což dokáže opravdu ocenit. Pouze 1 respondent uvedl, že nemá problém s kombinací obou možností. Svoje tvrzení dokládá faktem, že *v případě nemoci, je stejně na samostudium odkázán.*

Otázka č. 15

Používáte v hodinách češtiny i jiné publikace než běžné učebnice anglického jazyka? Pokud ano, vzpomeneš si jaké?

Předpoklad: Během své praxe na této škole jsem se v průběhu několika hodin setkala s používáním i jiných publikací, než je běžná učebnice. Vyučující této možnosti využívá, prostřednictvím těchto doplňků se jim snaží usnadnit procvičování, zpestřit hodinu, ale i zjednodušit vypracovávání úkolů, celkovou komunikaci a porozumění. Výběr publikace záleží vždy na typu hodiny, kterou zvolil. Máme tedy potvrzeno, že se s těmito publikacemi žáci setkávají a zajímá nás, zda si tyto momenty vůbec uvědomují a jsou schopni nám některé jmenovat a určit. Předpokládáme, že více než polovina dotazovaných uvede odpověď ANO, a dokonce dokáže tyto publikace i správně pojmenovat, protože jsme přesvědčeni o tom, že je taktéž využívají i pro domácí studium.

Tab. 32. Užívání jiných publikací v hodinách AJ

	Počet žáků celkem (43)	6. ročník (17)	%	7. ročník (26)	%
Ano	29	10	59	19	73
Ne	14	7	41	7	27

Zjištění: Musíme přiznat, že výsledky nás nijak nepřekvapily a dopadly podle našeho očekávání. 29 žáků uvedlo, že v průběhu hodiny používají i jiné publikace, než jsou tradiční učebnice. K otázce, jak často tyto publikace využívají, se vyjádřili rovněž poměrně shodně. Většina respondentů, která potvrdila používání těchto publikací, uvedla jako jednu z možností překladové slovníky. Mezi odpověďmi se dále vyskytovaly i různé pracovní listy, které jim vyučující vždy na hodiny kopíruje z jiných publikací. Jejich název však nevěděli, což je pochopitelné. Někteří i po našem varování mylně označili za jinou publikaci pracovní sešit, který tvoří s učebnicí jeden učební celek. Z výsledků tedy vyplývá, že využívání těchto publikací není pro žáky nijak

výjimečné a jsou si vědomi toho, že v případě nutnosti a potřeby zdokonalení a procvičení látky mohou tyto materiály plně využívat. Je to velice dobrá zpráva zejména proto, že respondenti vědí, kde takové informace najít. Co se týče žáků, kteří odpověděli, že žádné jiné publikace v hodinách anglického jazyka nepoužívají, předpokládáme, že měli na mysli například slovníčky. Zvolili tuto odpověď z důvodu, že slovníčky během vyučovací hodiny nevyužívají, i přesto, že je mají plně k dispozici. Podle jejich vyučující se ve třídě tito žáci opravdu vyskytují. Slovníčky k dispozici pokaždé mají, ale nepoužívají je. Jde podle ní o bezproblémové a inteligentní žáky, což nás přesvědčuje o tom, že si během hodiny bez slovníčku skutečně vystačí.

Otázka č. 16

Jak často je používáte?

Předpoklad: Domníváme se, že se odpovědi na tuto otázku nemusejí zcela shodovat. A to hned z několika důvodů. Využití těchto publikací ve třídách i jednotlivých ročnících může být odlišné. Záleží zde také na množství času dostupného pro učivo.

Zjištění: S touto otázkou měli žáci viditelné problémy, protože výsledky neodpovídaly realitě. V závěru jsme došli ke zjištění, že ačkoli v otázce č. 15 odpovědělo 14 respondentů, že žádné jiné publikace v hodinách angličtiny nepoužívají, na následující otázku (Jak často je používáte?) odpovědělo pouze 8 žáků, že *nikdy*, ostatní zvolili jinou variantu. (Z výsledků otázky č. 16 by tedy vyplývalo, že v předešlé otázce pouze 8 žáků tvrdilo, že tyto publikace nepoužívají. Bylo jich však 14.) Dá se říci, že výsledky nejsou příliš věrohodné. Mezi odpověďmi jsou následující tvrzení:

Tab. 33. Četnost používání jiných publikací v hodinách AJ

	Počet odpovědí celkem (43)	6. ročník (17)	%	7. ročník (26)	%
Jednou týdně	18	9	52,94	9	35
Každou hodinu	10	4	23,53	6	23
Nikdy	8	3	17,65	5	19
Jednou za měsíc	5	1	5,88	4	15
Jednou za rok	2	0	0	2	8

Na toto téma jsme si pohovořili s vyučující. Ta nám sdělila, že např. slovníky (které můžeme považovat za jednu z pomocných publikací) mají žáci k dispozici každou hodinu. Jak už bylo řečeno v předešlé otázce, záleží pouze na nich, zda je v hodině použijí. Počet odpovědí u položky NIKDY si tedy vysvětlit nedokážeme.

7.5 Závěry vyplývající z výzkumné sondy

Výzkumnou částí naší práce jsme zjišťovali názory a přístup žáků k učebnicím používaných v hodinách českého a anglického jazyka. Výzkumná sonda byla realizována formou dotazníkového šetření a týkala se učebnic z nakladatelství Fraus a Oxford University Press.

Učebnice obou předmětů žákům zdarma poskytla škola, což znamená, že se obě vyskytují na seznamu učebnic se schvalovací doložkou MŠMT. Na jejich výběru se žáci žádným způsobem nepodíleli, byly pro ně vybrány jejich učiteli. I přesto většině respondentů používané materiály problémy nečiní a zadání úloh jim nepřipadá nijak složité. Pracují s nimi několikrát týdně, v ideálních případech každou hodinu. Ve škole jsou tedy tyto pomůcky plně využívány. Co se týče užívání učebnic pro domácí přípravu, je tomu zcela jinak. Pouze několik žáků 6. a 7. tříd se připravuje do hodin ze svých učebnic. Většina žáků anglického a českého jazyka volí jiné zdroje informací. Postoj ke grafické stránce titulů je ze strany jejich uživatelů velice pozitivní. V obou předmětech vyšly téměř shodné výsledky. Na učebnicích českého jazyka se jim nejvíce líbí zvolené ilustrace. Stupněm 2 ohodnotili typ a velikost užitého písma a barevné rozlišení. V případě učebnic druhého zkoumaného předmětu ohodnotili stupněm 2 položku ilustrace, typ a velikost písma a taktéž barevné rozlišení. V obou případech dopadlo „nejhůře“ (stupeň 3) rozlišení teorie od cvičení. Že se respondentům tyto didaktické pomůcky skutečně líbí, jsme si potvrdili i z výsledků otázky týkající se předností a nedostatků těchto materiálů. Mezi jasné přednosti učebnic z nakladatelství Fraus řadí přehlednost, dostatek cvičení a velice pěkné ilustrace. Nedostatkem je podle nich naopak hodně teorie a nudná témata. Žáci anglického jazyka volí jako nedostatek učebnic z nakladatelství Oxford University Press rovněž nezáživnost témat, ale stěžují si také na nedostatek cvičení k procvičování látky. Velice kladně ji však hodnotí pro její přehlednost, zdařilé ilustrace a celkové zpracování. Možná díky těmto pádným argumentům si žáci obou předmětů nedokáží výuku bez nich v žádném případě představit. Je to pro ně zažitá součást výuky a jejich absence v hodinách by většině

z nich výrazně ztěžovala studium. Co se týče oblíbenosti či složitosti cvičení, nejsou výsledky nijak překvapivé. Dalo by se říci, že to, co jim připadá jednoduché, zajímavé, neotřelé, výrazné a dokonale srozumitelné, se jim i líbí a taková cvičení mají rádi. Naopak ta cvičení, co jsou náročná na znalosti, psaní, čtení, ta, co nechápou a co je tematicky neoslovila, jim okamžitě připadají jako složitá. Tak se stane, že i jednoduché doplňovací cvičení, které většina uvedla jako jednoduché, se může během několika hodin stát nezajímavé a složité jen díky tomu, že se žák dostatečně nepřipravil na hodinu. Vše závisí na jeho fyzickém, psychickém stavu a dalších okolnostech.

Mimo tradiční učebnice používají v obou předmětech taktéž různé publikace pro procvičení a upevnění učiva. Učitelé této možnosti využívají co nejvíce. V hodinách anglického jazyka mají téměř každou hodinu k dispozici různé překladové slovníky. V hodinách jazyka českého přicházejí s jinými publikacemi, než je jejich tradiční učebnice, do kontaktu alespoň jednou týdně. Pro žáky je velice důležité vědět o existenci různých příruček, které jim mohou usnadnit studium a z výsledků je patrné, že o nich velice dobře vědí a v případě potřeby jsou schopni je kdykoli využít.

ZÁVĚR

Diplomová práce s názvem *Vybrané komponenty v učebnicích českého a anglického jazyka se zaměřením na 2. stupeň ZŠ* je zaměřena na učebnice anglického a českého jazyka užívané žáky a učiteli na 2. stupni ZŠ. Jejím cílem je srovnat tyto didaktické prostředky z hlediska jejich struktury, didaktické vybavenosti a vhodnosti pro jejich uživatele.

V praktické části byla provedena stručná charakteristika pozorovaných učebnic (*Český jazyk pro 6. ročník a primu víceletého gymnázia*, *Český jazyk 7 pro základní školy a víceletá gymnázia* a *Project: Student's Book 1, 2*). Jejich výběr neproběhl nahodile, jde o materiály, které byly používány žáky 6. a 7. ročníků v době, kdy probíhala naše výzkumná sonda. Na základě získaných poznatků z teoretické části jsme na učebnice českého jazyka aplikovali výpočet didaktické vybavenosti a pomocí taxonomie učebních úloh určili, zda obsahují vhodně užití úlohy. Ukázalo se, že učebnice českého jazyka je nejkvalitnější po stránce orientační ($E_{III} = 100\%$). Celkový koeficient didaktické vybavenosti činil 72,2 %, což svědčí o jejím velice dobrém zpracování. Z dalších výsledků vyplývá, že zkoumaný oddíl zmíněné učebnice (sekce *Podstatná jména*) obsahuje poměrně stejnorodý soubor pracovních úloh. To může mít za následek jejich návykové řešení, což může vést až k demotivaci zejména proto, že jsou zde nejvíce zastoupeny úlohy vyžadující jednoduché myšlenkové operace (39 úloh z celkových 48). Vzhledem k celkové rozdílné koncepci učebnic cizího jazyka, jejich odlišnému pojetí a uspořádání učiva, nelze tyto poznatky aplikovat na učebnice jazyka anglického. Proces učení probíhá v tomto případě zcela jinak a tomu je taktéž přizpůsobena jejich struktura.

V závěru diplomové práce jsme formou dotazníkového šetření zjišťovali, zda jsou žáci se svými učebnicemi spokojeni a zda jim vyhovují. Zkoumaný vzorek představují žáci 6. a 7. tříd Základní školy Jungmannova v Litovli. Vyhodnocením výzkumné sondy jsme dospěli k několika zajímavým závěrům. Učebnice obou předmětů k výuce zdarma poskytla škola a na jejich výběru se respondenti žádným způsobem nepodíleli. Přesto však většině z nich vyhovují a nemají s nimi žádné problémy. Pracují s nimi tak často, jak jen to je možné (několikrát za týden, v ideálních případech i každou hodinu). Pro domácí přípravu je však až na několik případů nevyužívají. Co se týče grafického zpracování těchto pomůcek, učebnice obou předmětů hodnotí velice pozitivně. Nejvíce se jim líbí použité ilustrace a zvolený typ a velikost písma. V obou případech dopadlo

nejhůře rozlišení teorie od cvičení. Mezi jasné přednosti učebnice z nakladatelství Fraus řadí žáci její přehlednost a dostatečné množství cvičení, za nedostatek považují příliš mnoho teorie a nudná témata. Jako přednost učebnice z nakladatelství OUP označili její celkové zpracování, pěkné ilustrace a taktéž přehlednost, nedokonalostí je nedostatek cvičení potřebných pro procvičení látky. Další zajímavé výsledky přinesly otázky na oblíbenost/neoblíbenost a jednoduchost/složitost cvičení. Po shrnutí všech odpovědí by se dalo říci, že ta cvičení, která jim připadají jednoduchá, zajímavá, neotřelá, výrazná a dokonale srozumitelná se jim líbí, zatímco cvičení náročná na množství znalostí, příliš zdlouhavá a tématicky nudná jim připadají složitá a nemají je v oblibě. Tyto názory se však mohou u každého z nich za velmi krátkou dobu změnit. Stačí pouze, aby se žák na hodinu nepřipravil, či chyběl ve výuce a z dříve jednoduchého cvičení se může stát neoblíbené a složité. Vše závisí na aktuálním psychickém a fyzickém rozpoložení respondentů.

Domníváme se, že všech vytyčených cílů se nám podařilo dosáhnout, nicméně jsme si vědomi toho, že nám rozsah práce neumožnil se tomuto tématu věnovat podrobněji.

Osobně jsme přesvědčeni o tom, že ačkoli má na kvantitativní a kvalitativní výsledky žáků vliv vhodně zvolený didaktický prostředek (tedy učebnice, pracovní sešity a další pomůcky), vše rovněž závisí na didaktické a odborné úrovni jejich kantora. Každý pedagog by měl výběr učebnice pečlivě zvážit a vybrat tu nejvhodnější vzhledem ke znalostem žáků i svým schopnostem. Díky nim totiž může výrazně ovlivňovat formy výuky, stejně jako určovat vhodné metody.

Avšak ani ta nejlepší publikace na trhu nezaručí vynikající kvalitu učitelovy práce. Jsme toho názoru, že užívané didaktické pomůcky by se pedagog neměl v žádném případě křečovitě držet a plně dodržovat její „scénář“. Vždy je dobré zapojit také jiné prostředky, hodinu oživit, využít fantazii a být kreativní. Když budou žáci správně motivováni, práce je bude bavit a proces učení se tak stane efektivním a kvalitním. Jen tyto výsledky odpovídají výkonům schopného a výborného pedagoga.

“Průměrný učitel vypráví. Dobrý učitel vysvětluje. Výborný učitel ukazuje. Nejlepší učitel inspiruje.”

W.A.Ward

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

A. Odborné články a statě

HÁJKOVÁ, E. Učebnice jako komunikátor. In *Dovednostní model učitelovy profese (informační bulletin)*. Praha: OBIS Pedagogická fakulta UK, 1986, s. 139 - 161.

GALL, M. D. The Use of Questioning in Teaching. In *Review of Educational Research*, 1970, roč. 40, č. 5, s. 707 - 721.

HARGIE, O. D. W. The Importance of Teaching Questions in the Classroom. In *Educational Research*, 1978, roč. 20, č. 2, s. 99 - 102.

HRADECKÝ, V. Standard a nadstandard učebnic a školních potřeb. In *Učitel'ské noviny*, 2004, roč. 107, č. 26, s. 6. ISSN 0139-5718.

HRDINA, L'. Dialog v pedagogické komunikácii. In: GAVORA, P. A KOL. *Pedagogická komunikácia v základnej škole*. 1. vyd. Bratislava: Veda, 1988, s. 102 - 119.

MAREŠ, J. Pedagogovy otázky a žákovy odpovědi. In *Odborná výchova*, 1985, roč. 35, č. 6, s. 172 - 173.

MAROUŠKOVÁ, M. Kritéria pro volbu učebnice. In *Cizí jazyky: časopis pro teorii a praxi*, 1995 - 1996, roč. 39, č. 7 - 8, s. 113 - 114. ISSN 1210-1811.

PRŮCHA, J. Učebnice: edukace zprostředkovaná médii. In PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika. Věda o edukačních procesech*. 2. přepr. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 269 - 306. ISBN 80-71786-31-4.

PÝCHOVÁ, I. Móda a učebnice jazyků. In *Cizí jazyky: časopis pro teorii a praxi*, 1993 - 1994, roč. 37, č. 3 - 4, s. 104 - 109. ISSN 1210-0811.

ŠTEFFLOVÁ, J. Evropské jazykové portfolio vstupuje do škol. In *Učitel'ské noviny*, 2001, roč. 104, č. 46, s. 15. ISSN 0139-5718.

VACEK, J. Brána jazyků otevřena aneb zamyšlení prarodiče nad učebnicemi. In *Učitel'ské noviny*, 2008, roč. 111, č. 31, s. 17 - 18. ISSN 0139-5718.

B. ODBORNÉ PUBLIKACE

BENEŠ, E. *Metodika cizích jazyků*. 1. vyd. Praha: SPN, 1970. 267 s.

CUNNINGSWORTH, A. *Choosing your coursebook*. Oxford: Heinemann, 1995. 153 s. ISBN 0-435-24058-7

- ČECHOVÁ, M.; STYBLÍK, V. *Čeština a její vyučování*. 2. vyd. Praha: SPN, 1998. 264 s. ISBN 80-85937-47-6.
- ČECHOVÁ, M.; STYBLÍK, V. *Didaktika češtiny*. 1. vyd. Praha: SPN, 1989. 251 s. ISBN 80-04-22439-3.
- HAUSER, P. *Didaktika českého jazyka pro 2. stupeň ZŠ*. 1. vyd. Brno: MU, 2007. 137 s. ISBN 978-80-210-4244-5.
- HAUSER, P.; KNESELOVÁ, H.; ONDRÁŠKOVÁ, K. *Didaktika českého jazyka pro 2. stupeň ZŠ, díl I. Část obecná*. 1. vyd. Brno: Vydavatelství MU, 1994. 50 s. ISBN 80-210-1035-5.
- HENDRICH, J. *Didaktika cizích jazyků*. 1. vyd. Praha: SPN, 1988. 498 s.
- CHODĚRA, R. *Výuka cizích jazyků na prahu nového století*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita Ostrava, 1999. 163 s. ISBN 80-7042-157-6.
- CHODĚRA, R. *Výuka cizích jazyků na prahu nového století: [humanizace, alternativní metody, počítače]* 2. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2000. 167 s. ISBN 80-7042-157-6.
- KALHOUS, Z.; OBST, O. *Didaktika sekundární školy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 186 s. ISBN 80-244-0599-7.
- KALHOUS, Z.; OBST, O. *Školní didaktika*. 1. vyd. Olomouc: Portál, 2002. 448 s. ISBN 80-7178-253-X.
- KNECHT, P.; MAŇÁK, J. *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007. 141 s. ISBN 978-80-7315-148-5.
- KUJAL, B. *Pedagogický slovník 2. díl (P - Ž)*. 1. vyd. Praha: SPN, 1967. 537 s.
- OBST, O. *Didaktika sekundárního vzdělávání*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého PdF, 2006. 195 s. ISBN 80-244-1360-4.
- PALENČÁROVÁ, J.; GEJGUŠOVÁ, I. *Vybrané kapitoly z didaktiky českého jazyka a literatury I*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita PdF, 2003. 49 s. ISBN 80-7042-292-0.
- POLÁK, M. *Učitel českého jazyka a současná základní škola*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého PdF, 2002. 186 s. ISBN 80-244-0585-7.
- PRŮCHA, J. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média*. Brno: Paido, 1998. 148 s. ISBN 80-85931-49-4.
- PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2001. 322 s. ISBN 80-7178-579-2.

- SIKOROVÁ, Z. *Hodnocení a výběr učebnic v praxi*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007. 71 s. ISBN 978-80-7368-412-9.
- SIKOROVÁ, Z. *Výběr učebnic na základních a středních školách*. Ostrava: Ostravská univerzita Pdf, 2004. 154 s. ISBN 80-7042-373-0.
- SVOBODA, K. *Didaktika českého jazyka a slohu*. 1. vyd. Praha: SPN, 1977. 307 s.
- SÝKORA, M. *Učebnice: její úloha v práci učitele a ve studijní činnosti žáků a studentů*. 1. vyd. Praha: EM – Effect Praha, 1996. 76 s. ISBN 80-900566-1-X.
- UR, P. *A Course in Language Teaching – Practice and Theory*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1996. 395 s. ISBN 0-521-44994-4.
- VALENTA, M. *Koncepce a tvorba učebnic*. 1. vyd. Olomouc: Netopejř, 1997. 64 s. ISBN 80-902057-8-X.
- WAHLA, A. *Strukturní složky učebnic geografie*. 1. vyd. Praha: SPN, 1983. 170 s.
- ZELINA, M. *Rozhovor vo výchove, poradenství a vo vyučovaní*. Bratislava, Psychodiagnostické a didaktické testy, 1990.
- ZUJEV, D. D. *Ako tvořit učebnice*. 1. vyd. Bratislava: SPN, 1986. 296 s.

C. UČEBNICE, CVIČEBNICE A ČASOPISY

- BARACLOUGH, C. *Project Grammar*. 1. vyd. Oxford: OUP, 2004. 159 s. ISBN 01-943905-4-3.
- BARONE, H. *Cvičebnice českého jazyka, aneb, Co byste měli znát ze základní školy*. 1. vyd. Brno, Didaktik, 2007. 248 s. ISBN 978-80-7358-084-1.
- BLAŽEK, S. *Český jazyk: přehled učiva základní školy*. 2. vyd. Brno: Nová škola, 1993. 48 s. ISBN 80-85607-09-3.
- BRABCOVÁ, R.; POKORNÁ, H. *Čeština pro 6. ročník [část B]*. 1. vyd. Úvaly: Jinan, 1993. 62 s.
- COLLYAH, B. *Anglicko-český, česko-anglický slovník*. 1. vyd. Praha, Fin, 2009. 623 s. ISBN 978-80-86002-96-5.
- Časopisy *R&R, Bridge, Friendship*.
- HAVLOVÁ, I.; HÁJKOVÁ, E.; MARKOVÁ, M. *Čeština pro 7. ročník základní školy: Část A*. 1. vyd. Praha: Jinan, 1994. 64 s.
- HAVRÁNEK, B.; JEDLIČKA A. *Stručná mluvnice česká*. 25. vyd. Praha: Fortuna, 2002. 246 s. ISBN 80-7168-555-0.

- HLAVSA, Z. *Pravidla českého pravopisu (s dodatkem ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR)*. 2. vyd. Praha: Academia, 2005. 391 s. ISBN 80-200-1327-X.
- HUTCHINSON, T. *Project: Student's Book 1*. 7. vyd. Oxford: OUP, 1999. 80 s. ISBN 0-19-436514-X.
- HUTCHINSON, T. *Project: Workbook 1*. 3. vyd. Oxford: OUP, 2001. 80 s. ISBN 0-19-436520-4.
- HUTCHINSON, T. *Project: Teacher's book 1*. 5. vyd. Oxford: OUP, 2002. 111 s. ISBN 0-19-436516-6.
- HUTCHINSON, T. *Project: Student's Book 2*. 2. vyd. Oxford: OUP, 1999. 80 s. ISBN 0-19-436523-9.
- HUTCHINSON, T. *Project Plus: Student's book*. 2. vyd. Oxford: OUP, 2002. 87 s. ISBN 0-19-436550-6.
- HUTCHINSON, T. *Project 1: The Third Edition Student's book*. 3. vyd. Oxford: OUP, 2009. 79 s. ISBN 97-0-19-476300-4.
- CHALOUPKA, O. *Příruční slovník české literatury: od počátků do současnosti*. 2. vyd. Praha: Levné knihy, 2007. 1116 s. ISBN 978-80-7309-463-8.
- JIRKOVÁ, Z. *Zvládneš přijímací zkoušku z českého jazyka?* 1. vyd. Praha: Trizonia, 1991. 87 s. ISBN 80-900117-9-9.
- KARPATSKÝ, D. *Malý labyrint literatury*. 3. dopl. vyd. Praha: Albatros, 2001. 671 s. ISBN 80-00-00972-2.
- KRAUS, J. *Nový akademický slovník cizích slov A - Ž*. 1. vyd. Praha: Academia, 2005. 879 s. ISBN 80-200-1351-2.
- KRAUSOVÁ, Z.; TERČOVÁ, R. *Český jazyk 6 učebnice pro 6. ročník ZŠ a primu víceletých gymnázií*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2003. 136 s. ISBN 80-7238-206-3.
- KRAUSOVÁ, Z.; TERČOVÁ, R. *Český jazyk 6 učebnice pro 6. ročník ZŠ a primu víceletých gymnázií: pracovní sešit*. 2. vyd. Praha: Fraus, 2003. 64 s. ISBN 80-7238-347-7.
- KRAUSOVÁ, Z.; TERČOVÁ, R. *Český jazyk 6 učebnice pro 6. ročník ZŠ a primu víceletých gymnázií: příručka pro učitele*. 1. vyd. Praha: Fraus, 2003. 192 s. ISBN 80-7238-250-0.
- KRAUSOVÁ, Z.; TERŠOVÁ, R. *Český jazyk 7 pro ZŠ a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2004. 136 s. ISBN 80-7238-320-5.
- LEDERBUCHOVÁ, L. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 2002. 355 s. ISBN 80-7319-020-6.

REJTHAROVÁ, V. *Anglická konverzace*. 2. vyd. Voznice: Leda, 2008. 272 s. ISBN 978-80-7335-125-0.

KROUPOVÁ, L. a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem MŠMT ČR*. 4. vyd. Praha: Acadia, 2005. 647 s. ISBN 80-200-1347-4.

STRNADOVÁ, Z. *Mluvnice angličtiny*. 1. vyd. Voznice: Leda, 1996. 366 s. ISBN 80-85927-15-2.

STYBLÍK, V. *Český jazyk pro 6. ročník základní školy*. 5. přepr. vyd. Praha: SPN, 1989. 192 s.

STYBLÍK, V. *Český jazyk: pro 7. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletých gymnázií*. 2. vyd. Praha: SPN, 2001. 191 s. ISBN 80-7235-103-6.

STYBLÍK, V. *Základní mluvnice českého jazyka*. 1. vyd. Praha: SPN, 2004. 243 s. ISBN 80-7235-018-8.

TOPIL, Z.; BIČÍKOVÁ, V. *Český jazyk s Tobiášem, Skladba, věta jednoduchá I*. 2. vyd. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 1993. 72 s. ISBN 80-85808-00-5.

ULIČNÝ, O. *Český jazyk: pro 7. ročník*. 1. vyd. Úvaly: Jinan, 1998. 146 s.

D. DOKUMENTY A PŘEDPISY

Nová cesta k doložkám pro učebnice (Materiál MŠMT). In *Učitelství noviny*, 2003, roč. 106, č. 14, s. 16. ISSN 0193-5718.

E. INTERNETOVÉ ADRESY

Nakladatelství Fraus [online]. 2009 [cit. 2009-07-10]. O nás. Dostupné z WWW: <<http://www.fraus.cz/o-nas/>>.

Nakladatelství Oxford University Press [online]. 2006 [cit. 2009-07-12]. Oxford University Press - Historie. Dostupné z WWW: <http://www.oup.cz/oup_history.php>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2006 [cit. 2009-11-11]. Schvalovací doložky k učebnicím.

Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/schvalovaci-dolozky-k-ucebnicim-cervenec-2009>>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2006 [cit. 2009-03-15]. Schvalovací doložky učebnic přehled - březen 2010. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/VKav_200/Ucebnice2010_brez/Ucebnice_pro_zakladni_vzdelavani.doc>.

Nakladatelství Oxford University Press [online]. 2009 [cit. 2009-07-12]. Welcome to the Project Student's Website.

Dostupné z WWW: <<http://www.oup.com/elt/global/products/project/>>.

Nakladatelství Oxford University Press [online]. 2010 [cit. 2009-07-13]. English Language Teaching.

Dostupné z WWW: <<http://www.oup.com/elt/catalogue/teachersites/project/?cc=cz>>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2006 [cit. 2009-12-13]. Evropské jazykové portfolio.

Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/evropske-jazykove-portfolio>>.

Nakladatelství Fraus [online]. 2009 [cit. 2009-07-15]. Online podpora český jazyk.

Dostupné z WWW: <<http://ucebnice.fraus.cz/rozsireni/on-line-podpora-cesky-jazyk/>>.

Nakladatelství Fraus [online]. 2009 [cit. 2009-08-01]. Český jazyk - 2. stupeň ZŠ.

Dostupné z WWW: <<http://ucebnice.fraus.cz/rozsireni/cesky-jazyk-2-stupen-zs/>>.

Nakladatelství Oxford University Press [online]. 2010 [cit. 2009-07-13]. English Language Teaching. Dostupné z WWW: <<http://www.oup.com/elt/catalogue/?cc=cz>>.

Nakladatelství Oxford University Press [online]. 2006 [cit. 2010-08-15]. Oxford University Press – Česká republika.

Dostupné z WWW: <http://www.oup.cz/oup_cz.php>.

SEZNAM TABULEK

1. Informační zdroje využívané pro plánování výuky
2. Způsob rozhodování o volbě učebnice na 2. stupni ZŠ
3. Způsob výběru učebnice ČJ a AJ, se kterou učitel ve výuce pracuje
4. Přehled faktorů majících vliv na výběr učebnic na 1. a 2. stupni ZŠ
5. Taxace učebních úloh v učebnici Český jazyk pro 6. ročník (Fraus)
6. Zjišťování operační hodnoty učebních úloh v učebnici Český jazyk pro 6. ročník
7. Názory učitelů na žáky jako recenzenty učebnic
8. Výuka českého jazyka bez učebnic z pohledu žáků
9. Jak často žáci pracují s učebnicemi v hodinách mluvnice ČJ
10. Používání učebnic ČJ pro domácí přípravu
11. Přednosti užívané učebnice ČJ podle žáků
12. Nedostatky užívané učebnice ČJ podle žáků
13. Grafická úprava učebnic ČJ v názorech žáků (6. + 7. ročník)
14. Grafická úprava učebnic ČJ v názorech žáků 6. tříd
15. Grafická úprava učebnic ČJ v názorech žáků 7. tříd
16. Složitost učebnice mluvnice ČJ podle žáků
17. Nejvhodnější způsob tvoření odpovědí v ČJ podle žáků
18. Způsob prezentace nového učiva preferovaný žáky ČJ
19. Užívání jiných publikací v hodinách mluvnice ČJ
20. Četnost používání jiných publikací v hodinách mluvnice ČJ
21. Výuka českého jazyka bez učebnic z pohledu žáků
22. Jak často žáci pracují s učebnicemi v hodinách AJ
23. Používání učebnic AJ pro domácí přípravu
24. Přednosti užívané učebnice AJ podle žáků
25. Nedostatky užívané učebnice AJ podle žáků
26. Grafická úprava učebnic AJ v názorech žáků
27. Grafická úprava učebnic AJ v názorech žáků 6. tříd (Project I)
28. Grafická úprava učebnic AJ v názorech žáků 7. tříd (Project II)
29. Složitost učebnice AJ podle žáků
30. Nejvhodnější způsob tvoření odpovědí v AJ podle žáků
31. Způsob prezentace nového učiva preferovaný žáky AJ

32. Užívání jiných publikací v hodinách AJ
33. Četnost používání jiných publikací v hodinách AJ
34. Spokojenost s učebnicí ve vztahu k možnosti podílet se na výběru
35. Poskytování učebnic žákům v různých zemích
36. Zdroje informací o učebnicích na 2. stupni ZŠ
37. Pořadí zdrojů pomoci při výběru učebnic na 2. stupni ZŠ

SEZNAM PŘÍLOH

1. Strukturní komponenty učebnice
2. Taxonomie učebních úloh podle D. Tollingerové
3. Výsledky výzkumů z kapitoly č. 4
4. Texty schvalovacích doložek učebnic a ucelených řad učebnic
5. Seznam schválených učebnic českého jazyka pro školní rok 2009/2010
6. Seznam schválených učebnic anglického jazyka pro školní rok 2009/2010
7. Dotazník pro žáky 2. stupně ZŠ, předmět český jazyk
8. Ukázky cvičení (z učebnic českého jazyka)
9. Ukázky cvičení (z učebnic anglického jazyka)

Příloha č.1

Strukturní komponenty učebnice

Aparát prezentace učiva (14)¹

A. Verbální komponenty (9)

- Výkladový text prostý
- Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky, apod.)
- Shrnutí učiva k celému ročníku
- Shrnutí učiva k tématům (kapitolám, lekcím)
- Shrnutí učiva k předchozímu ročníku
- Doplnující materiál (dokumentační materiál, citace, statistické tabulky aj.)
- Poznámky a vysvětlivky
- Podtexty k vyobrazením
- Slovníčky k pojmům, cizích slov aj. (s vysvětlením)

B. Obrazové komponenty (5)

- Umělecká ilustrace
- Nauková ilustrace (schematické kresby, modely aj.)
- Fotografie
- Mapy, kartogramy, plánky, plány, grafy, diagramy aj.
- Obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)

¹ Číslo v závorce udává počet komponentů
KALHOUS, Z., *Školní didaktika*, s. 38 – 40.

Aparát řídicí učení (18)

A. Verbální komponenty (14)

- Předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky)
- Návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele)
- Stimulace celková (podněty k zamyšlení, otázky aj. před celkovým učivem ročníku)
- Stimulace detailní (podněty k zamyšlení, otázky aj. před nebo v průběhu lekcí, témat)
- Odlišení úrovní učiva
- Otázky a úkoly za témata, lekcemi
- Otázky a úkoly k celému ročníku
- Otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)
- Instrukce k úkolům komplexnější povahy (návody k pokusům, lab. pracím aj.)
- Náměty pro mimoškolní činnost s využitím učiva (aplikace)
- Explicitní vyjádření cílů učení pro žáky
- Prostředky a nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení)
- Výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi aj.)
- Odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.)

B. Obrazové komponenty (4)

- Grafické symboly vyznačující určité části textu
- Užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu
- Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části textu
- Využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.

Aparát orientační

A. Verbální komponenty

- Obsah učebnice
- Členění učebnice na tematické bloky, kapitoly a lekce aj.
- Marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.
- Rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)

Příloha č. 2

Taxonomie učebních úloh podle D. Tollingerové¹

1 Úlohy vyžadující pamětní reprodukci poznatků

- 1.1 Úlohy na znovupoznání
- 1.2 Úlohy na reprodukci jednotlivých faktů, čísel, pojmů apod.
- 1.3 Úlohy na reprodukci definic, norem, pravidel apod.
- 1.4 Úlohy na reprodukci velkých celků, básní, textů, tabulek apod.

2 Úlohy vyžadující jednoduché myšlenkové operace s poznatky

- 2.1 Úlohy na zjišťování faktů (měření, vážení, jednoduché výpočty apod.)
- 2.2 Úlohy na vyjmenování a popis faktů (výčet, výpis)
- 2.3 Úlohy na vyjmenování a popis procesů a způsobů činnosti
- 2.4 Úlohy na rozbor a skladbu (analýzu a syntézu)
- 2.5 Úlohy na pozorování a rozlišování (komparace a diskriminace)
- 2.6 Úlohy na třídění (kategorizace a klasifikace)
- 2.7 Úlohy na zjišťování vztahů mezi fakty (příčina, následek, cíl, prostředek, vliv, funkce, účel, nástroj, způsob apod.)
- 2.8 Úlohy na abstrakci, konkretizaci a zobecňování
- 2.9 Řešení jednoduchých příkladů (s neznámými veličinami)

3 Úlohy vyžadující složité myšlenkové operace s poznatky

- 3.1 Úlohy na příklad (translaci, transformaci)
- 3.2 Úlohy na výklad (interpretaci, vysvětlení smyslu, vysvětlení významu, zdůvodnění apod.)
- 3.3 Úlohy na vyvozování (indukci)
- 3.4 Úlohy na odvozování (dedukci)
- 3.5 Úlohy na dokazování a ověřování (verifikaci)
- 3.6 Úlohy na hodnocení

¹ Taxonomie převzatá z Kalhouse (2002)

4 Úlohy vyžadující sdělení poznatků

- 4.1 Úlohy na vypracování přehledu, výtahu, obsahu apod.
- 4.2 Úlohy na vypracování zprávy, pojednání, referátu apod.
- 4.3 Samostatné písemné práce, výkresy, projekty apod.

5 5.Úlohy vyžadující tvořivé myšlení

- 5.1 Úlohy na praktickou aplikaci
- 5.2 Řešení problémových situací
- 5.3 Kladení otázek a formulace úloh
- 5.4 Úlohy na objevování na základě vlastních pozorování
- 5.5 Úlohy na objevování na základě vlastních úvah

Výsledky výzkumů z kapitoly č. 4

Tab. 34. Spokojenost s učebnicí ve vztahu k možnosti podílet se na výběru (Sikorová, 2004, s. 68)

Hodnocení učebnice	Možnost učitele podílet se na výběru			
	Ano	%	Ne	%
1 (zcela nespokojen/a)	39	2,2	31	4,8
2	177	10,0	108	16,6
3	398	22,4	204	31,3
4	656	37,0	190	29,2
5 (zcela spokojen/a)	503	28,4	118	18,1

Tab. 35. Poskytování učebnic žákům v různých zemích (Sikorová, 2004, s. 32)

Půjčování	<i>Ve všech školách (prim. + sek.)</i>	Dánsko, Řecko, Lichtenštejnsko, Slovensko, Velká Británie (větš.), Kanada (větš.), USA (větš. států)
	V rámci povinné školní docházky (obvykle prim. + nižší sek. školy)	Belgie, ČR, Estonsko (i na soukrom. školách), Francie, Finsko, Švýcarsko, Island, Norsko, Švédsko
	Jen v prim. školách	Itálie, Nizozemí (ale i některé sekundární školy)
	<i>Ve veřejných školách</i>	Rakousko, Německo, Austrálie
Kupování	<i>Ve všech školách</i>	Španělsko, Maďarsko, Irsko, Polsko, Slovinsko, Portugalsko, Čína, Hongkong, Singapur, Taiwan (16 provincií)

Kupování	<i>Po povinné školní docházce (obvykle vyšší sek. školy)</i>	Rakousko, ČR, Francie, Švýcarsko, Island, Norsko, Švédsko, Japonsko
	<i>Sekundární (vyšší + nižší)</i>	Itálie, Nizozemí (některé), Jižní Korea
	<i>V soukromých školách</i>	Rakousko (část), Německo (větš.), Austrálie
Poskytování zdarma		Japonsko (prim. + nižší sek.), Jižní Korea (prim.), Taiwan (9 provincií – prim. + nižší sek.), ČR (1. ročník prim. školy)

Tab. 36. Zdroje informací o učebnicích na 2. stupni ZŠ (Sikorová, 2004, s. 106)

Pořadí	Zdroj informací	%
1.	Letáky, písemné nabídky nakladatelství	68,1
2.	Výstavy učebnic	59,3
3.	Dealeři z nakladatelství	56,0
4.	Návštěvy knihkupectví	54,4
5.	Kolegové (i z jiných škol)	50,5
6.	Odborné pedagogické časopisy	37,9
7.	Profesní učitelské organizace	34,6
8.	Jiné zdroje	3,8

Tab. 37. Pořadí zdrojů pomoci při výběru učebnic na 2. stupni ZŠ (Sikorová, 2004, s. 111)

Varianta	%
1. názory kolegů (i z jiných škol)	68,1
2. experiment (možnost vyzkoušet si učebnici ve výuce)	68,1
3. odborné recenze ze strany nějaké nezávislé instituce	28,0
4. názory žáků	27,0
5. podrobné informace z nakladatelství	25,3
6. jiná odpověď	2,8
7. nevím	1,1

Příloha č. 4.

Texty schvalovacích doložek učebnic a ucelených řad učebnic¹

(1) Text schvalovací doložky učebnici, která není součástí ucelené řady učebnic, zní:

”Schválilo MŠMT čj. ... dne ... k zařazení do seznamu učebnic pro přípravnou třídu základní školy / pro třídy přípravných stupňů základních škol speciálních / základní vzdělávání/střední vzdělávání pro vzdělávací obor / obsahový okruh / průřezové téma / předmět ... s dobou platnosti ... let.”

(2) Text schvalovací doložky ucelené řadě učebnic nebo učebnici, která je součástí ucelené řady učebnic, zní:

”Schválilo MŠMT čj. ... dne ... k zařazení do seznamu učebnic pro základní / střední vzdělávání jako součást ucelené řady učebnic pro vzdělávací obor / obsahový okruh / průřezové téma / předmět..... s dobou platnosti let.”

¹ <http://www.msmt.cz/vzdelavani/schvalovaci-dolozky-k-ucebnicim-cervenec-2009>.

Příloha č. 5

Seznam schválených učebnic českého jazyka pro školní rok 2009/2010¹

Hrdličková,H.;Beránková,E.;Rudolf,S.: Český jazyk pro 6. ročník ZŠ a nižší ročníky víceletých gymnázií; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Alter
Horáčková,M.;Klíma,I. a kol.: Český jazyk pro 7. ročník ZŠ a nižší ročníky víceletých; vydání: 2., platnost doložky prodloužena	Alter
Hrdličková,H.;Beránková,E.;Klíma,I. a kol.: Český jazyk pro 8. ročník ZŠ a nižší ročníky víceletých gymnázií; vydání: 2., platnost doložky prodloužena	Alter
Hrdličková,H. a kol.: Český jazyk pro 9. ročník ZŠ a nižší ročníky víceletých gymnázií; vydání: 2., platnost doložky prodloužena	Alter
Bradáčová,L.;Horáčková,M. a kol.: Čítanka 6; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Alter
Lískovcová,M.;Bradáčová,L. a kol.: Čítanka 7; vydání: 2., platnost doložky prodloužena	Alter
Horáčková,M.;Rezutková,H.: Čítanka 8; vydání: 2., platnost doložky prodloužena	Alter
Lískovcová,M.;Rezutková,H. a kol.: Čítanka 9; vydání: 2., platnost doložky prodloužena	Alter
Horáčková,M.;Staudková,H. a kol.: Literární výchova 6, Doplněk k Čítance 6; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Alter
Horáčková,M.;Staudková,H.: Literární výchova 7, Doplněk k Čítance 7; vydání: 2., platnost doložky prodloužena	Alter
Horáčková,M.;Staudková,H.: Literární výchova 8, Doplněk k Čítance 8; vydání: 2., platnost doložky prodloužena	Alter
Lískovcová,M.;Staudková,H. a kol.: Literární výchova 9, Doplněk k Čítance 9; vydání: 2., platnost doložky prodloužena	Alter
Štěpán,L.;Richter,V.: Čítanka plná humoru pro 6. ročník; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Dialog
Štěpán,L.;Richter,V.: Čítanka plná humoru pro 7. ročník; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Dialog
Beránková,E.;Lederbuchová,L.: Trocha literární teorie; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Fortuna
Čeňková,J.;Solfronková,J.;Marinková,H.: Čítanka pro 6. ročník ZŠ; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Fortuna
Čeňková,J.;Dejmalová,K.;Marinková,H.: Čítanka pro 7. ročník ZŠ; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Fortuna
Čeňková,J.;Jonáková,A.;Marinková,H.: Čítanka pro 8. ročník ZŠ; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Fortuna
Čeňková,J.;Dejmalová,K.;Jonáková,A.: Čítanka pro 9. ročník ZŠ; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Fortuna
Nezkusil,V.: Literární výchova pro 6. - 7. ročník ZŠ - Rozmluvy o světě literatury; vydání: 3. vydání, platnost doložky prodloužena	Fortuna

¹ Seznam zachycuje stav ke dni 5. 3. 2010http://www.msmt.cz/uploads/VKav_200/Ucebnice2010_brez/Ucebnice_pro_zakladni_vzdelavani.doc

Nezkusil, V.: Literární výchova pro 8. ročník ZŠ a pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií, vydání: 3. vydání, platnost doložky prodloužena	Fortuna
Nezkusil, V.: Literární výchova pro 9. ročník ZŠ a pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií, vydání: 4. vydání, platnost doložky prodloužena	Fortuna
Nezkusil, V.: Literární výchova pro 9. ročník ZŠ a pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií, vydání: 2. vydání, platnost doložky prodloužena	Fortuna
Krausová, Z.; Teršová, R.: Český jazyk pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia; vydání: 1.	Fraus
Krausová, Z.; Teršová, R.: Český jazyk pro 7. ročník základní školy a sekundu víceletého gymnázia (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Fraus
Krausová, Z.; Pašková, M.: Český jazyk pro 8. ročník základní školy a tercii víceletého gymnázia (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Fraus
Krausová, Z.; Pašková, M.; Vaňková, J.: Český jazyk pro 9. ročník základní školy a kvartu víceletého gymnázia (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Fraus
Lederbuchová, L.; Beránková, E.: Čítanka pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Fraus
Lederbuchová, L.; Beránková, E.: Čítanka pro 7. ročník základní školy a odpovídající ročník víceletého gymnázia; vydání: 1.	Fraus
Lederbuchová, L.; Stehlíková, M.: Čítanka pro 8. ročník základní školy a odpovídající ročník víceletého gymnázia; vydání: 1.	Fraus
Lederbuchová, L.; Stehlíková, M.: Čítanka pro 9. ročník základní školy a odpovídající ročník víceletého gymnázia; vydání: 1.	Fraus
Uličný, O. a kol.: Český jazyk 6 (učebnice a Cvičení); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Jinan
Uličný, O. a kol.: Český jazyk 7 (učebnice a Cvičení); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Jinan
Uličný, O. a kol.: Český jazyk 8 (učebnice a Cvičení); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Jinan
Uličný, O. a kol.: Český jazyk 9 (učebnice a Cvičení); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Jinan
Fialová, Z.; Podzimek, J.: Čítanka s literární výchovou 6; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	MOBY DICK
Fialová, Z.; Podzimek, J.: Čítanka s literární výchovou 7; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	MOBY DICK
Fialová, Z.; Podzimek, J.: Čítanka s literární výchovou 8; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	MOBY DICK
Fialová, Z.; Podzimek, J.: Čítanka s literární výchovou 9; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	MOBY DICK
Janáčková, Z.; Fejfušová, M.: Čítanka pro 6. ročník; vydání: 1.	Nová škola
Vieweghová, T. a kol.: Čítanka pro 7. ročník; vydání: 1.	Nová škola
Vieweghová, T. a kol.: Čítanka pro 8. ročník; vydání: 1.	Nová škola
Hirschová, M.: Český jazyk 6; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Prodos
Hirschová, M.: Český jazyk 7; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Prodos
Hirschová, M.: Český jazyk 9; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Prodos
Dorovská, D.; Řeřichová, V.: Čítanka 6 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Prodos
Dorovská, D.; Řeřichová, V.: Čítanka 7 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Prodos

Dorovská,D.;Řeřichová,V.: Čítanka 8 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 2.	Prodos
Dorovská,D.;Řeřichová,V.: Čítanka 9 (učebnice a pracovní sešit); vydání:1;	Prodos
Müllerová,O.;Hoffmannová,J.;Hoffmann,B.: Český jazyk 6; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	SPL Práce
Müllerová,O.;Hoffmannová,J.;Hoffmann,B.: Český jazyk 7; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	SPL Práce
Müllerová,O.;Hoffmannová,J.;Hoffmann,B.: Český jazyk 8; vydání: 2., platnost doložky prodloužena	SPL Práce
Müllerová,O.;Hoffmannová,J.;Hoffmann,B.: Český jazyk 9; vydání: 2., platnost doložky prodloužena	SPL Práce
Styblík.V. a kol.: Základní mluvnice českého jazyka; vydání: 1.	SPN, a.s.
Hošnová,E.;Bozděchová,I.;Mareš,P.;Svobodová,I.: Český jazyk pro 6. ročník (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	SPN, a.s.
Hošnová,E. a kol.: Český jazyk pro 7. ročník (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	SPN, a.s.
Hošnová,E. a kol.: Český jazyk pro 8. ročník (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	SPN, a.s.
Soukal,J.: Čítanka 6; vydání: 3., přepracované a rozšířené	SPN, a.s.
Soukal,J.: Čítanka 7; vydání: 1.	SPN, a.s.
Soukal,J.: Čítanka 8; vydání: 3., přepracované	SPN, a.s.
Soukal,J.: Čítanka 9; vydání: 3., přepracované	SPN, a.s.
Soukal,J.: Literární výchova pro 2. stupeň ZŠ; vydání: 4., přepracované	SPN, a.s.
Bičíková,V;Topil,Z.;Šafránek,F.: Český jazyk pro 6. ročník (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Tobiáš
Bičíková,V;Topil,Z.;Šafránek,F.: Český jazyk pro 7. ročník (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Tobiáš
Bičíková,V;Topil,Z.;Šafránek,F.: Český jazyk pro 8. ročník (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Tobiáš
Martinková,V.: Literatura 6; vydání: 1.	Tripolia
Martinková,V.: Literatura 7; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Tripolia
Martinková,V.: Literatura 8; vydání: 2., platnost doložky prodloužena	Tripolia
Martinková,V.: Malá čítanka 6; vydání: 1.	Tripolia
Martinková,V.: Malá čítanka 7; vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Tripolia
Martinková,V.: Malá čítanka 8; vydání: 2., platnost doložky prodloužena	Tripolia

Příloha č. 6

Seznam schválených učebnic anglického jazyka pro školní rok 2009/2010¹

Kelly,M.: Blue English, učebnice pro 8. třídu; vydání: 2.	Angličtina Express
Kelly,M.: English 6, Angličtina po větách, učebnice pro 6. třídu ZŠ (učebnice a pracovní sešit s CD); vydání: 1	Angličtina Express
Kelly,M.: Purple English 7, učebnice pro 7. třídu; vydání: 1.	Angličtina Express
Littlejhon,A.;Hicks,D.: Cambridge English for Schools - Level Four (Student's Book + Workbook + Teacher's Book); vydání: 1., doložka prodloužena	Cambridge Univers. Press
Littlejhon,A.;Hicks,D.: Cambridge English for Schools - Level One (Student's Book + Workbook + Teacher's Book); vydání: 1., doložka prodloužena	Cambridge Univers. Press
Littlejhon,A.;Hicks,D.: Cambridge English for Schools - Level Three (Student's Book + Workbook + Teacher's Book); vydání: 1., doložka prodloužena	Cambridge Univers. Press
Littlejhon,A.;Hicks,D.: Cambridge English for Schools - Level Two (Student's Book + Workbook + Teacher's Book); vydání: 1., doložka prodloužena	Cambridge Univers. Press
Littlejhon,A.;Hicks,D.: Cambridge English for Schools - Starter (Student's Book + Workbook + Teacher's Book); vydání: 1., doložka prodloužena	Cambridge Univers. Press
Littlejhon,A.;Hicks,D.: Cambridge English Worldwide - Level 1 (Student's Book + Practice Book + Teacher's Book); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Cambridge Univers. Press
Littlejhon,A.;Hicks,D.: Cambridge English Worldwide - Level 2 (Student's Book + Practice Book + Teacher's Book); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Cambridge Univers. Press
Littlejhon,A.;Hicks,D.: Cambridge English Worldwide - Level 3 (Student's Book + Practice Book + Teacher's Book); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Cambridge Univers. Press
Littlejhon,A.;Hicks,D.: Cambridge English Worldwide - Starter (Student's Book + Practice Book + Teacher's Book); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Cambridge Univers. Press
Puchta,H.;Stranks,J.: English in Mind 1 (Student's book + Workbook + CD); vydání: 1.	Cambridge Univers. Press
Puchta,H.;Stranks,J.: English in Mind 2 (Student's book + Workbook + CD); vydání: 1.	Cambridge Univers. Press
Puchta,H.;Stranks,J.: English in Mind 3 (Student's book + Workbook + CD); vydání: 1.	Cambridge Univers. Press

¹ Seznam zachycuje stav ke dni 5. 3. 2010

http://www.msmt.cz/uploads/VKav_200/Ucebnice2010_brez/Ucebnice_pro_zakladni_vzdelavani.doc

Puchta,H.;Stranks,J.: English in Mind Starter (Student´s book + Workbook + CD); vydání: 1.	Cambridge Univers. Press
Goody,D.;Goody,N.;Craven,M.: Messages 1 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Cambridge Univers. Press
Goody,D.;Goody,N.;Craven,M.: Messages 2 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Cambridge Univers. Press
Goody,D.;Goody,N.;Craven,M.: Messages 3 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Cambridge Univers. Press
Goody,D.;Goody,N.;Craven,M.: Messages 4 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Cambridge Univers. Press
Puchta,H.;Stranks,J.: MORE! 1 (učebnice, pracovní sešit); vydání: 1.	Cambridge Univers. Press
Puchta,H.;Stranks,J.: MORE! 2 (učebnice, pracovní sešit); vydání: 1.	Cambridge Univers. Press
Puchta,H.;Stranks,J.: MORE! 3 (učebnice, pracovní sešit); vydání: 1.	Cambridge Univers. Press
Puchta,H.;Stranks,J.: MORE! 4 (učebnice, pracovní sešit); vydání: 1.	Cambridge Univers. Press
Kociánová,Z.: New English for you 3 - angličtina pro 6. ročník ZŠ (Pupil´s Book, Workbook 1. a 2. část, Teacher´s Notes, audiokazeta); vydání: 1.	Educi
Kociánová,Z.: New English for you 4 - angličtina pro 7. ročník ZŠ (Pupil´s Book, Workbook, Teacher´s Notes); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Educi
Evans,V.;O´Sullivan,N.: Click On 1 (učebnice, cvičebnice, anglicko-český slovník); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Express Publishing
Evans,V.;O´Sullivan,N.: Click On 2 (učebnice, anglicko-český slovník, cvičebnice, učitelská příručka, testy s klíčem, sada kazet pro učitele); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Express Publishing
Evans,V.;O´Sullivan,N.: Click On 3 (učebnice, anglicko-český slovník, cvičebnice, učitelská příručka, testy s klíčem, sada kazet pro učitele); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Express Publishing
Dooley,J.;Evans,V.: Access 1 (učebnice, pracovní sešit); vydání: 1.	Express Publishing
Dooley,J.;Evans,V.: Access 2 (učebnice, pracovní sešit); vydání: 1.	Express Publishing
Dooley,J.;Evans,V.: Access 3 (učebnice, pracovní sešit); vydání: 1.	Express Publishing
Dooley,J.;Evans,V.: Access 4 (učebnice, pracovní sešit); vydání: 1.	Express Publishing

Betáková,L.;Dvořáková,K.: Angličtina 6 - Way to Win (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Fraus
Betáková,L.;Dvořáková,K.: Angličtina 7 - Way to Win (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Fraus
Betáková,L.;Dvořáková,K.: Angličtina 8 - Way to Win (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Fraus
Betáková,L.;Dvořáková,K.: Angličtina 9 - Way to Win (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Fraus
Dooley,J.;Evans,V.: Blockbuster 1 (Pupil's Book, Activity Book, Teacher's Book); vydání: 1.	Infoa
Dooley,J.;Evans,V.: Blockbuster 2 (Pupil's Book, Activity Book, Teacher's Book); vydání: 1.	Infoa
Evans,V.;Dooley,J.: Enterprise 1 Beginner; vydání: 1.	Infoa
Evans,V.;Dooley,J.: Enterprise 2 Elementary; vydání: 1.	Infoa
Evans,V.;Dooley,J.: Upstream Beginner; vydání: 1.	Infoa
Evans,V.;Dooley,J.: Upstream Elementary; vydání: 1.	Infoa
Harris,M.;Mower,D.: World Club 1 (Student's Book, Activity Book, Teacher's File, Class Audio Cassette); vydání: 1.	Longman
Harris,M.;Mower,D.: World Club 2 (Student's Book, Activity Book, Teacher's File, Class Audio Cassette); vydání: 1.	Longman
Harris,M.;Mower,D.: World Club 3 (Student's Book, Activity Book, Teacher's File, Class Audio Cassette); vydání: 1.	Longman
Skinner,C.;Bogucka,M.;Lesnikowska,E.;Niedzwiecka,K.;Date,O.: Friends 1 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Longman
Skinner,C.;Kilbey,L.: Friends 2 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Longman
Kilbey,L.;Skinner,C.: Friends 3 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Longman
Skinner,C.: Friends Starter (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Longman
Kilbey,L.: Energy 1 (Student's Book, Workbook, Teacher's Book, kazety, CD); vydání: 1.	Longman
Kilbey,L.: Energy 2 (Student's Book, Workbook, Teacher's Book, kazety, CD); vydání: 1.	Longman
Kilbey,L.: Energy 3 (Student's Book, Workbook, Teacher's Book, kazety, CD); vydání: 1.	Longman
Echevarria,C;Trelles,E.;Montgomery,E.: Top Mark 1 (Student's Book, Workbook, Teacher's Book, kazety); vydání: 1.	Longman
Echevarria,C;Trelles,E.;Montgomery,E.: Top Mark 2 (Student's Book, Workbook, Teacher's Book, kazety); vydání: 1.	Longman
Echevarria,C;Trelles,E.;Montgomery,E.: Top Mark 3 (Student's Book, Workbook, Teacher's Book, kazety); vydání: 1.	Longman
Echevarria,C;Trelles,E.;Montgomery,E.: Top Mark 4 (Student's Book, Workbook, Teacher's Book, kazety); vydání: 1.	Longman
Abbs,B.;Freebairn,I.: Sky 1 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Longman
Abbs,B.;Freebairn,I.: Sky 2 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Longman
Abbs,B.;Freebairn,I.: Sky 3 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Longman
Abbs,B.;Freebairn,I.: Sky Starter (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Longman
Harris,M.;Mower,D.;Sikorzynska,A.: Challenges 1; vydání: 1.	Longman
Harris,M.;Mower,D.;Sikorzynska,A.: Challenges 2; vydání: 1.	Longman
Harris,M.;Mower,D.;Sikorzynska,A.: Challenges 3; vydání: 1.	Longman
Harris,M.;Mower,D.;Sikorzynska,A.: Challenges 4; vydání: 1.	Longman

Garton-Sprenger,J.;Mendelsohn,K.: Shine 1 (Student's Book, Workbook, Teacher's Book); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Macmillan
Garton-Sprenger,J.;Mendelsohn,K.: Shine 2 (Student's Book, Workbook, Teacher's Book); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Macmillan
Garton-Sprenger,J.;Mendelsohn,K.: Shine 3 (Student's Book, Workbook, Teacher's Book); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Macmillan
Baker,Ch.;Mitchel,L.: Tempo 1 (učebnice, pracovní sešit); vydání: 1.	Macmillan
Baker,Ch.;Mitchel,L.: Tempo 2 (učebnice, pracovní sešit s CD-ROM); vydání: 1.	Macmillan
Baker,Ch.;Mitchel,L.: Tempo 3 (učebnice, pracovní sešit s CD-ROM); vydání: 1.	Macmillan
Garton-Sprenger,J.;Prowse,P.: Inspiration 1 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Macmillan
Garton-Sprenger,J.;Prowse,P.: Inspiration 2 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Macmillan
Garton-Sprenger,J.;Prowse,P.: Inspiration 3 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Macmillan
Garton-Sprenger,J.;Prowse,P.: Inspiration 4 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Macmillan
Granger,C.;Stannett,K.: Hot spot 1 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Macmillan
Granger,C.;Stannett,K.: Hot spot 2 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Macmillan
Granger,C.;Stannett,K.: Hot spot 3 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Macmillan
Granger,C.;Stannett,K.: Hot spot 4 (učebnice a pracovní sešit); vydání: 1.	Macmillan
Kociánová,Z.: English for you 3 (učebnice, pracovní sešit 1 a 2); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Mgr. Petr Kocián
Kociánová,Z.: English for you 4 (učebnice, pracovní sešit); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Mgr. Petr Kocián
Kociánová,Z.: New English for you 3 (učebnice, pracovní sešit); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Mgr. Petr Kocián
Kociánová,Z.: New English for you 4 (učebnice, pracovní sešit); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	Mgr. Petr Kocián
Mitchell,H.Q.;Scott,S.: Say Yes ! (1. díl); vydání: 1.	MM Publications
Mitchell,H.Q.;Scott,S.: Say Yes ! (2. díl); vydání: 1.	MM Publications
Mitchell,H.Q.;Scott,S.: Say Yes ! (3. díl); vydání: 1.	MM Publications
Hutchinson,T.: Project 1 (Student's Book, Workbook, Teacher's Book, 2 Cassettes, Testy 1-3); vydání: 2., přepracované	OUP
Hutchinson,T.: Project 2 (Student's Book, Workbook, Teacher's Book, 2 Cassettes, Testy 1-3); vydání: 2., přepracované	OUP
Hutchinson,T.: Project 3 (Student's Book, Workbook, Teacher's Book, 2 Cassettes, Testy 1-3); vydání: 2., přepracované	OUP
Hutchinson,T.: Project 4 (Student's Book, Workbook, Teacher's Book, 2 Cassettes, Testy 1-3); vydání: 2., přepracované	OUP

Hutchinson,T.: Project Plus (Student's Book, Workbook, Teacher's Book, 2 Cassettes); vydání: 2., přepracované	OUP
Bowler,B.;Parminter,S.: Happy Earth 2 (Class Book, Activity Book, Teacher's Book, Cassette); vydání: 1.	OUP
Whitney,N.: Dream Team 1 (Student's Book, Workbook, Teacher's Book, 2 Cassettes, 2 CDs, Teacher's Resource Pack; vydání: 1.	OUP
Whitney,N.: Dream Team 2 (Student's Book, Workbook, Teacher's Book, 2 Cassettes, 2 CDs, Teacher's Resource Pack; vydání: 1.	OUP
Whitney,N.: Dream Team 3 (Student's Book, Workbook, Teacher's Book, 2 Cassettes, 2 CDs, Teacher's Resource Pack; vydání: 1.	OUP
Whitney,N.: Dream Team Starter (Student's Book, Workbook, Teacher's Book, 2 Cassettes, 2 CDs, Teacher's Resource Pack; vydání: 1.	OUP
Wetz,B.: Adventures Elementary (učebnice, pracovní sešit, dvojjazyčný slovník, přehled mluvnice); vydání: 1.	OUP
Wetz,B.: Adventures Intermediate (učebnice, pracovní sešit, dvojjazyčný slovník, přehled mluvnice); vydání: 1.	OUP
Wetz,B.: Adventures Pre-Intermediate (učebnice, pracovní sešit, dvojjazyčný slovník, přehled mluvnice); vydání: 1.	OUP
Wetz,B.: Adventures Starter (učebnice, pracovní sešit, dvojjazyčný slovník, přehled mluvnice); vydání: 1.	OUP
Nolasco,R.;Newbold,D.: English Zone 1; vydání: 1.	OUP
Nolasco,R.;Newbold,D.: English Zone 2; vydání: 1.	OUP
Nolasco,R.;Newbold,D.: English Zone 3; vydání: 1.	OUP
Nolasco,R.;Newbold,D.: English Zone 4; vydání: 1.	OUP
Quintana,J.;Benne,R.R.: Oxford Heroes 1 (učebnice, pracovní sešit); vydání: 1.	OUP
Quintana,J.;Benne,R.R.: Oxford Heroes 2 (učebnice, pracovní sešit); vydání: 1.	OUP
Quintana,J.;Benne,R.R.: Oxford Heroes 3 (učebnice, pracovní sešit); vydání: 1.	OUP
Zahálková,M.;Balcarová,I.: Angličtina pro 6. ročník ZŠ (učebnice, pracovní sešit, metodická příručka, audiokazeta); vydání: 1., platnost doložky prodloužena	SPN, a.s.

Příloha č. 7

Dotazník pro žáky 2. stupně ZŠ, předmět český jazyk

Dobrý den, jmenuji se Marcela Nevěřilová a jsem studentkou 4. ročníku Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Proším o pravdivé vyplnění tohoto dotazníku, který slouží k vyhotovení části mé diplomové práce.

Děkuji za spolupráci.

Marcela Nevěřilová, studentka Pedagogické fakulty UP v Olomouci,
ročník IV., obor: český jazyk – anglický jazyk

Osobní údaje

Věk:

Pohlaví: žena muž (zakroužkujte)

Třída:

1. Učebnice do hodin českého jazyka ti zdarma poskytla škola, nebo je museli zaplatit tvoji rodiče?

škola rodiče

2. Podílel/a jsi se nějakým způsobem na výběru učebnice do hodin českého jazyka?

Ano

Ne

3. Dokázal/a by sis představit výuku českého jazyka bez použití učebnic? Proč?

.....
.....
.....

4. Jak často pracujete s učebnicí v hodinách mluvnice českého jazyka?

každou hodinu jednou týdně několikrát týdně nikdy

5. Používáš učebnice mluvnice českého jazyka i doma pro přípravu na hodinu?

Ano Ne

6. Jaké jsou **přednosti** a **nedostatky** učebnice mluvnice českého jazyka, kterou používáte? Je možné zaškrtnout více možností.

Přednosti – přehlednost

zajímavost
hodně cvičení
pěkné ilustrace
dobře se s ní pracuje

Nedostatky – nepřehlednost

málo cvičení
hodně teorie
bez ilustrací
nudná

Komentář

.....
.....
.....

7. Jak se ti líbí grafická úprava učebnice mluvnice ČJ?

	1	2	3	4	5	
maximálně	líbí	líbí i nelíbí		nelíbí		vůbec nelíbí
a. rozlišení teorie od cvičení		1	2	3	4	5
b. ilustrace		1	2	3	4	5
c. typ a velikost písma		1	2	3	4	5
d. barevné rozlišení		1	2	3	4	5

8. Je pro tebe učebnice mluvnice složitá?

Ano

Ne

9. Jaká mluvnická cvičení z učebnice se ti líbí? (můžeš uvést i přesnou stranu a číslo cvičení v učebnici)

.....
.....
.....
.....

10. Jaká mluvnická cvičení naopak nemáš rád? (můžeš uvést i přesnou stranu a číslo cvičení v učebnici)

.....
.....
.....
.....

11. Jaká mluvnická cvičení se ti zdají příliš jednoduchá? (můžeš uvést i přesnou stranu a číslo cvičení v učebnici)

.....
.....
.....
.....

12. Jaká mluvnická cvičení jsou pro tebe naopak složitá? (můžeš uvést i přesnou stranu a číslo cvičení v učebnici)

.....
.....
.....
.....

13. Máš raději cvičení, kde pouze vybíráš či přiřazuješ odpověď, nebo cvičení, kde můžeš odpověď sám vytvořit a napsat? Proč?

.....
.....
.....

14. Čemu bys dal/a přednost – výkladu učitele či samostatnému studiu teorie z učebnice? Co je pro tebe jednodušší? Proč?

.....
.....
.....
.....

15. Používáte v hodinách mluvnice češtiny i jiné publikace než běžné učebnice českého jazyka?

Ano

Ne

Pokud ano, vzpomeneš si jaké?

.....
.....

16. Jak často je používáte?

každou hodinu

jednou týdně

jednou za měsíc

jednou za rok

nikdy

.....
.....

Ještě jednou ti děkuji za vyplnění dotazníku ☺

Příloha č. 8

Ukázky cvičení (z učebnic českého jazyka)

- **Otázka č. 9**

3 Doplňte předpony a se slovesy tvořte věty:

Zdroj: KRAUSOVÁ, Z.; TERŠOVÁ, R., *Český jazyk 7 pro základní školy a víceletá gymnázia*, s. 45.

9 a) Tiskařský šotek opět napáchal mnoho chyb. Dokážete chyby opravit?

Tiskaři

Prvního českého tiskaře jménem neznáme. Spori jsou dodnes vedení i kolem toho, která kniha na našem území byla jako první vlastně vtištěna. Z jistotou víme alespoň to, že prvním místem, kde byl poprvé využít noví vináles, byla plzeň. Na ověřených soupusech se vyskytuje 3 9 prvotisků vzniklých v českých zemích. Z toho je 5 kních latinských, ostatní jsou České.

Z knihy Řemesla našich předků M. Janotky a K. Linharta

Zdroj: KRAUSOVÁ, Z.; TERŠOVÁ, R., *Český jazyk pro 6. ročník a primu víceletého gymnázia*, s. 59.

• **Otázka č. 10**

5 Jazykový rozbor:

Já mám tetu, ty máš tetu

Jiří Žáček

Já mám tetu,
ty máš tetu –
obě dvě se mají k světu.
Mají srdce ze zlata –
co když jsou to
dvojčata?

Já vím bráško,
že to pletu –
my dva máme jednu tetu.
Jedna teta,
jeden strýc –
škoda, že jich není víc!

Ze sbírky Pro slepičí kvoč

- a) Vypište číslovky a určete jejich druh.
- b) Podtrhněte zájmena a určete jejich druh.
- c) Určete mluvnické významy – k světu, ze zlata, mají se.
- d) Ke slovu pletu uveďte synonymum.
- e) Ke slovu srdce napište tři slova příbuzná.
- f) Tvar jednu nahradte vhodným přídavným jménem.
- g) Znáte další rčení, která obsahují slovo srdce?
- h) Namalujte jednoduchý náčrtek vysvětlující rodinné vztahy v básničce.

Zdroj: KRAUSOVÁ, Z.; TERŠOVÁ, R., *Český jazyk pro 6. ročník a primu víceletého gymnázia*, s. 51.

1 Vyhledejte v textu věty jednoduché a podtrhněte základní skladební dvojice:

Mořská hvězdice

Mořská hvězdice leze po skalním útesu. Na své cestě podmořským světem se pohybuje velice pomalu. Za den urazí sotva 10 m.

Mořské hvězdice jsou „stonožky“ moře. Spodní strana jejich ramen je pokryta množstvím drobných přísavných panožek. Doširoka roztažené vyhledávají neustále pevnou oporu na skále. Když ji najdou, pevně se na ni přisají, smrští se a tím celé tělo posouvají. Tímto způsobem se hvězdice pohybují.

Při své cestě pod mořskou hladinou se mořská hvězdice často setká s mlžem slávkou jedlou. Slávky jsou její nejoblíbenější pochoutkou.

Z knihy Zvířata na pobřeží Evy-Maria Dreyer a Armgarta Wartenau

Do které skupiny živočichů patří hvězdice mořská? (Pomůže vám učebnice přírodopisu.)

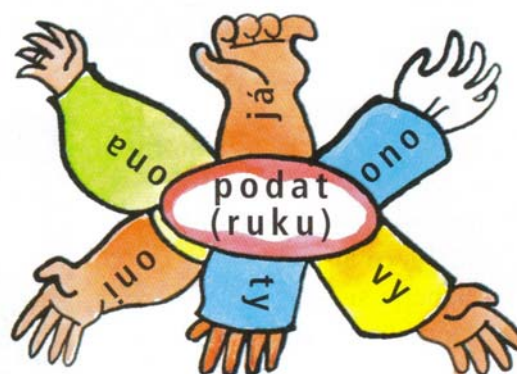
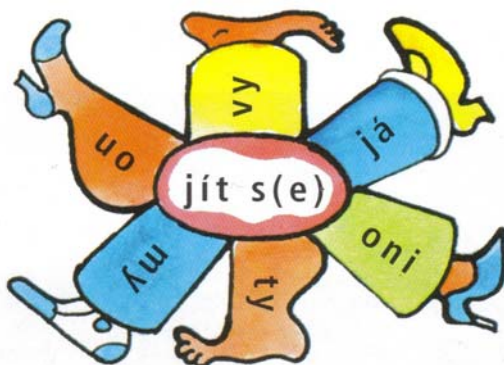
Zdroj: KRAUSOVÁ, Z.; TERŠOVÁ, R., *Český jazyk pro 6. ročník a primu víceletého gymnázia*, s. 75.

- Otázka č. 11

4. ZÁJMENA

Opakování – druhy zájmen

- 2** Doplňte správné tvary zájmen:

Zdroj: KRAUSOVÁ, Z.; TERŠOVÁ, R., *Český jazyk pro 6. ročník a primu víceletého gymnázia*, s. 41.

1. Opakování o hláskách

- 1** a) Vyhledejte v prvních třech větách celcích textu všechny samohlásky:

Jaro na sebe nedalo dlouho čekat. Dny byly až nezvykle teplé a slunečné, příroda se tentokrát rychle probudila ze zimního spánku. Jen co trochu slezl sníh a minuly mrazíky, znovu se rozběhly práce na opevnění Hradu a během jarních měsíců vyrostla hradba na severní straně do pořádné výšky. Dělníci pracovali spolehlivě a Hanuš Behem denně obhlížel stavbu. Benedikt Rejt se teď na stavenišťe málokdy dostal. Přibyla mu nová práce, z které se radoval a již se věnoval s pečlivostí mu vlastní. Král Vladislav Jagellonský ho pověřil vypracováním plánů na královský palác na hradě Křivoklátě.

Podle knihy Jany Janusové Kameník krále Vladislava

Zdroj: KRAUSOVÁ, Z.; TERŠOVÁ, R., *Český jazyk pro 6. ročník a primu víceletého gymnázia*, s. 89.

• **Otázka č. 12**

- 3** Uvedte, co znamenají následující slova a slovní spojení, tvořte s nimi krátké věty:
 měsíc – Měsíc, karkulka – Karkulka, bílá hora – Bílá hora – Bílá Hora, venuše – Venuše, malý vůz – Malý vůz, atlas – Atlas, brněnská ulice – Brněnská ulice, staré město – Staré Město, český les – Český les, sokol – Sokol

Zdroj: KRAUSOVÁ, Z.; TERŠOVÁ, R., *Český jazyk pro 6. ročník a primu víceletého gymnázia*, s. 16.

- 5** a) Rozdělte následující slova do tří skupin podle toho, zda vyjadřují oba významy, nebo jen jeden:

sto, dobře, o, konvice, haf, tam, modrý, když, pst, pro, pracovat, že

oba významy – věcný i mluvnický	jen význam věcný	jen význam mluvnický
např: maminka	zítra	při

Zdroj: KRAUSOVÁ, Z.; TERŠOVÁ, R., *Český jazyk 7 pro základní školy a víceletá gymnázia*, s. 8.

- 13** Vysvětlete, jak rozumíte těmto citátům:

Jeden otec je lepší než sto učitelů. (Norské přísloví)

Mnoho cukru dítěti zkazí zuby muže. (Německé přísloví)

Chtějí-li mít rodiče čestné děti, musí být sami čestní. (Plautus)

Otcovo sebeovládání je pro děti nejlepším poučením. (Démokritos)

Zdroj: KRAUSOVÁ, Z.; TERŠOVÁ, R., *Český jazyk 7 pro základní školy a víceletá gymnázia*, s. 27.

Příloha č. 9

Ukázky cvičení (z učebnic anglického jazyka)

- **Otázka č. 9**

3 a Listen and repeat.

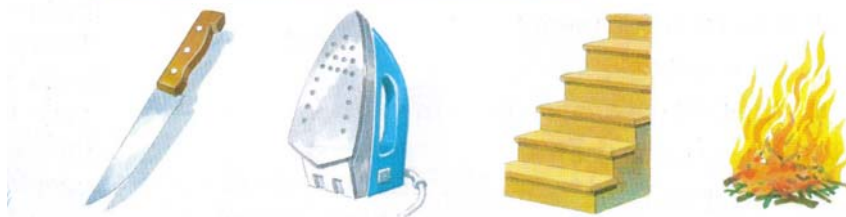
11 eleven	30 thirty
12 twelve	40 forty
13 thirteen	50 fifty
14 fourteen	60 sixty
15 fifteen	70 seventy
16 sixteen	80 eighty
17 seventeen	90 ninety
18 eighteen	100 a hundred
19 nineteen	
20 twenty	

Zdroj: HUTCHINSON, T., *Project: Student's Book 1*, s. 6.

4 a Match the verbs to the pictures.

break cut burn bruise

Zdroj: HUTCHINSON, T., *Project: Student's Book 2*, s. 35.

• **Otázka č. 10**

5 a Write sentences. Use the cues.

Example

Maria is the oldest person in our class.

- 1 old/person/our class
- 2 young/person/our class
- 3 tall/person/my family
- 4 large/room/my house (or flat)
- 5 big/city/our country
- 6 high/mountain/our country
- 7 long/river/our country
- 8 easy/subject/our timetable
- 9 nice/person/the world
- 10 big/shop/our town
- 11 high/building/our town
- 12 heavy/thing/my bag

Zdroj: HUTCHINSON, T., *Project: Student's Book 2*, s. 51.

3 **Countable and uncountable nouns; some/any**

Complete the sentences with **a, an, some** or **any**.

- 1 There isn't cheese in the fridge.
- 2 There are tins of peas in the cupboard.
- 3 Do we need fruit?
- 4 Can I have sandwich, please?
- 5 I had bowl of soup and bread for lunch.
- 6 For this recipe you need oranges, flour, sugar and egg.
- 7 We didn't buy tomatoes.
- 8 Put mushrooms, onion and oil in..... frying pan and stir them with fork.

Zdroj: HUTCHINSON, T., *Project: Student's Book 2*, s. 51.

• **Otázka č. 11**

5 a 29 Listen to the radio programme 'Who am I?'

- Hello and welcome to 'Who am I?' Our first caller, please. Are you from America?
 - Yes, I am.
- Are you from New York?
 - No, I'm not.
- Are you from San Francisco?
 - Yes, I am.
- How old are you? Are you twelve?
 - No, I'm not.
- Are you thirteen?
 - Yes, I am.

Zdroj: HUTCHINSON, T., *Project: Student's Book 2*, s. 23.

REVISION 1

1 Short forms

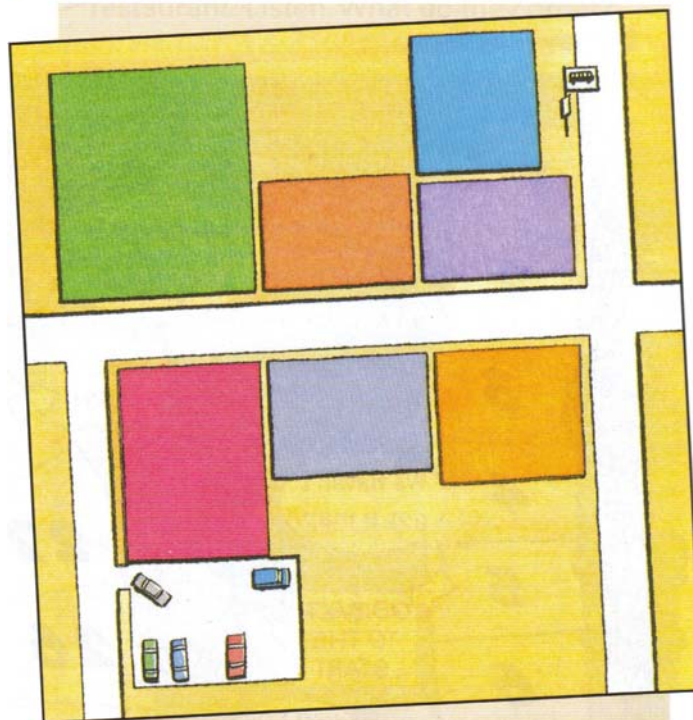
Write the short forms.

- 1 We are in the garden.
- 2 I am on holiday.
- 3 Mandy is not in.
- 4 They are not from Canada.
- 5 He is our teacher.
- 6 I am not fourteen.
- 7 It is my birthday today.
- 8 Where is Bruce?

Zdroj: HUTCHINSON, T., *Project: Student's Book 1*, s. 26.

• Otázka č. 12

5 Read the text. Label the buildings.

In this picture there are seven buildings – a cinema, a video shop, a library, a post office, a supermarket, a cafe, and a bank. The post office is between the supermarket and the video shop. The library isn't next to the cinema. There's a car park behind the supermarket. The bank isn't next to the cinema. The post office is opposite the cafe. There's a bus stop in front of the library. The cinema isn't opposite the video shop.

Zdroj: HUTCHINSON, T., *Project: Student's Book 1*, s. 55.

5 a You only have the last part of the story of Doctor Dread here. Think about what happened before this.

What happened to Luke?

Why were he and Kirsty in the room?

How did Doctor Dread get the computer chip?

Why did he want it?

Zdroj: HUTCHINSON, T., *Project: Student's Book 2*, s. 65.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Marcela Nevěřilová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Milan Polák, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010
Název práce:	Vybrané komponenty v učebnicích českého a anglického jazyka se zaměřením na 2. stupeň ZŠ
Název v angličtině:	Selected components in the Czech and English textbooks with a view to 2 nd grade of basic schools
Anotace práce:	Práce je zaměřena na učebnice anglického a českého jazyka pro 2. stupeň ZŠ. Podává nám informace o tom, co je učebnice, jaké jsou její funkce a jaké komponenty obsahuje. Zabývá se taxonomií učebních úloh a jejich vhodnou formulací. Zmiňuje se také o výzkumech a vztazích mezi učebnicí a jejími uživateli – učiteli a žáky. Praktická část se věnuje charakteristice a porovnání pozorovaných učebnic. Dále obsahuje výsledky dotazníkového šetření, kterým jsme zjišťovali názory žáků na užívané učebnice.
Klíčová slova:	Český jazyk, anglický jazyk, učebnice, definice a funkce učebnice, strukturní komponenty, učební úlohy a jejich třídění, učitelé, žáci, dotazník a hodnocení.

Anotace v angličtině:	The diploma thesis considers the Czech and English textbooks for 2 nd grade of basic schools. It deals with the taxonomy of exercises and their suitable formulation. It provides information about the term “textbook”, its functions and its structural components. Some researches and relationships between this educational aid and its users – teachers and students - are also mentioned. The practical part is focused on the characteristics as well as on comparison of the surveyed coursebooks. Finally, it contains outcomes of the questionnaire examination, which help us to find out students’ opinion of textbooks used.
Klíčová slova v angličtině:	Czech, English, textbook, textbook’s definitions and its functions, structural components, exercises and its taxonomy, teachers, students, questionnaire and evaluation.
Přílohy vázané v práci:	1. Strukturní komponenty učebnice, 2. Taxonomie učebních úloh podle D. Tollingerové, 3. Výsledky výzkumů z kapitoly č. 4, 4. Texty schvalovacích doložek učebnic a ucelených řad učebnic, 5. Seznam schválených učebnic českého jazyka pro školní rok 2009/2010, 6. Seznam schválených učebnic anglického jazyka pro školní rok 2009/2010, 7. Dotazník pro žáky 2. stupně ZŠ, český jazyk, 8. Ukázky cvičení (z učebnic ČJ), 9. Ukázky cvičení (z učebnic AJ).
Rozsah práce:	133
Jazyk práce:	česky